

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

3-668

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1960

UDGIVET AF
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING
FEBRUAR 1961

M E D D E L E L S E R

Bemærk:

Kontingentet (mindst 4,50 kr.) bedes indbetalt på medfølgende girokort. Har man skiftet navn og adresse, bedes dette meddelt på afsenderkuponens bagside, da det ellers er umuligt at finde navnet i vort kartotek.

Kontingent, der ikke er betalt inden 1. april, vil blive opkrævet gennem postvæsenet med tillæg af porto.

Sommerens elevfest afholdes lørdag den 24. juni—søndag den 25. juni. Festen begynder lørdag kl. 17. Deltagerne bedes melde sig inden 16. juni. Sengetøj medbringes.

Elevmødet med generalforsamling i elevforeningen afholdes i forbindelse med efterårsmødet på Askov højskole lørdag den 9. sept. til tirsdag den 12. sept. Jubilæumsårgange 1936 og 1936—37, 1921 og 1921—22 samt 1911 og 1911—12. Nærmere bekendtgørelse udsendes.

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1960

DANMARKS LÆRERHØJSKOLE
BIBLIOTEKET

UDGIVET AF
ASKOV HØJSKOLES ELEVFORENING
FEBRUAR 1961

Tilfældet Eatherly

Åbent brev til præsident Kennedy.

Den 13. januar 1961.

Kære hr. præsident.

Jeg skriver dette brev, der samtidig tilstilles den internationale presse, af følgende grund: Overbebyrdet som De har været af de sidste måneders opgaver, har De sandsynligvis overset en bestemt sag, eller rettere, en moralsk skandale, som De ikke kan undgå at arve, idet De overtager regeringens tøjler; en moralsk skandale der truer med at gå over i historien som det 20. århundredes Dreyfus-affære, eller som noget endnu mere skæbnesvangert. På grund af nutidens kommunikationsmidler kan de som er årsag til eller blot tolererer en moralsk skandale nemlig miste deres gode navn og deres troværdighed hurtigere og mere grundigt, end Frankrig mistede sit gode navn i Dreyfus-affæren: Jeg taler om Hiroshima-piloten Claude Eatherly der – som De naturligvis ved – gav »go ahead« signalet ved de to atombombardementer over Japan.

Måske vil De spørge hvad der giver mig, en filosofisk forfatter, der lever langt borte fra Waco, Eatherlys »hjem«, og langt borte fra Hiroshima, Eatherlys skæbnested, ret til at dømme i denne sag. Svaret er at jeg i halvandet år regelmæssigt har korresponderet med Eatherly, og at jeg som følge deraf er i besiddelse af en samling breve der tegner et ikke alene fuldstændigt men også respektindgydende portræt af denne mand. Måske vil De også spørge hvor jeg kender ham fra. Svar: Personligt kender jeg ham slet ikke. Men siden 1945 har jeg forsøgt filosofisk at formulere de nye moralkrav som atomenergien har gjort nødvendige – mine skrifter om dette emne er ikke ukendte – og som følge deraf har jeg været interesseret i de menneskers »liv, gerninger og ord«, som uden hensyn til om de er skyldige eller ikke, kan opfattes som dem der har været med til at

rejse den portal som fører ind i denne nye tid — kort sagt: En dag fik jeg tilfældigvis fat i en avisartikel om Eatherly. Og denne avisartikel slog mig som værende så oplysende og gribende at jeg øjeblikkelig satte mig ned og skrev mit første brev til ham. Dette brev og Eatherlys svar er blevet offentliggjort overalt i verden; og det var denne begyndelse der gav anledning til en regelmæssig korrespondance.

Den akutte årsag til dette brev til Dem er et AP telegram fra Waco, Texas, der i dag meddeler at Eatherly er blevet erklæret sindssyg af rettens medicinske eksperter.

For at sige det så tydeligt som muligt: Denne kendelse modsiger kendsgerningerne. Og jeg tvivler ikke om, at også for Dem, hr. præsident, vil denne kendelse — hvis De kaster blot et flygtigt blik på de medfølgende brevcitater — lyde mærkelig. Selvfølgelig kan denne mand betegnes som abnorm, hvis vi definerer »normal opførsel« som »gennemsnitsopførsel«, og ikke som en opførsel der svarer til en norm; og det er vi naturligvis og desværre altid fristet til i denne ensretningens tidsalder (Age of Conformism). I så fald må vi ganske rigtigt betragte Eatherlys altid årvågne og agtpågivende samvittighed, der aldrig går på kompromis, som noget unormalt. Men i så fald måtte vi også (for at nævne et par mænd fra et helt andet åndeligt område) flytte både Augustins og Søren Kierkegaards værker bort fra de hylder i biblioteket der har betegnelserne »Moralteologi« eller »Moralfilosofi« hen på den hylde der hedder »Psykiatriske dokumenter«.

Nu kunne man indvende at Eatherly ved sin mærkelige opførsel (hans gentagne fingerede »hold-ups« osv.) virkelig har vist sig at være abnorm i medicinsk betydning. Hans opførsel som sådan kan naturligvis ikke diskuteres; men i lyset af en fortolkning får den en anden mening, eller rettere — den får mening.

Enhver fornuftig læge ved at det er abnormt at opføre sig normalt under eller efter en abnorm situation; det er abnormt, hvis man efter et skrækindjagende chok bliver ved at leve, som om ingenting er sket. Og endnu mere abnormt ville det være hvis et menneske blev ved at op-

føre sig »normalt«, efter at have oplevet et chok, hvis årsag overstiger alle proportioner og al menneskelig fatteevne, alt hvad et menneske kan forestille sig, fordøje, erindre og angre — og netop dette er tilfældet med hensyn til Eatherly. Eatherly har efterladt sig hundreder af tusinde døde og en tilintetgjort by, der et sekund i forvejen havde vibreret af liv. Hvis han derefter reagerede abnormt, reagerede han i overensstemmelse med situationen. Til betegnelse for de slappe reaktioner der ikke er i overensstemmelse med situationen har den videnskabelige psykologi netop indført det særlige tekniske begreb »Seelenblindheit« (sjælsblindhed) — og en klassisk illustration til en sådan sjælsblindhed er for eksempel det vel kendte, skønt ilde berygtede svar, som Deres forgænger i embedet, præsident Truman, gav, da han på sin 75 års fødselsdag blev spurgt, om han havde angret eller følt smerte over nogen begivenhed i sit lange liv. Ja, svarede han, han angrede bittert at han havde giftet sig så sent. Hiroshima-begivenheden kom han ikke i tanker om; denne begivenhed var åbenbart for stor til at kunne komme ind i så lille en hjerne. Eller som Lessing udtrykker det: Den der ikke mister sin forstand over visse oprørende ting, har ingen at miste.

Endvidere: at isolere »kriminelle handlinger« (som disse Eatherlys mærkelige »hold-ups«) i stedet for at forstå dem som reaktioner, er uvidenskabeligt og ikke læge-professionen værdigt. Det er næppe bedre end hvis vi, mens vi er vidne til at en mand bliver slået ihjel, begrænser os til at registrere, hvor højt han skriger for på den måde at konstatere hans abnormitet. Ulykkeligvis er der meget der taler for at lægerne har isoleret Eatherly's reaktioner på denne måde. Ifl. Newsweek fra 25. maj 1959 taler lægerne om et »skyldkompleks« og prøver på den måde at få dem der kun er fortrolig med dette ord i dets videnskabelige betydning til at tro at skyldfølelsen i dette tilfælde er uberettiget og meningsløs og derfor i virkeligheden »pathologisk«. Ja, med en vulgær anvendelse af et psykoanalytisk udtryk har de endogså dristet sig til at betegne hans tilfælde som et Ødipuskompleks — som om det var et blodskamsbegær der var

årsag til hans opførsel og ikke et billede af tusinder af lig, som han ikke kunne få ud af sin bevidsthed. Må det også i parentes bemærket være mig tilladt at røbe at en sådan tåbelig og uværdig udnyttelse af det videnskabelige ordforråd – begået for at pynte halve sandheder med videnskabelig værdighed – for mange år fremover har undergravet selve De Forenede Staters rygte, i det mindste i de oplyste kredses øjne verden over.

Hvis Eatherly overtrådte loven, gjorde han det af en meget plausibel grund:

Mens han gjorde et fortvivlet forsøg på at fordøje virkningerne af den handling, han udførte, da han blev brugt som en maskindel i det apparat han betjente; mens han led alle kvaler som følge af det håbløse i disse anstrengelser, og mens han på grund af denne håbløshed lidt efter lidt kom til at indse at det der var sket oversteg et menneskes ansvarsevne; mens han begyndte at drage den slutning at vi alle for at undgå gentagelser er forpligtet til i det mindste at forestille os begivenhedens uhyre størrelse og den forfærdende lethed, hvormed det rent mekanisk var muligt at slippe en så vældig begivenhed løs; mens den beslutning langsomt modnedes i hans bevidsthed at han ville ofre sit liv på at gøre hvad han kunne for at bidrage til at redde verden – mens alt dette foregik i Eatherly, blev han hyldet som en national helt, og der var intet magasin med respekt for sig selv der ikke tog del i denne patriotisme og ikke bragte et glansbilledeportræt af den flotte fyr fra Texas. Denne glans og herlighed var for meget for ham. Og det er ikke vanskeligt at udlede hans såkaldte kriminelle handlinger af den pinefulde modsigelse mellem skyld og hyldest. Da hans deltagelse i Hiroshima-togtet ikke blev anerkendt som en forbrydelse, måtte han opfinde andre metoder for at fremtvinge den straf som han følte sig berettiget til. Der eksisterer virkelig sådan noget som »retten til at blive straffet« – det er Hegel der har præget dette udtryk – og hvis der er noget der kendetegner ikke-forbryderen, er det den kendsgerning at han gør krav på denne ret. Og det er netop hvad Eatherly har gjort. Ved sine fingerede kriminelle

handling har han forsøgt at fremtvinge den straf som ikke blev indrømmet ham.

Naturligvis er det ingen tilfældighed at man ikke tilstod ham denne straf og at hans stadig gentagne forsøg (der aldrig kunne føre til et resultat, eftersom ingen anger kan rumme en sådan begivenhed) blev fremstillet for offentligheden som i højeste grad meningsløse. Har man nemlig først anerkendt en ytring af samvittigheden som berettiget, har man også dermed anerkendt det som berettiget at opfatte den begåede handling som en forbrydelse. Med andre ord: Eatherlys samvittighedsnag ville være blevet en anklage, en anklage imod Hiroshima-togtet og imod dets virkelige udøvere, som i deres bundløse mangel på fantasi endog havde troet det muligt for dem at påtage sig ansvaret for dåden. Eller, for at udtrykke det med min »schizofrene« vens egne ord: »Sandheden er at samfundet simpelt hen ikke kan gå ind på at jeg er skyldig uden med det samme at anerkende sin egen endnu dybere skyld.« Når man læser en sådan sætning, må man uvilkårlig udbryde: »Lykkelige er de tider i hvilke den sindssyge udtaler sig sådan, ulykkelige er de tider i hvilke kun den sindssyge udtaler sig sådan.«

En læser af dette brev vil måske ryste på hovedet og spørge: »Men hvorfor *han*? Hvorfor skulle *han* angre, han som ikke gjorde andet end give »go ahead« signalet, han som først fik noget at vide om atomplanerne efter sin udførte dåd, han som kun lystrede en kommando?«

Hr. præsident, jeg kan ikke anerkende nogen som berettiget til at gøre en sådan indvending. Jeg taler ikke om hvad man med et mildt udtryk kunne kalde det tvetydige i at få en mand til at udføre en handling, hvis virkning det ikke er ham tilladt at få noget at vide om. Jeg skal nøjes med at påtale den blotte ikke-viden som en undskyldning for en forbrydelse. Jeg er en jøde, jeg mistede mine venner i Hitlers gaskamre. Med denne »undskyldning«: »Jeg fulgte jo kun en ordre« har udryddelsesfunktionærerne prøvet at vaske sig selv hvide; disse ord minder på en for makaber måde om nogle ord af Eichmann, som

i dag cirkulerer i verdenspressen: »I virkeligheden var jeg kun en lille tap i det maskineri der udførte Det tredje riges direktiver og befalinger. Jeg er hverken en morder eller en massemorder.« (Life, Januar 1961.)

Nej, Eatherly er ganske bestemt ikke en tvillingbroder til Eichmann, men hans absolutte modsætning, en modsætning der indgyder håb. Han er nemlig ikke en mand der benytter maskineriet som en undskyldning for at give samvittigheden løbepas, men tværtimod opfatter det som en skæbnesvanger fare for samvittigheden. Dermed har han truffet det moralske problem i dag i dets egentlige midtpunkt og givet os det afgørende advarselssignal. For hvis vi kun forholder os til det apparat vi er anbragt i som uvidende »tapper«, og hvis vi anerkender den undskyldning: »vi handlede ikke, men fungerede blot som en maskindel«, som under alle omstændigheder berettiget, så tilintetgør vi den moralske afgørelses frihed og samvittighedens frihed; så degraderer vi ordet »fri« og gør udtrykket »en fri verden« til en tom og hyklerisk påstand. Og jeg er bange for at vi allerede er nær ved at have gjort det.

Storheden i Eatherlys opførsel består netop i det mod og den konsekvens, hvormed han vender op og ned på dette argument. Hvad hans opførsel udtrykte er: Moralsk set kan man ikke tale om, at vi blot fungerer som en maskindel. Hvad vi end gør, hvad vi end er med til at fremme eller provokere under påberåbelse af, at vi kun er en del af en maskine, så er det dog os, der udfører det. Vi skal ikke blot svare for vore egne individuelle handlinger, men også for den gruppes handlinger, som vi netop tager del i eller anmodes om at tage del i. Vort samvittighedsspørgsmål er ikke blot: »Hvordan skal vi handle?« Men også: »Hvor og hvor langt må vi eller må vi ikke, bør vi eller bør vi ikke være med til at handle?« Nej, Eatherly føler sig endog mere ansvarlig for de handlinger, der udføres af en gruppe, hvor han er med end for sine individuelle og private handlinger, fordi virkningerne af private handlinger sammenlignet med de katastrofale konsekvenser af en gruppes handlinger, er blevet aldeles ubetydelige. At

være ulastelig i sit privatliv er børneleg, vanen erstatter her samvittigheden i udstrakt grad. Tværtimod er det ansigt til ansigt med magtens søde terror, som gør os ensrettede, og som automatisk får os til at fungere med, at virkelig uafhængighed og virkeligt mod er nødvendigt. Hvis denne holdning (og dette er Eatherlys stilling foran Deres lands politik med ophobning af atomlagre) består af modig vægring, vil den onde cirkel, hvor vi kun fungerer som »tapper«, blive brudt, og det at handle vil igen tage form af en personlig handling, af en fri handling i den klassiske betydning af ordet.

Fra tid til anden er Eatherly blevet kaldt en helt. Hvis han er det, er det ikke, fordi han efter sin berygtede flyvetur efterlod sig et tilintetgjort Hiroshima, men fordi han efter den behandling, han har været ude for, tør råbe: »Aldrig et Hiroshima igen!«

»Apparatet« fritager sædvanligvis enhver for ansvar, idet det endog tager det fra dem, der afgør, hvordan det skal bruges. Det vil komme så vidt, at der tilsidst ikke er nogen tilbage til at svare for dets handlinger, og nær og fjern vil der ikke være andet at se end de ulykkelige brændte land og dumhedens strålende gode samvittighed. Ved at tage skylden på sig for den handling, hvis udførelse han kun havde taget del i, gør Eatherly nøjagtig det modsatte: thi han forsøger at holde samvittigheden levende i »apparatets« tidsalder. Og da samvittighed i selve sin natur er kritik, og kritik ifølge sin natur er non-conformisme, er hans erfaring: »Samvittigheden må ingen steder holdes borte.«

Og dette mener jeg ikke kun billedligt. De meddelser, som jeg har haft lejlighed til at modtage fra Waco, synes ikke at efterlade skygge af tvivl: Det ser ud til, at Air Force har lagt pres på hospitalspersonalet ved »Veterans Administration Hospital« for at holde Eatherly interneret på ubestemt tid. Uheldigvis er jeg ikke kendt med amerikansk lov. Derfor kender jeg ikke de paragraffer, hvorpå Air Force kan basere sin ret til at bestemme over en civil person (for Eatherly trak sig tilbage fra hæren i 1947); ej heller har jeg hørt om de regler, som f. eks. berettiger det til at få

udsat retsafhøringer via hospitalets personale, heller ikke om de regler, hvorved en borger, der officielt betegnes som »frivillig patient«, kan holdes interneret imod sin vilje, ja kan blive arresteret igen efter frivilligt at have forladt sit interneringssted. Som jeg anførte, alle disse uden tvivl fuldtud korrekte forholdsregler overgår mit beskedne kendskab til Federal Law og til State Law of Texas; og jeg er bange for, at jeg vil bebyrde Dem, hvis jeg skulle gøre Dem bekendt med min uvidenheds fulde udstrækning.

Jeg antager, at det vil være indlysende for Dem, hr. præsident, fra tonen i disse linier, at intet ville være mig fjernere end at anmode om benådning for Eatherly. Ikke blot ville selve benådningen, men allerede bønnen om benådning automatisk indebære, at den, som skulle tilstedes denne benådning, har gjort sig skyldig i noget forkert. Imidlertid kan den kendsgerning, at Eatherly holder sin samvittighed levende, og at han ejer mod til at føle sig skyldig og vanæret af en forbrydelse, der er sat i gang og begået af andre, på ingen måde klassificeres som en »forbrydelse«. Hvad man skylder ham, er respekt og taknemmelighed. Og det er ikke blot beklageligt, men jeg føler, at det for stolte amerikanere kunne blive årsag til dyb skam, at han i sit eget land betragtes som en byrde og en skamplet, — medens han nyder respekt netop der, hvor hadefulde følelser ville være forståelige: i Hiroshima og Nagasaki. For der bliver han mødt med respekt, ja selv med kærlighed. Dette ved jeg ikke blot fra ofrene selv — for nogle af dem har talt til mig om flyvebesætningens liv og lidelser, og i deres øjne er han et af Hiroshima-ofrene, — men også fra de vidnesbyrd om deres kærlighed, som Eatherly har modtaget, og som han har sendt til mig. »Dette brev«, skrev en gruppe på 30 atomsyge piger fra Hiroshima den 24. juli 1959, »sender vi til Dem for at overbevise Dem om vor oprigtige sympati og for at forsikre Dem, at vi ikke føler nogen form for fjendskab mod Dem personlig De er et offer ligesom vi.«

Jeg føler, at disse ord må slå ethvert menneske med stumhed i nogle få sekunder, for de hører til de få beviser på

medmenneskelighed, som berettiger os til at være stolte af at være mennesker blandt mennesker.

Nej, hr. præsident, det er ikke benådning eller barmhjertighed, jeg anmoder Dem om, men at overveje to mulige skridt, som måske kunne vise sig egnede til at korrigere Dreyfus' situationen.

1. Ville det ikke være værd at overveje at få Eatherly's mentale tilstand undersøgt endnu engang af en kommission af psykiatere og at lade hans fremtidige liv afhænge af denne kommissions bestemmelse? Det forekommer mig, at en sådan gruppe kunne sammensættes på en måde, der var analog med visse særlige kommissioner indenfor FN. Jeg ser for mig et lille internationalt råd bestående af anerkendte eksperter fra forskellige lande, f. eks. en svensker, en doktor fra Indien, en polak og en japaner. Hvis De ville tillade en sådan undersøgelse, er jeg sikker på, at De i høj grad ville forøge U. S. A.s moralske omdømme. Yderligere ville et sådant skridt i begyndelsen af Deres præsidenttid, blive opfattet som et udtryk for den retningslinie De ønsker at følge, og det vil vække den største tillid til de yderligere skridt, som man kan forvente foretaget indenfor Kennedy-æraen.

2. Jeg kunne forestille mig, — for De er i almindelighed rost for at være en moderne, uformel, uhildet og fuldstændig fordomsfri mand, — at De en dag kunne sidde sammen med Eatherly. Ikke blot som primus inter pares, men som en broder sammen med en broder. For den frygtindgydende ansvarsbyrde, som nu falder på Deres skuldre, og som nu gennem atomudviklingen næsten er blevet en almægtig ansvarlighed for menneskehedens »at være eller ikke være« — denne byrde, som nu ligger foran Dem, er ikke så forskellig fra den byrde, som Eatherly har båret på sine skuldre i årevis, og som han har haft samvittighed nok til ikke at glemme et eneste øjeblik i de sidste 15 år. Og selv om mennesket Eatherly, som De ville komme til at stå ansigt til ansigt med, skulle være en ren og skær ingenting (hvilket ikke er tilfældet), ville selve den kendsgerning, at han var dømt til uafvidende og uvilligt at begå en sådan handling, sam-

men med det at han har båret denne handlings byrde, gøre ham til en tragisk skikkelse, til et symbol af i dag, til en mand, som er Deres ligemand, og det ikke blot fordi han er født som Deres lige.

Deres hengivne

Günther Anders.

Den sindssyges stemme.

(Den 13. januar 1961 blev Hiroshima-piloten Claude Eatherly officielt erklæret for sindssyg.

Uddrag af breve til Günther Anders.)

Tro ikke, at jeg har tabt modet, fordi jeg ikke kan forlade hospitalet nu. Jeg vil indrømme, at jeg er skuffet. Men jeg vil gøre, hvad jeg kan, for at få det bedste ud af min indespærring.

Den 11. august 1959.

Siden jeg blev voksen, har jeg været dybt interesseret i problemerne angående menneskelig adfærd. Medens jeg på ingen måde, håber jeg, hverken er religiøs eller politisk fanatiker, har jeg i nogen tid været overbevist om, at den krise, som vi alle er viklet ind i, er af en sådan art, at den nødvendiggør en ny grundig undersøgelse af hele vor opfattelse af hvad loyalitet er. Før i tiden har det ofte været muligt for mennesker at klare sig igennem tilværelsen uden at stille sig selv for mange undersøgende spørgsmål angående deres tilvante måde at tænke og handle på, — men det er indlysende klart nu, at det ikke lader sig gøre i vor tidsalder. Tværtimod tror jeg, at vi hastigt nærmer os en situation, i hvilken vi vil blive tvunget til at tage vor villighed til at overdrage ansvaret for vore tanker og handlinger til en eller anden social institution som f.eks. et politisk parti, en handelsforening, kirke eller stat, op til fornyet overvejelse. Ingen af disse institutioner er tilstrækkeligt udrustede til at tilbyde ufejlbarlige råd angående moralske spørgsmål, og deres krav på at tilbyde sådanne råd bør derfor drages i tvivl. Jeg føler, at det er i lyset af denne situation, at min personlige erfaring skal ses, hvis dens sande betydning, ikke blot for mig selv men for alle mennesker alle steder, skal kunne fattes.

Den 12. juni 1959.

Tab ikke modet for min skyld, jeg giver sandelig ikke op. En sådan hændelse gør mig blot mere beslutsom.

Den 21. december 1960,

3 uger før den officielle etikette »sindssyg«.

Tro mig, Günther, jeg søger ikke berømmelse. Hvis jeg får den, ønsker jeg at bruge den for en god sag — »vor sag«.

Den 22. august 1959.

Jeg fortalte dem (indbyggerne i Hiroshima — i et brev adresseret til dem), at jeg var den major, som gav »go ahead« signalet til ødelæggelsen af Hiroshima, at jeg var ude af stand til at glemme handlingen, og at skyldfølelsen over denne handling har kostet mig mange lidelser. Jeg bad dem tilgive mig Det var som om de, der sover under Hiroshimas askedynger, råbte på fred. Jeg håber, at mennesker i fællesskab — hånd i hånd — kan skabe en bedre verden.

Den 22. august 1959.

Vi har kun eet liv, og hvis mit livs erfaring kan bruges til fordel for den menneskelige race, da er det på den måde, den vil blive brugt, ikke for penge eller berømmelse, men på grund af det ansvar, jeg føler overfor enhver. På den måde vil jeg selv få fordel deraf og få lindret min skyldfølelse.

Udateret, august 1959.

Jeg vil ikke forråde din tillid, ej heller vil jeg forråde min overbevisning.

Den 22. august 1959.

Jeg tror, jeg er i god form nu, mentalt set, og regner aldrig med at begå en antisocial handling igen, men jeg ønsker at komme ud, så jeg kan give udtryk for mine synspunkter.

Den 13. januar 1960.

For de fleste mennesker forekommer min måde at gøre oprør imod krigen på at være en sindssyg persons. På ingen anden måde kunne jeg have fået folk til at forstå, at atomkrig er en moralsk degeneration lige så vel som psykisk ødelæggende. Det betyder intet for mig, hvad folk tænker om min moralske karakter, hvis det blot kan få dem til at standse op og indse, at de ikke må lade det samme ske igen for sig selv og for deres børn. Jeg ønsker ikke, De skal betragte mig som et uselvisk menneske. Det vil være mig en dyb tilfredsstillelse, hvis jeg måske har noget at gøre med den tungtvejende afgørelse, som folk i alle lande må beslutte sig til at eksistere på denne jord.

Den 27. maj 1960.

Stolthed og værdighed er intet at ofre, hvis fred og broderskab er belønningen.

Den 27. maj 1960.

I dag er det Taksigelsesdag, og jeg må sige, at jeg er dybt taknemmelig for mine mange venner, og jeg ønsker at fortælle Dem, at jeg betragter Dem som min bedste.

Udateret, november 1959.

Jeg tænker ofte på, om der er et eller andet her i U.S., som De ønsker, og som De ikke kan få i Europa. Lad mig vide, hvis der er noget, og jeg vil sende det til Dem, når jeg forlader hospitalet. Jeg regner sikkert med at være ude før jul.

Den 12. oktober 1959.

Jeg ønsker at fortælle Dem, at jeg aldrig vil prøve på at blive filmstjerne. Mit eneste ønske er at bruge min indflydelse til gavn for freden, til at standse atom-oprustningen, til at sikre alle menneskers rettigheder uanset race, farve og trosbekendelse.

Den 22. august 1959 — efter et filmstilbud.

Sandheden er, at samfundet simpelthen ikke kan gå ind på, at jeg er skyldig uden med det samme at anerkende sin egen endnu dybere skyld. Men det ville naturligvis i høj grad være ønskeligt, hvis samfundet var i stand til at anerkende denne, og det er af denne grund, at min og vor historie er af så livsvigtig betydning. Jeg indser nu, at jeg er ude af stand til at fremkalde denne forståelse ved at bringe mig i konflikt med loven, således som jeg har gjort i mit forsøg på at splintre det »heltebillede« af mig, som samfundet har skabt for at vedligeholde sin egen selvtilfredshed.

Udateret, august 1959.

Nogle bemærkninger om grundlaget for højskolens folkelige forkyndelse

Foredrag ved efteraarsmødet 1960 i noget forkortet form.

Et vidnesbyrd om, at højskolen trods de 100 aar endnu er levende, er, at der staar debat om den.

Skal højskolen være blot oplysende eller tillige forkyndende, skal oplysningen være almen eller faglig betonet, skal forkyndelsen være blot folkelig eller ogsaa kristelig betonet? Det skændtes man om i Rødding for 100 aar siden, og det gør vi endnu.

I den betænkning vedrørende folkehøjskolens forhold, som et udvalg, nedsat af undervisningsministeriet, afgav i forsommeren, hedder det i afsnittet: »Principielle synspunkter«: »Formaalet er at udbygge elevernes forstaaelse af den verden, der omgiver dem, og at vække dem til personlig stillingtagen til livets og samfundets problemer. Hovedformaalet med skolens virke er saaledes hverken at give neutral oplysning eller at agitere for bestemte anskuelser, men derimod at fremme en afklarings- og modningsproces hos eleverne gennem disses møde med alment-menneskelige spørgsmaal gennem lærerkræfter, som søger at tage selvstændig og personlig stilling til disse spørgsmaal.«

Dernæst hedder det: »Paa alle omraader staar og falder vort samfund med eksistensen af mennesker, som baade kan tænke selvstændigt og kan samarbejde med andre. Den indsats, som den egentlige højskole kan øve til sikring heraf, kan næppe overvurderes.« Betænkningen er underskrevet af en broget skare af højskolefolk samt repræsentanter for erhvervsliv og administration og kan saaledes tages som et nutidigt sammenfattende udtryk for højskolens opgave og arbejdsform.

Ludvig Schrøder kunne troskyldigt fortælle om menneskeslægtens levnedsløb fra Adam og Eva i paradiset have til den grundtvigske bevægelse i hans egen tid — gøre det i den trygge forvisning, at hans kilde til den ældste historie var den bedst tænkelige, nemlig biblen selv. Han ejede et helhedssyn paa mennesket og hele tilværelsen, hvorudfra han kunne bringe: »en folkelig forkyndelse af menneskelivets sande vilkaar.« Fra mange sider lyder det, at dette er umuligt i dag, vor vesterlandske kultur er sprængt, og vi maa vente paa digteren eller profeten, der igen kan skabe syntesen. Men det nytter jo ikke hverken for eleven eller læreren at sætte sig hen for at vente paa »vækkelsen«. Højskolens gerning skal øves ogsaa i dag. Vil læreren være forkynder, maa han — om hans ord skal have vægt — eje et syn, der forpligter — ellers maa han nøjes med at dele sin egen usikkerhed og spørgen med de unge.

Prof. Lindhardt har ogsaa blandet sig i højskoledebatten og sagt: »Det er Danmarks lykke, at der var en skole, som i alle sine begrænsninger og under alle omskiftelser lydhørt og veloplagt holdt spørgsmaalet om, hvad det er at være menneske, levende.«

At forkynde menneskelivets sande vilkaar forudsætter viden om, hvad det er at være menneske, og her er det, vi er uenige, og det er denne uenighed, der er den egentlige grund til kulturkrisen. Den største modsætning i menesynet findes vel mellem dem, der tilkender det enkelte menneske en særlig værdi, og dem, der i mennesket kun ser en statsfunktion — noget der kun faar mening som led i en større sammenhæng — paa samme maade som den enkelte levende celle i legemet eller bladet paa træet har det. Ud fra den sidste betragtningsmaade kan der nok holdes skole, men vanskeligt højskole i den klassiske betydning af ordet.

De, der er enige om at tilkende det enkelte menneske en særlig værdi, gør det ingenlunde med samme begrundelse. Her kan skelnes mellem en ren humanistisk og en religiøst betonet begrundelse.

En svensk humanist og højskolemand Gunnar Hird-

mann siger i en historisk redegørelse for det humanistiske syn:¹⁾ »Dets fornemste kendetegn er, at det menneskelige anses som noget fuldt berettiget, ja det højeste i verden. Dette syn stod da i skarp modsætning til kirkens lære. For humanismen havde mennesket som saadan værdi, og det skal gennem den ny opdragelse udvikles til en fri personlighed; selvfølelse og individualitet betonedes i herlig trods mod middelalderens syndsfølelse og autoritetstro. Man skal glæde sig over det jordiske, nyde livet i stedet for at undfly og døde det i askese.«

Hirdmann er agnostiker og udtrykker sit livssyn saaledes:

»Jeg véd ingenting om, hvad der er bagved det hele, véd ingenting om, hvorledes verden er opstaaet, og hvordan den styres, om der findes en Gud, og hvis han findes, hvad der da er hans væsen, og hvilke egenskaber han har. Jeg véd intet derom og kan ingenting sige. Jeg kan naturligvis ane og tro, men aldrig faa at vide, om min anelse og tro er sandhed eller ikke. Jeg kan ikke faa forbindelse med dette noget, som er bagved, ikke faa forbindelse med det, mennesker kalder Gud.« — — — Men indvender nogle — disse andre mennesker, de gudstroende, de religiøse, de kristne, ved jo saa meget baade om Gud og muligheden for at faa forbindelse med ham. Deres vished er jo et psykologisk faktum, og sandhedsindholdet i deres vished er det svært at nægte. I hvert fald er sandheden for dem lige saa ubestridelig som ethvert andet faktum. Hertil svarer Hirdmann: »Den kontakt med Gud, som mange mennesker mener at have gennem bønner, kan anerkendes som betydningsfuld som suggestion betragtet, men ikke som noget bevis for, at forbindelsen er opnaaet med det uopnaelige. Der kan yderligere tilføjes, at hvis disse menneskers subjektive vished er et sandhedskriterium for dem, saa maa min egen vished med modsat indhold være sand for mig. Her staar vished mod vished, troens vished mod tvivlens faktum.«

1) Gunnar Hirdmann: Humanismens idé. Tidens forlag.

Hirdmanns udsagn er anført som et klart eksempel paa agnostisk holdning og skal derfor ikke kommenteres.

Henrik Pontoppidan er paa linie med Hirdmann. Han skriver: »Jeg var fuldkommen forsonet med den tanke, at for mig var der hverken trøst eller hjælp at hente nogetsteds udenfor mig selv. Jeg maatte se at klare denne vanskelige tilværelse helt paa egen haand og søge at frelse mig fra aandelig død og fortabelse ved at pleje de livsspirer, der ad helt naturligt vej var nedlagt i mig.«

Andre tænkere er klar over, at vil man hævde, at mennesket ikke blot er et naturvæsen og en statsfunktion, saa maa der en begrundelse til, der hviler paa noget udenfor mennesket selv — altsaa en religiøs.

Her skal anføres korte udtalelser af et par ikke-kristne humanister:

Pär Lagerkvist siger til Kristus: »Mit indre har aldrig oplevet Dig paa noget mystisk sæt og kommer aldrig til at gøre det; men den menneskekærlighed, for hvilken Du blev tolken, kender jeg som grundtonen i mit væsen.«

Thomas Mann skriver i 1929: »Selvom kristendommen altid har været et aandens altfor høje krav til nogensinde at kunne virkeliggøres andet end som retningsbestemmende og samvittighedsvækkende korrektiv for jordelivet, saa har den dog som middel til etisk tugt aldrig været saa nødvendig som nu Naar det gælder at forsvare værdierne, saa maa man med frihed og bestemthed staa fast paa den vesterlandske kulturelle kristendom.«

Et direkte kristent præget menneskesyn finder vi i »Kongespejlet« fra 1260. Det hedder her: »Menneskene er lunefulde og uretfærdige, den ene er imod de andre — dog ikke disse, som af Gud har faaet baade vid og kærlighed til det rette, men det er de enkelte, ikke mængden. De fleste styrter som kvæget og bliver ikke husket hverken for ondt eller godt, men saadan skal det ikke være. Du skal vide med vished, at dette ikke er menneskets rette adel. Mennesket blev skabt til at være en kostbarhed i denne verden og i den næste, og det, der spørges om, er, om han vil skaffe sig den adel, han er skabt til.«

Det spørgsmaal, der nu rejser sig, er dette: Er det menneskesyn, som folkehøjskolen oprindeligt byggede paa, uhjælpeligt smuldret for selvstændigt tænkende mennesker? Hvis dette skulle være tilfældet, kan et rent humanistisk livssyn saa overtage og bære den forkyndelse om menneskelivets vilkaar, som det er højskolens opgave at føre frem — en forkyndelse, som stort set hidtil har været præget af et kristent livssyn.

En af vore samtidige har tænkt mere over dette problem med et bæredygtigt livssyn end de fleste — omend ikke just med tanken paa den danske folkehøjskole — og hvad der betyder mere — har gjort det udfra større forudsætninger end vel nogen anden nulevende. Jeg tænker paa psykologen og nervelægen C. G. Jung, Zürich. Betydende mennesker fra alle jordens lande er i stort tal draget til Zürich for at blive behandlet af ham, og gennem sin psykoanalytiske praksis har han erhvervet sig et enestaende kendskab til det menneskelige sind. Jungs interesser spænder fra »flyvende tallerkener« til Jobs bog. Hans meget omfattende videnskabelige produktion omhandler alle sider af psykologien.

C. G. Jung var oprindelig elev af Sigmund Freud, men han kunne ikke følge Freud, naar denne ville finde seksuelle konflikter bag alle neuroser. Heller ikke Alf. Adlers »mindreværdskomplekser« kunne Jung tillægge afgørende betydning. Efter hans egen erfaring skyldes alle neuroser hos patienter, der er over 35 aar, at de paagældende ikke har kunnet finde mening i tilværelsen — altsaa religiøse problemer. Disse problemer klares ikke udfra en almindelig humanistisk indstilling, hævder Jung, kun udfra troen paa en højere virkelighed end naturens og en højere myndighed end menneskenes som baggrund kan meningen findes. Jung slutter sig ikke til kirken, men han er angst, naar han tænker paa slægtens fremtid, og hans angst er af samme art som den, der møder os i Huxleys: »Fagre nye verden« eller Karin Boyes: »Kalokain«. Vil mennesket fremover blive reduceret til en statsfunktion? Faren kommer ikke blot fra Sovjetrusland og Kina, men fra kræfter blandt

os, ja, i os selv. Jung finder det betydningsfuldt, at et menneske kan gaa sin egen vej og stille sig i modsætning til flokken. Det er jo ikke nogen ydre nødvendighed, for mange gør det ikke, men at nogle har kraft til at frigøre sig fra hjorden og de traadte stier for at gaa egne veje, er for ham et vidnesbyrd om, at mennesket ikke blot er et højere dyr. Den sande personlighed har et indre kald, som han maa følge, som Sokrates maatte lyde sin daimon.

Jung kender naturvidenskabelig tankegang og forstaar, at moderne mennesker bliver fornærmede over den tanke, at usynlige og vilkaarlige kræfter skulle kunne gribe ind i vor tilværelse. Det er jo ikke saa længe siden, vi er undsluppen overtroens usikre verden og faaet konstrueret os et billede af tilværelsen, der stemmer med en rationel bevidsthed. Derfor maa vi kræve, at alt, hvad der sker, har en antagelig og naturlig aarsag, og det regner vi alle med. Araberne siger nok »insha Allah«, og fromme folk siger undertiden: »Om Gud vil«, men som regel er det kun en talemaade. Ikke desto mindre mener Jung, at vort liv ikke blot bestemmes af det bevidste jeg eller af sociale paavirkninger, men ogsaa af en oversanselig autoritet. Og det er oplevelsen af denne overjordiske instans, der gør det muligt at holde verdensmagterne og fornuften stangen. Det menneske, der ikke er forankret i Gud, evner ikke i det lange løb at gøre modstand mod verdens fysiske og moralske magt. Det er derfor forstaaeligt, at autoritære stater forfølger Kirken, for betingelsen for, at mennesket kan blive en statsfunktion, er, at det ikke er afhængigt af — eller har tilhørsforhold til — noget udenfor statens magt.

Jung siger, at udgangspunktet for tro ikke er bevidstheden, men den umiddelbare religiøse erfaring — en oplevelse, der kan udtrykkes saadan: »Jeg har set sandheden.« Saalænge den religiøse funktion ikke er erfaret i vor egen sjæl, har det hele ikke megen betydning. Det menneske, der ikke kender mysterium magnum (det store mysterium) fra sin egen oplevelse, kan være en lærd theolog, men han ved ikke noget om det religiøse. De religiøse erfaringer

er absolutte og indiskutable. Du kan sige, du aldrig har haft saadanne erfaringer, og din modpart vil sige: »I am sorry«, »Jeg har!« — Og der vil ikke være mere at tale om.

»At have set sandheden« betyder dog ikke en bestandig sikkerhed — tværtimod. »Vi har altid hørt om den fromme mand, som gaar gennem livet trygt og sikkert med troen paa Gud urokket. Jeg har aldrig mødt ham,« siger Jung. Det er ønsketænkning. Det almindelige blandt troende er stor usikkerhed — der ganske vist undertiden skjules med fanatisme — og tvivlen er forstaaelig. Det barnlige billede af verden som Guds have holder jo ikke stik. Dertil kommer, at det at være sandt menneske rummer en yderste fjernhed og afstand fra Gud. »De profundis clamavi ad te Domine« (Fra dybet raaber jeg til Dig, Herre) viser baade fjernheden og nærheden i gudsforholdet. Her er udtryk for det yderste mørke og dog paa samme tid glimt af den guddommelige gnist.

De, der mangler kræfter til religiøst liv, fordi de kun er og vil være fornuftige, løber faren for, at staten bliver deres Gud.

Kirken forjætter frelse fra det onde, Staten lover befrielse fra bekymringer og giver løfte om dagligt brød.

Kirken forjætter forsoning med Gud, Staten lover retfærdig fordeling af livsgoderne.

Kirken forjætter herligheden hisset, Staten lover, at herligheden skal komme hér: kort arbejdstid og velstand for alle.

Staten — eller diktatoren — søger at faa guddommeligt skin i mængdens øjne.

Statens styrke er dens vældige organisation. Modstand mod staten kan kun den gøre, siger Jung, hvis sind er lige-saa vel organiseret.

Vi moderne mennesker maa genopdage det aandelige liv. Vi maa erfare det paany selv. Det er den eneste vej, ad hvilken vi kan bryde den fortryllelse, der binder os til kredsløbet af biologiske processer.

Her er kun givet korte glimt af Jungs vældige tanke-

verden, og det kan tilføjes, at citaterne er hentet fra »Psychological Reflections«, en engelsk antologi med uddrag af Jungs værker.

Lad os tilsidst stille et andet menneskesyn op imod Jungs.

Karl Marx hævder, at mennesket er et socialt væsen, der bliver til ved at blive sig bevidst i en social sammenhæng. Det nuværende menneske er et produkt af social nød, taabelig theologi, overtro og frygt. Men ændres samfundets økonomiske grundlag, saa bliver menneskene ogsaa anderledes. I det klasseløse samfund vil spændingen mellem frihed og nødvendighed falde bort, tvang ikke føles. Mennesket vil ikke grunde over sig selv, men leve naturligt og tilfreds.

Er dette sandheden om os?

Videnskaben kan ikke hjælpe, den giver viden, nyttig til undervisning, men ingen hjælp til at fælde værdidomme. Skal der tales om menneskelivets sande vilkaar, maa det formes som en forkyndelse, og en forkyndelse kan kun gives ud fra et forpligtende syn.

J. Th. Arnfred.

Glimt fra et besøg i Indien

Når man kommer hjem fra selv et kort ophold i Indien, er det spørgsmål, man gang efter gang stilles overfor: Nå, kan man så i Indien gennemføre en opbygning, der kan hævde sig mod den kommunistiske opbygning i Kina og Rusland? Underforstået bag spørgsmålet er: Kan de i Indien gennemføre en opbygning på vestlig kapitalistisk grundlag.

Spørgsmålet kan synes bestikkende, men er nok alligevel galt stillet.

Stillet overfor en verden så stor og mangfoldig som Indien, kan spørgsmålet ikke være, om denne store del af jordens befolkning underkaster sig eller underlægges en østlig kommunistisk eller vestlig kapitalistisk organisation i opbygning af erhvervsliv og hverdag.

Spørgsmålet er stillet ud fra et fælles kommunistisk og kapitalistisk hovmod. Fra begge lejre vil man hævde, at der kun er to måder at organisere erhvervsliv på, og at landene i udvikling må vælge mellem disse to metoder. Den kolde krig sniger sig ind også i forhold til landene i opbygning.

Men ser man på de to produktionssystemers krav til mennesket, synes disse at være ens. Man kræver ud fra både den kommunistiske og den kapitalistiske rationelle erhvervsorganisation, at mennesket underordner sig enhver teknik, der med mindre indsats af energi og råstof i kortere tid kan give større produktion. — Ingen af de to former for erhvervsorganisation bare drømmer om at skubbe en teknik til side, fordi den eventuelt krænker fundamentale menneskelige værdier.

Stillet overfor en så stor og broget verden, som Indien

er, med så gamle kulturtraditioner, med så mange modsætninger og så megen nød, er det man med spænding må spørge om, om den indiske befolkning — først i færd med at blive et folk — kan finde sin egen vej til udløsning af de bundne kræfter, en vej der kan føre til bedre kår. Om den har kræfter og sammenhold til at forme en indisk tilværelse, lige langt fra den vestlige kapitalismes og den østlige kommunismes udskejelser.

Efter et kort ophold tør man ikke svare på disse spørgsmål, og da slet ikke optimistisk bekræftende. Alt hvad man kan gøre er at give nogle glimt fra de forsøg, man mødte, på at søge egne nye veje til løsningen af de mest påtrængende problemer: stille sulten og skaffe menneskeværdige kår for den indiske landbefolkning.

Den indiske union har i dag ca. 400.000.000 mennesker, og befolkningen vokser med mere end 5 mill. om året.

Over 80 pct. af befolkningen lever i landsbyer, og mere end 70 pct. direkte af landbrug.

Af Indiens 800 mill. acres er ca. 32 pct. dyrkbare. D. v. s. det dyrkbare land pr. individ udgør ca. 1,2 acres, men det tilsæede areal er kun 0,8 acres pr. indbygger.

For hele Indien er landbrugenes gennemsnitsstørrelse 7,5 acres; i nogle stater, f. eks. West-Bengalen, er man nede på 4,7 acres. Når man sammenholder landbrugenes størrelse med arealet 1,2 acres pr. indbygger og husker, at 70 pct. af hele befolkningen skal leve af landbrug, forstår man alvoren og omfanget af de jordløses problem.

De store landbrug, d. v. s. landbrug over 30 acres, lægger beslag på 58 pct. af jorden, og 30 pct. af landbefolkningen dyrker disse landbrug. De små landbrug — under 3 acres — omfatter andre 30 pct. af landbrugerne, men de har tilsammen kun ca. 10 pct. af jorden. 40 pct. af landbrugerne har lidt over 6 acres og lidt under 33 pct. af jorden. Hertil kommer så den store jordløse befolkning i landsbyerne.

Ved Indiens befrielse i 1947 var de første problemer, der rejste sig, af politisk natur: forholdet til fyrstestaterne, det bitre opgør mellem muhamedanere og hinduer, selve

den politiske organisation af enkeltstater og forholdet mellem enkeltstater og centralregeringen i New Delhi. Det er problemer, man langt fra er færdige med endnu, men i 1950 kunne centralregeringen sætte en kommission i gang med at udarbejde den første 5-års plan, som skulle dække tidsrummet april 1951—marts 1956. Anden 5-års plan er nu ved sin afslutning og en ny tredje 5-års plan umiddelbart foran at træde i kraft.

Det centrale mål for planlægningen skulle være at »fremkalde en udviklingsproces, som vil hæve levestandarden og åbne nye muligheder for mennesker for et rigere og mere forskelligartet liv«.

Økonomisk planlægning skulle tages som »en integrerende del af en mere omfattende proces, der ikke blot stræber mod udviklingen af rigdom i en snæver teknisk betydning, men mod udviklingen af menneskelige evner og opbygning af en institutionel ramme, der svarer til folkets behov og ønsker«.

Det er forståeligt, hvis teknikere smiler ad denne udvidelse af synspunktet, hvorunder en produktionsplan skulle udarbejdes — og at teknikerne vil mene, der kunne være nok at gøre med at udvikle produktionen med alle til rådighed stående midler; men udvidelsen af synspunktet er for Inderne nok mere end lidt dekorativ kulturel snak, det er et sigte, der må tages alvorligt, selvom det eventuelt også komplicerer den tekniske planlægning.

Planlægning for landsbyudviklingen vanskeliggjordes også derved, at landbrugsspørgsmål — specielt jordreform med loft over landbrugsejendommenes størrelse og nyfordeling af jorden, så også en del af den jordløse landsbybefolkning kunne få del i jorden — falder under enkeltstaternes lovgivning og administration.

Trods henstillinger fra centralregeringen er det meget forskelligt, hvor langt man er nået hermed i de forskellige stater. — Taget som helhed ikke nær langt nok. Dertil kommer yderligere, at effektiv gennemførelse af de vedtagne bestemmelser i enkeltstaterne i ikke ringe omfang modvirkes af de store jordejere, der forstår at smyge sig uden-

om, så bestemmelserne ikke reelt giver nævneværdig jord til de jordløse.

Det går langsomt med en bedre jordfordeling; på den anden side må man indrømme, at i et land så stort og forskelligartet som Indien ville ensartede drastiske bestemmelser om en jordreform, udsendt fra en centralregering, ikke bare virke urimelige og derfor fremkalde stor modstand hos befolkningerne i visse områder, men sådanne ensartede bestemmelser ville også teknisk være urimelige og snarere modvirke end forøge produktionen af levnedsmidler. Jordbund og klima er uhyre varierende. Vandingsmulighederne, hvoraf så meget afhænger, er meget forskellige. Og selve befolkningens levevis, der vel fra et overfladisk europæisk synspunkt kan karakteriseres samlet som et liv på sultegrænsen, eller derunder, er jo alligevel meget forskellig. Her lever i nord, og også i visse bjergegne i det sydlige, stammer et så primitivt liv, som man kun troede at finde det i Afrika; man har West-Bengalens overfyldte landsbyer, og de bedre forhold i en del af Mysores landsbyer. Ejendomsforholdene og vilkårene for dem, der lejer jorden, er højst forskellige i de forskellige egne, selvom de er ens i det grundforhold, at lejerne af jorden groft er blevet, og bliver, udnyttet af jordejerne.

Desuden regnede man med, at i 1951 49 millioner af Indiens landbrugsbefolkning var landarbejdere, halvdelen af dem havde lidt jord, den anden halvdel slet intet. 85 pct. af landarbejderne havde kun arbejde i sæsonerne, og den årlige indkomst pr. familie var 447 rupe — indkomsten pr. individ 104 rupe, medens den gennemsnitlige indkomst for hele Indiens befolkning var 264 rupe.

Omtrent på samme tid kom to mænd med meget forskellig baggrund til at gribe afgørende ind for at fremme bøndernes kår og landsbylivets hele opbygning, ministeren for landsbyudvikling og Kooperation S. K. Dey og Gandhis efterfølger og arvtager som bevægelsens leder Acharya Vinoba Bhawe. Vi vil i det følgende prøve at se de indiske landsbyproblemer fra ministerens og vismandens synsvinkel.

Minister S. K. Dey er en selvlærd mand. Har også opholdt sig en tid i USA. Nu skal han søge at koordinere de mange forskellige ministeriers bestræbelser for at skaffe nyt liv i landsbyerne. Hans skildring af dette arbejde er ikke blot saglig, men snart ildfuld, snart dybt bevæget over opgavens omfang og tyngde.

Han begyndte med at påpege, at da Indien vandt uafhængighed i 1947, begyndte først arbejdet med at omsætte friheden. Det indiske folk arvede fra fortiden profeter og prædikener i utallig mængde, idealer svirrede og summede i skyerne, men svælget mellem prædikener og handlinger blev stadig større.

Landsbyerne havde langt tilbage i tiden summet af sindenes optagethed, men de var under fremmedherredømmet stagneret i håbløshed, og det omsatte sig i menneskenes énsidige træk mod storbyerne, der voksede op af jorden som brandbylder.

Den første 5-års plan byggede i det væsentlige på tidligere tænkning og lagde hovedvægten på udviklingen i byerne. Landsbyerne stod i periferien.

Selvfølgelig havde man reserveret betydelige summer for: »Dyrk mere føde« planen, men hvert barn ved, at sundhed kan ikke skaffes for ét enkelt lem isoleret fra den øvrige organisme. Nationen er en organisme. Den første plan lagde énsidig vægt på udviklingen i enkelte foretrukne områder; men hvis levnedsmiddelproduktionen skal vokse, må den samlede levnedsmiddelproducerende befolkning aktiveres.

Levnedsmiddelproduktionens forøgelse krævede nye anstrengelser, ikke blot i jorddyrkningen, men i husdyrbrug, vanding, Kooperation, transport, sundhedsvæsen, arbejde blandt ungdom og kvinder, børneundervisning og folkeoplysning for voksne. Der måtte skaffes en fælles indsats på alle disse fronter.

Dernæst, påpegede ministeren, havde vi arvet en stor administration fra englænderne. Bortset fra, at den opretholdt ro og orden, løb store dele af den i tomgang. De første år efter befrielsen voksede administrationen omkring

centralregeringen som i de enkelte staters hovedstæder. Skatterne steg, men kun lidt kom tilbage til folket — udover masser af formaninger.

Det blev klart, at man måtte prøve på en ny måde, landsbyen er et organisk hele, og dens behov er uadskilleligt forbundet.

2. oktober 1952 på Gandhis — nationens faders — fødselsdag prøvede man en ny start med samarbejde mellem de gamle organisationer under fælles ledelse — Community development begyndte.

Men også denne første begyndelse, som blev modtaget med begejstring, truede med at gå under i rutine og administration, mere end den blev båret af sindets og hjertets bevægede tilslutning. Dog begyndte folket at miste deres frygt for regeringsapparatet, men det bragte i sit følge enorme krav om hjælp fra regeringen.

Landsbyerne var stadig domineret af de få stærke mænd, og de havde som modpart de underordnede regeringsembedsmænd, en alliance mellem disse 2 grupper hjalp et fåtal af stærke til at få størsteparten af de begrænsede økonomiske midler. De mange i landsbyen måtte nøjes med skoler og andre fællesforetagender.

De efterhånden stærke krav fra landsbyerne om hjælp fra staten hjalp en ny politik frem.

Landsbyudviklingsprogrammet havde hele tiden organiseret arbejdet med en block som enhed. En block omfattede et område med omkring 100 landsbyer og en 60—70.000 mennesker. Hver block har en konsulentgruppe på 8, der fordeler sig over jordbrug, husdyrbrug, hjemmeindustri o. s. v.

På landsbyniveau er der hjælpere, der arbejder i 10 landsbyer. Men, fortsatte ministeren, indtil nu har programmet næsten udelukkende været et regeringsprogram til hjælp for bønderne; hvis programmet skal vokse og blive virkelig demokratisk, må landsbyens organisationer blive mere levende og dominerende i arbejdet, og regeringens organisationer skal kun virke som instrument til at udføre folkets vilje fremført gennem repræsentative organisationer.

Demokrati indskrænket til parlament og staternes lovgivende forsamlinger kan i et kontinent som Indien hverken vokse eller vare længe, vi må udvide demokratiseringen. Hjælp til landsbyerne fra en centralregering og ned vil kræve bunker af småembedsmænd og kontrollører, og hele kontrolsystemet kunne kun opbygges på frygt. Et sådant demokrati vil ende i totalitær kontrol af den ene eller anden art.

Stillet overfor disse problemer har bevægelsen for landsbyudvikling valgt en ny vej: demokratisk decentralisation. Enkelte stater har allerede fuldført den ny organisationsform. Alle mænd og kvinder i landsbyen skal vælge landsby-panchats — råd der skal behandle alle landsbyens problemer. Formændene for disse råd skal samles i Block-panchayat-sameti . I disse skal også indtræde supplerende repræsentanter for kvinder og undertrykte klasser.

Formændene for Block-panchayat-sameti sammen med distriktets parlamentsmedlemmer skal danne Zilla Parichat, og denne organisation sammen med regeringsembudsmand vil tilbyde råd og vejledning til Block-panchayat-sameti uden at have kontrollerende myndighed. De nye organisationer vil få ansvaret for planlægning og gennemførelse af de programmer, der er vedtaget af staternes lovgivende forsamling.

Således vil demokratiet flytte fra parlamentet til Panchayat, og derved vil nøglerne, der blev overtaget af de udvalgte ledere den skæbnedyldte midnat 15. august 1947 være på vej tilbage til folket.

Institutioner er ikke uden videre en fordel for en nation, for de vil let vokse til en dødvægt. Et program for oplysning og træning må derfor masseorganiseres for alle stadier i opbygningen. »Og hvordan skal jeg skaffe de rigtige mennesker ude i Indiens 550.000 landsbyer, mennesker, der med tillid vil gå foran i samarbejdet i landsbyen, oplyse, opmuntre og selv søge oplysning.«

Et uvidende folk og oplyste repræsentanter er enten en myte eller ubehagelige partnere.

Magtfuld administration og et sløvt folk giver frodig

virkeplads for djævelen. Magt kan ikke gives, den må overtages. De, der har retten til magten, må mobiliseres gennem oplysning og disciplin.

Bapu — Gandhi — drømte om det nye Indien som en føderation af landsbyer; hver landsby skulle udgøre en voksende samarbejdende familie, og her ud fra skulle alle sociale og kulturelle opgaver løses. Hvert medlem i samfundet skulle være sin egen øverste herre i kosmos dans.

Landsbyudviklingsbevægelsens organisationer kan ikke erstatte hele den demokratiske administration, men skal optræde som folkets forsvarer, og udviklingen kan fremskyndes, når der i bevægelsen er ærlighed, hengivenhed og den nødvendige dygtighed.

Indiske kritikere smiler skeptisk: mere administration!

Både fremmede og nogle hjemlige kritikere vil sige: mere prædiken, men har det givet større produktion? Spørgsmålet er berettiget, og svaret må nok blive, at produktionsforøgelsen næppe mere end modsvarer befolkningstilvæksten.

Kritikerne spørger: vil ikke de velhavende familier dominere valgene af landsbypanchayat — hindre de urørlige i at deltage i valgene og udnytte de nye organisationer til fortsat undertrykkelse af de svage?

Ministerens bevægede udbrud var nok også bestemt af sådanne overvejelser: hvordan skal jeg skaffe de rigtige mennesker til at gå i spidsen i Indiens 550.000 landsbyer. Og nu tumlede ministerens spørgsmål frem om danske højskoler, om folkeoplysning, om forholdet mellem folkeoplysning og dansk Kooperation.

Lidt før bevægelsen for landsbyudvikling blev startet, havde Vinoba Bhave mødt landsbyens udfordring og givet sig ind under den. Han er den åndelige leder af den bevægelse, Gandhi havde rejst, med ikke-vold og oprigtighed som grundlag.

Indiens nuværende præsident dr. Rajendra Prasad siger et sted: det endelige mål for bevægelsen var ikke at vinde politisk uafhængighed; vigtig og uundværlig, som sådan fri-

hed var, var den kun et skridt fremad. Det endelige mål var intet mindre end fuldstændig og revolutionerende forandring af det menneskelige samfund og af dominerende menneskelige værdier. At nærme sig dette mål måtte resultere i en social orden, bygget på oprigtighed og ikke-vold, et samfund, fra hvilket alle former for udnyttelse var fjernet, ulighed erstattet af lighed, konkurrence af samarbejde og had af venlighed og kærlighed.

I marts 1951 besluttede Bhave at gå til fods til Hyderabad, hvor sultne bønder havde gjort opstand mod prinsregenten, der selv ejede 5 mill. acres jord, og 1000 familier kontrollerede alle værdier, medens befolkningen levede i ussel fattigdom.

18. april 1951 kom Bhave til Panchampalle, en stærkt kommunistisk præget landsby. Han gik til de urørliges kvarter, og de trængte sig anklagende om ham og forklarede, at her kunne der ikke blive fred, for så mange af dem havde slet intet at spise. Hvis vi bare havde jord at dyrke, ville vore bekymringer lette.

Hvor meget jord ønsker I? spurgte Bhave. Efter nogen tøven kom svaret: 80 acres.

Bhave spurgte, om nogen iblandt dem, der havde samlet sig om ham, var jordejere. Nogle få sagde ja. Bhave spurgte da: brødre, er der nogen iblandt jer, som vil give jord til jeres brødre, så de ikke skal dø af sult. De beder kun om 80 acres.

Efter en lang tavshed rejste en jordejer sig: Jeg giver 100 acres jord som gave. Jeg vil give en skriftlig erklæring herom her på stedet.

Hermed blev Bhoodan, jord-gavebevægelsen, startet.

Bhave har siden gået fra landsby til landsby i Indien, 12 til 18 miles om dagen, talt om at vise godhed mod hinanden, om ikke at bruge magt for at opnå noget, og appelleret til de jordejende bønder om at betragte ham, Bhave, som deres sidste søn og som gave tilskøde ham en sønnervepart af den jord, de ejede. Han ville så overdrage jorden til landsbyen til fordeling blandt de jordløse.

På denne måde har Bhave fået tilskødet 4.500.000 acres

jord til fordeling blandt de jordløse. Men han havde sat sig til mål at få 50.000.000 acres.

I de senere år appellerer han til hele landsbyer om at give al landsbyens jord over til landsbyen til udnyttelse for alles fælles vel. Mere end 5000 landsbyer har fulgt opfordringen.

Indiens premierminister Pandit Nehru har altid været bekymret over konflikten mellem Indiens storindustrielle udvikling, hvis Indien skulle blive en moderne stat, og Gandhis stræben mod landsby-selvforsyning.

Nehru inviterede ved starten af den første 5-års plan Bhava til Delhi til rådslagning.

Bhava besluttede at gå de 800 miles til fods og talte undervejs til bønderne om Bhoodan, og ankommet til Delhi søgte både Indiens præsident dr. Prasad og ministerpræsident Nehru samtale med ham. De gik det sidste stykke af vejen til fods. I 3 dage forhandlede medlemmer af plankommissionen med Bhava, men han fastholdt, at hans vej var en anden end plankommissionens. Og plankommissionen måtte fastholde sine synspunkter.

Bhava opridsede 3 skridt, der måtte tages, for at skaffe bedre forhold — og skaffe flere levnedsmidler. 1) Jordejerne må give afkald på noget af deres jord. 2) Mennesker må søge at tjene andre. 3) Man må opgive verdslig besiddelse.

Han understregede, at han bad ikke om almisser, men ønskede mennesker skulle give, fordi det var ret.

I foråret 1960 gik Bhava fra landsby til landsby nord for Delhi. Præsidenten tog igen ud i en landsby for at samtale med ham. U. S. A.s ambassadør tog en anden dag til en landsby for at træffe ham. Ambassadøren måtte efterlade sin bil ved indkørsel til en landsbys smalle gader og tilbagelægge det sidste stykke på en oksekærre. Den franske ambassadør søgte en samtale, og en del af plankommissionens medlemmer tog ud for at forhandle om principperne i den tredje 5-års plan.

En morgen ved dag gry var vi to rejsefæller på vej ud for at møde Bhava og den gruppe, der følger ham fra landsby til landsby. Ved korsvejen, hvor de drejede fra hovedvejen

ned ad primitive landsbyveje, frem til den landsby, der var målet for den dags vandring, havde der samlet sig et halvt hundrede mennesker, nyvaskede, og i fint hvidt tøj. De var der blot for at se ham gå forbi — og nogle slog følge med den øvrige gruppe frem til landsbyen. Alle landsbyens beboere havde samlet sig udenfor skolebygningen, hvor Bhave tog ind.

Han kom ud og talte om tjenersind og offervilje og appellerede til frivillig løsning af jordspørgsmålet.

Vi fik tilstået en samtale ved middagstid, når vi forinden ville give spørgsmålene skriftligt, og vi stillede da 3 spørgsmål, som sammen med hovedpunkter i svaret skal gengives i det følgende.

Samtalen fandt sted inde i skolestuens kølige tussmørke. Bhave sad på gulvet med puder ved ryggen. Han havde den morgen gået 14 miles. Bhave er 65 år, ser ældre ud, men er spændstig. Hans blik var fast, næsten hvast, og alligevel udstrålede der en ejendommelig mildhed fra hans person.

Er Deres bevægelse en national indisk bevægelse med et budskab alene til det indiske folk?

Og Bhave svarede: Alt hvad vi ønsker er at fremkalde en åndelig revolution med ikke-vold som grundlag.

Mennesker må vise godhed (kindness) mod hinanden. Jeg bruger ordet godhed, ikke kærlighed (love), for det sidste ord bliver opfattet i en religiøs betydning, og man tænker på det hinsidige. Godhedens kongerige er Guds rige, men det er i denne verden og i dag, at revolutionen skal fuldbyrdes. Den vil da også omforme menneskers daglige liv. Med godhed skal man gå i tjeneste for andre — opgive at tænke på sig selv, men tænke på alles bedste. Det er det skabende liv. Det er evigt liv. Livet på denne jord ville visselig blive strålende og lykkeligt. Også Jesus siger (Bhave er hindu): være da I fuldkomne, som jeres himmelske fader er fuldkommen. — Vort budskab er ikke til Indiens folk alene, men til alle mennesker.

Kan den kooperative bevægelse løse landsbyens problemer?

Svaret kom: kooperativ bevægelse er organisation, det er

udvendigt og koldt. Vi vil også samarbejde, men mellem mennesker i hengivenhed for hinanden, og dermed for det fælles vel. Den enkelte landsby er en organisme. Den må igen blive levende gennem menneskers tjeneste. Penge, organisationer, kvæler menneskelig tilværelse. Hver landsby må producere alt til sine egne fornødenheder: føde, klæder (hjemmeindustri), og det åndelige liv må udfolde sig ud fra den enkelte landsbys forudsætninger, gro ud af landsbyen.

Er Deres bevægelse alene henvendt til landbefolkningen, hvis ikke, hvad er Deres budskab til bybefolkningen?

Og svaret blev: Spørgsmålet er forkert stillet. Jeg skelner ikke mellem landbefolkning og bybefolkning, som ikke mellem Inder og fremmed. Det er mennesker vi vender os til, og jeg har da lige i fire dage opholdt mig i en by med 100.000 indbyggere. — Det er godheden og offerviljen, opgivelse af egen besiddelse, og af retten til at udnytte andre, vi vil fremkalde hos alle mennesker.

Kritikerne siger: de, der har givet jord, har ikke gjort det af god vilje, men af frygt for, at kommunisterne i Hyderabad skulle tage al jorden fra dem, eller at lovgivningen skulle skære dybere end den frivillige gave. Jordejerne vil blot med deres gave smide lidt ud for at sinke ulvene, og det sinker den ordnede, dybtgående jordreform.

Bhave har selv overfor dette fremhævet, at argumentet bygger på, at man betragter mennesket som blot egoistisk, og benægter, at mennesket i sig også har trangen til godhed og samarbejde, den trang som Bhave byggede sin vurdering af andre mennesker på, og uden hvilken ethvert håb om en revolution, bygget på ikke-vold, var meningsløs.

Jeg skaber simpelthen en atmosfære. Begyndelsen må altid være lille. Når atmosfæren spredes overalt, vil en blot behøve at bede om noget, og en anden vil give. Så vil der ikke blive brug for mig som formidler mellem rig og fattig.

Den alvorligste kritiske indvending må nok vende sig mod Bhaves fastholden af den gamle gandhistiske drøm om den enkelte landsbys selvtilstrækkelighed som grundlag for Indiens opbygning. Dette medfører også, at de mange unge,

der i begejstring slutter op i bevægelsen, ivrige efter at tjene deres folk, bliver afvisende overfor at gå ind som medarbejdere i den omfattende organisatoriske opbygning, som ministeriet for landsbyudvikling vil gennemføre fra bunden mod toppen.

Gang efter gang kunne man møde unge mænd med uddannelse, der var taget ud i en landsby og søgte at organisere denne, — eller skoler, hvor man ud fra Gandhis bevægelse uddannede folk, der ville gå ind i landsbyarbejdet.

Man havde indtryk af, at det var nogen af Indiens bedste unge, man mødte her; men når man så, efter at have hørt om og set deres udmærkede arbejde, spurgte: og så arbejder I vel sammen med organisationen for landsbyudvikling (community development), så stivnede de afvisende: nej, det er ydre organisation, det er koldt. Vort arbejde skal gøres i og for den enkelte landsby, hvor vi har vort arbejde.

Fra mange sider i centraladministrationen i Delhi var man kølig overfor Bhave og hans bevægelse. Vi måtte selv finde udvej for at komme i forbindelse med ham. Men da vi under samtalen med minister S. K. Dey sagde: i morgen skal vi ud og træffe Bhave, svarede han: ja, det er rigtigt; selvfølgelig må De møde Bhave, for dette (udviklingen af livet i indiske landsbyer) er jo en kompleks bevægelse.

Dermed udtrykte ministeren igen erkendelsen af, at dette arbejde ikke kunne løses ved organisatorisk opbygning alene. — Heller ikke ved vel-villende inspiration, der afviser ethvert omfattende organisatorisk samarbejde, men arbejdet i landsbyerne kan kun lykkes, om disse 2 sider kommer til at udgøre en samvirkende baggrund for livets opblomstring. Her sad ministeren med sit bevægede udbrud: hvordan skal jeg skaffe de rigtige mennesker til at gå i spidsen i Indiens 550.000 landsbyer.

Over Indien lever spredt en hel del ungdom, inspireret af Bhave, villige til at tjene, men de vender sig bort fra organisationerne. De to bevægelser, der tilsammen er så nødvendige, synes at gå vild af hinanden.

Fælles og hurtig handling er nødvendig, om den tilstrækkelige produktion til bekæmpelse af sulten skal nås,

og om landsbyerne igen skal summe af liv fra nye hjemmeindustrier og nye samarbejdsformer i landbrug og kulturliv.

Går det for langsomt, frygter man, at Indien hvirvles ind i den samme kamp, som man har set i så mange af landene i udvikling.

Der findes ved siden af de mange uegennyttige unge, præget af Gandhi-Bhaves tanker, også en anden gruppe af unge idealister. Det er ofte intellektuelle, der har fået en uddannelse i Storbritannien eller et andet vestligt land og derved er blevet kommunister.

De mange sultende mennesker i Calcutta og andre storbyer kan de nok få i tale, og imod dem frygter man at møde en alliance af militære ledere og indiske kapitalister, der netop ud fra kommunistfrygten vil søge magt. Hvad man må frygte er både, at de unge og idealistiske kommunister, af de kræfter, de eventuelt kunne udløse hos de fattige befolkningsmasser, ville se deres bevægelse drevet ud i voldsmetoder, som gik langt ud over, hvad de havde ønsket — og en militær-kapitalistisk alliance, der ville føre sin kamp for magt, for industriel kapacitet mere end for menneskelig velvære.

Og så kan man ikke lade være at håbe, at de vel-villende kræfter fra regeringskredse, fra bevægelsen for landsbyudvikling og fra Bhaves bevægelse må finde hinanden og må kunne handle beslutsomt nok, så den tidligere indiske undervisningsminister Abul Kal Azads ord kunne nærme sig virkeliggørelse: hvis Østens opfattelse af menneskets stilling i tilværelsen blev knyttet sammen med Vestens forestilling om fremskridtet, vil det åbne mennesket mulighed for uendelig fremgang uden de farer, der ligger i misbrug af videnskaben.

Sigurd Juul Andersen.

Danmark og Nato

Der har i efterkrigsårene hersket en helt usædvanlig ro omkring vor udenrigspolitik. Bortset fra den fjern-dirigerede propaganda i »Land og Folk« har der i den ansvarlige presse og hos de politiske partiers talsmænd været en fundamental enighed om det rigtige for Danmark ved at være med i Nato. Der har nok været forskel på, med hvor stor varme man kunne gå ind for sagen, men den grundlæggende målsætning har ingen villet rokke ved. Da man i 1959 fejrede Natos 10-års jubilæum, gav det også i alt væsentligt kun anledning til loyalitetserklæringer, så man kunne formode, at Danmark i hvert fald i det teoretiske også fremover ville høre med blandt Natos solide støtter. Men i den korte tid siden da synes der pludselig så småt at opstå røre omkring vor udenrigspolitik. At Socialistisk Folkeparti fik så stor en fremgang ved sidste valg, er et af vidnesbyrdene herom. Men også selv om man ser bort fra Aksel Larsen og hans folk, kan man have en fornemmelse af, at der er et mere og mere udbredt ønske om at få taget hele vor udenrigspolitik op til ny alsidig overvejelse og debat. Jeg er personligt i den sidste tid kommet til at dele dette ønske, og nedenstående overvejelser bedes opfattet som et bidrag til den debat, der måske er ved at komme i gang. Mit indlæg vil måske i manges øren i første omgang lyde voldsomt og revolutionerende, hvilket egentlig ikke er tilsigtet. Jeg ønsker blot at prøve at vurdere vor udenrigspolitik fra en ny synsvinkel, prøve at stille et konsekvent alternativ op til tingenes nuværende tilstand for dermed måske at medvirke til, at en åben og nogenlunde fordomsfri samtale kunne komme i gang.

Ro om forsvaret har ellers været en sjældenhed i dansk politisk liv i forgangne tider. Lige siden Danmark ophørte med at være en stormagt gennem nederlaget i

Napoleonskrigene og tabet af Norge i 1814, har vor strategiske stilling været problematisk. På den ene side var det klart, at vi som et lille land klemmt inde på en strategisk særdeles vigtig plads mellem opblomstrende nationale stormagter ikke i forsvarspolitisk henseende bare kunne nøjes med at lukke øjnene og melde os ud af legen. På den anden side var det lige så klart, at landbrugslandet Danmark berøvet sin flåde og berøvet fjeldlandet i nord til sikring af flanken, intet kunne stille op, hvis industrialiserede stormagter med vældige flådestyrker til rådighed for alvor ville se deres fordel i at sætte sig fast på dansk område. At give nogen holdbar løsning på dette problem var faktisk umuligt, og alligevel måtte de politiske partier tage stilling til spørgsmålet og vælge en vej — selv om valget så også foregik næsten i blinde.

Resultatet blev en forsvarspolitisk zig-zag linje, hvor kun én ting stod fast: vor absolutte vilje til at ville være neutrale, men hvor midlerne til at bevare denne neutralitet måtte blive genstand for forbitret politisk strid. Forsvaret er jo et ægte politisk problem — dvs. ingen saglighed kan i sig selv give svaret. Man må bestemme sig — og altid med masser af velbegrundede argumenter imod sin afgørelse.

Hvis vi forgrover synspunkterne meget, kan man måske sige, at vi i tiden fra 1870 til 1940 stort set prøvede to veje frem: en neutralitet så velforsvaret som det var os muligt med vore begrænsede ressourcer. Denne linje fulgtes under højre- og venstre-regeringer frem til 1. verdenskrig og blev administreret videre af en radikal regering under verdenskrigen. Og: en faktisk nedrustning grænsende til forsvarsløshed i en erkendelse af, at vi ikke kunne yde noget effektivt forsvar, og i et forsøg på at undgå at gøre os til noget værdifuldt bytte militært set. Denne linje fulgtes af socialdemokratisk-radikale regeringer i mellemkrigstiden og fik besættelsen den 9. april 1940 som sin næsten uundgåelige konsekvens.

Men at vi fik besættelsen under 2. verdenskrig og ikke i 1914 har nøgternt set næppe sin forklaring i en grundlæggende forskel på de to forsvarspolitiske linjer. Det er

en af de overraskende oplysninger i den seneste tids mange værker om dansk udenrigspolitik mellem 1864 og 1914. at der heller ikke hos højre- og venstreregeringerne i denne periode var nogen alvorlig forsvarsvilje og tro på, at »det kunne nytte«. Opgøret angående 9. april bliver da måske ikke så meget et opgør angående den principielle linje, som et opgør med den socialdemokratisk-radikale regerings hykleri og pacifistiske humanisme. Det hykleri, der bevirkede, at folket den 9. april stadig troede, at vi havde et meningsfuldt forsvar, det hykleri, der bevirkede, at man sendte en hær ud i en kamp, der var afblæst, før den blev indledet. Og den pacifistiske humanisme, den opportunistiske og træghed, der fik os til, efter at besættelsen var fuldbyrdet, »at lægge os ned med benene i vejret som ydmyge hunde, der venter på, at deres herres vrede skal drive over«.

Det var vel skammen over dette hykleri, over denne ydmygende erkendelse af vort gehalt som folk, der var en af de stærkest virkende årsager til, at vi i 1949 gik ind i Atlantpagten. »Aldrig mere en 9. april« lovede vi hinanden i bitter anger og bod — akkurat som Europas folk efter 1. verdenskrig lovede hinanden: aldrig mere en ny verdenskrig.

Men andre forhold spillede naturligvis også en rolle. Jeg skal kort erindre om nogle af de faktorer, der fik os til nogenlunde enigt at gå ind under den nordatlantiske pagts forpligtelser og rettigheder. Først må vi huske på den specielle storpolitiske situation i verden. Verdenskrigen var afsluttet, men nogen fred kom det ikke til af den grund. Til vi almindelige lægmænds forbavselse og som en opfyldelse af mere vidtskuende ånders anelser fortsatte verdenskrigen i den kolde krig mellem de tidligere allierede. En besynderlig krig, tavs og indædt, men med større resultater end de mest larmende dueller på blanke våben. Et efter et faldt de østeuropæiske lande ind under Kremles og asiaten Stalins mørke skygge. Demokratiet i dem havde haft for kort tid, det slog ikke rod, og det formåede ikke at løse de sociale og økonomiske problemer i et Ungarn, et Bulgarien, et Polen. I 1948—49 satte Stalin det næste store stød ind

med blokaden af den vestlige sektor i Berlin. Faren for en 3. verdenskrig var mere overhængende end nogensinde. Og særlig stærkt måtte dette føles i Danmark, fordi russiske tropper i Tyskland nu var mindre end 100 km fra den danske grænse. Strategiske og taktiske atomvåben var dengang endnu ikke allemandseje, man stod over for udsigten til en ny europæisk storkrig med konventionelle våben, hvor den mægtige sovjetiske hær med lethed ville kunne løbe det ene europæiske land over ende efter det andet, så længe de stod indbyrdes uden kontakt og truedes indefra af materiel og åndelig opløsning. I denne situation er det ikke til at undre sig over, at Amerika, der endnu havde monopol på atomvåben, måtte forekomme os den eneste garant af betydning for vor åndelige og politiske selvstændighed. I denne situation udformes planen om Nato og denne organisations grundlæggende militære strategi: at et genoprustet Vesteuropas konventionelle hære skulle være skjoldet og Amerikas langtrækkende atombombemaskiner sværdet, der kunne afskrække Sovjet fra at foretage flere isolerede fremstød i Vesteuropa. Og planlæggerne af Nato så endnu længere: de havde en vision af et Europa, der i tryghed bag dette skjold og dette sværd skulle kunne komme sig af krigens forfærdelige sår, et opblomstrende Europa, sat i gang materielt set for Amerikas penge gennem Marshall-hjælpen, og sat i gang åndeligt set ved en levende indre kontakt, en samling om fundamentalt arvegods i den europæiske kultur: parlamentarisk demokrati, åndelig frihed for kunst, litteratur og videnskab, retssynets sejr over anarkis og diktators vold og brutalitet. Og endelig så man for sig, hvorledes et således genfødt og vitalt Vesten skulle kunne blive inspirator og vejviser for folkeslagene i de øvrige verdensdele, hvor den nye tid klart for alle nu bankede på døren og forlangte at blive lukket ind.

Det er altså af værdi at understrege: Den militære nødsituation, som Nato viste sig at blive et effektivt svar på. Den materielle nødssituation, som klaredes gennem den med Nato-planen snævert forbundne Marshall-plan. Og

visionen af det åndeligt og politisk genfødte Vesten, som de to planer egentlig kun skulle være de beskedne materielle fødselshjælpere for.

Mon dette ikke er en loyal fremstilling af de grundlæggende tanker bag Nato, tanker, som også spillede en væsentlig rolle for, at velsagtens hovedparten af den danske befolkning i 1949 og årene lige derefter sluttede op bag denne organisation. Hvis forholdene i verden stadig var de samme, var der næppe nogen grund til at rejse en debat om Natos hensigtsmæssighed. Man har en fornemmelse af, at mange af alliancens varmeste fortalere i dag stadig vurderer ud fra disse forudsætninger.

Men er der ikke sket mere fra 1950 til 1960, end at blot et tal er forandret? Kan det ikke være et legitimt forsøg at huske på alle de vældige forandringer i den politiske, militære og økonomiske situation, for dernæst udfra disse kendsgerninger at spørge, om Nato stadig kan siges at være en hensigtsmæssig organisation at være knyttet til, når verdensproblemerne af i dag skal løses? Personligt har jeg i hvert fald følt mig tvunget til at spørge på en ny måde. Væsentligt medvirkende hertil har været en artikel i et nummer af tidsskriftet »Dialog« (nr. 2, 1960) om dansk udenrigspolitik og Nato. Denne artikel være varmt anbefalet alle interesserede.

Først militærstrategisk. Jeg er ikke fagmand, men så meget kan selv en uvidende trygt sige: at selve det militærstrategiske billede er totalt forandret. Den oprindelige sværd-skjold teori mistede allerede sin holdbarhed, da russerne fik atombomben. Men så længe Amerika og England dog havde deres vældige overvægt i langdistancebombere, kunne man til en vis grad tillade sig at lukke øjnene for, at Amerika ikke længere var noget usårligt sværd, og at Natos europæiske skjold var en anakronisme over for Stalins atombomber. Denne sidste illusion blev man berøvet, da russerne først af alle begyndte affyringen af langtrækende missiler og mellemdistanceraketter, hvorved ethvert punkt i Amerika og Europa kan nås i det første kvarter af en krig, og hvor et missil kan medføre en brintbombelad-

ning, hvis sprængkraft er fem gange så stor som samtlige bomber, der under krigen lagde Tysklands byer i ruiner. Slagordet »sværd-skjold« blev nu afløst af det endnu mere frygtindgydende »terrorbalance«. Og dette er stadig god latin indenfor Nato. Grundtanken er denne, at hvis man blot hele tiden sørger for fuldstændig lighed mellem de to magtgruppers atomslagkraft som helhed, så er atom-bomben i sig selv den bedste garant for freden, idet en krig forbyder sig selv. Men dette er en skrue uden ende. I løbet af ganske kort tid drejer det sig ikke mere om, hvem der kan slå modstanderen een gang ihjel, men to gange — dernæst tre gange, så fire, så syv osv. Kaprustningen må med nødvendighed drives til sin yderste konsekvens. Atomraketterne kan ikke nøjes med at blive placeret i det fjerne Sibirien eller Amerika, de må ud på havene, de må ind i Europa både øst- og vestfra. Nato skal være atommagt, altså skal Warchavalandene også. Ufattelige summer øses ud for at skabe en »styrkens politik«, som i sit inderste væsen er svaghed, angst og brud på enhver form for menneskelig moral. Strategien kunne måske forsvares, hvis mennesket er ufejlbarligt og hvis det altid vil sit eget fornuftige vel. Men fejltagelser er altid mulige. Alle mulige forklaringer på episoden fra Thule, hvor månereflekser på radarskærmen meldte, at et missilangreb var sat i gang, har ikke kunnet fjerne ens utryghed og angst for, hvad der kunne ske i et tilfælde, hvor den vagthavende officer blev grebet af panik i en sådan situation. Og alle gode undskyldninger for general Norstads forslag om, at en elektronhjerne i givet fald skulle kunne give den endelige afgørelse angående Natos anvendelse af atomvåben, har ikke kunnet fjerne ens forfærdelse over, at noget sådant overhovedet kan være en overvejelse værd.

Endelig skulle vi da også af to verdenskrige være belært om, at mennesket ikke er fornuftigt, at det ikke vil sit eget vel, at man ikke i det fornuftige menneskes hjerne kan finde nogen garanti for, at knapperne som starter raketterne ikke berøres. Den menneskelige dumhed og de menneskelige lidenskaber styres mig bekendt ikke af fornuften, men

alligevel siger al historisk erfaring, at de er mægtige faktorer i verdenshistorien til alle tider.

Situationen er penibel, indrømmer Natos forsvarere, men vi har dog ikke andet end terrorbalancen at slå vor lid til. Storkrigen *må* under disse vilkår være en umulighed og de mindre konflikter *må* kunne opfanges af konventionelle styrker, så de ikke får lov at udvikle sig til mere. Det er svært at fatte virkelig tillid til denne teori. Den er måske til dels holdbar, når det gælder mindre betydningsfulde konflikter, men i en situation, hvor det politiske klima er hedet op til det tropiske og hvor det kommer til konflikt på et centralt sted i systemet, tror jeg ikke, at teorien holder stik. Den lider desuden af den svaghed, at den er logisk og rationel, mens historien synes at belære een om, at de fleste krige er ulogiske og irrationelle.

Ligeså klart må det være alle, at den almindelige storpolitiske situation i verden er totalt ændret siden 1949. Dengang var der tale om en ny variant af de evige europæiske krige, et direkte krigerisk pres ind i Europas hjerte — denne gang til en afveksling østfra. Dette blev besvaret med gammelkendte alliancemidler, blot gik alliancen denne gang så langt mod vest som til Amerika. Jeg er ikke alt for sikker i det følgende, men alligevel mener jeg at turde hævde, at Europa ikke længere er et storpolitisk brændpunkt, ja, måske er det sådan, at Europa storpolitisk set i alt væsentligt kun har de problemer, som Nato selv er med til at holde i live ved sin blotte existens. Hvis Nato og amerikanerne var borte, er der måske en reel mulighed for, at det delte Tyskland og Berlin kunne synke ned til at blive interne tyske problemer, ikke uden fare, men dog befriet for en meget stor del af deres sprængstof. Oder-Neisse grænsen mod Polen kan måske allerede siges at være et sådant internt tysk problem. Og hvad angår de østeuropæiske lande, så er det i hvert fald helt sikkert, at man løser ikke deres lænker ved at gøre Nato til atommagt, tværtimod, jo mere Vesteuropa spækkes med våben, des mere strammes Ruslands militære lænker om Østeuropa, og des mere umuligt bliver det for os selv at indse, at en befrielse af Østeuropa

ikke betyder en frigørelse til vesteuropæisk kapitalisme. Rustet til tænderne mod kommunismens spøgelse, kan det meget nemt gå sådan, at vi i virkeligheden ikke vil Øst-europas frigørelse, men kun kommunismens død for enhver pris.

Brændpunkterne er andre steder. Europa er ikke mere verdens navle på godt og ondt. Der hvor det virkelig gælder i dag, er i Afrika — fra nord til syd — i Mellemøsten, i Mellem- og Sydamerika, i Kina, Bagindien og Ostindien. Verden er blevet een, svares der. Placeringen på landkortet er ligegyldig, det angår alligevel os alle sammen. Ja, det gør det vel på en måde. Men hvem har sagt, at vi skal blandes ind i verdenskonflikter på grund af fjerne områder i Asien eller Afrika, hvorfor skal vi undgælde for en russisk-amerikansk kappestrid om udviklingslandene. Ikke at vi skal forholde os ligeglade over for verdens problemer, men gælder det freden i verden, at det overalt ikke bare er to egoistiske stormagter, der står over for hinanden, men hele Øst og hele Vest, med ikke bare granater, men også hele ideologien i kanonløbene? Ved vor militære sammenslutning med hele Vesteuropa og Amerika er vi medvirkende til, at alle småkonflikter bliver storkonflikter, og at der derfor ikke kan findes nogen holdbar løsning på dem, fordi ethvert kompromis er et nederlag for hele den ene halvdel af verden. Vi tvinges til at vurdere problemer og personer i de nye lande med det alenmål, der er bestemt ved amerikanske kapitalistiske interesser, eller ved gamle kolonimagters væggen sig ved at erkende, at kolonialismen har lidt uhjælpeligt nederlag. Vi tvinges som stat til at tage samme stilling til Nasser som England og Frankrig, til Lumumba og Tsombe som Belgien og Portugal, til Kina som Amerika osv. Overalt gælder det i hvert fald, at vi tvinges til at se igennem den øst-vestlige ideologis briller. Vi kan sprælle i nettet, vi kan forsøge at tage særstandpunkter nu og da, i den store verdenskamp er vi dog decideret på den ene side — og ofte den forkerte side.

Og gælder blot noget af dette politisk set, så gælder det endnu mere økonomisk set. Europas materielle opblom-

string var en vigtig side af den oprindelige Nato-tanke. Men det er jo sandt at sige ikke noget problem i dag at få gjort Vesten mere rigt, vort problem er snarere, at vi er for rige, for rige i forhold til den øvrige verden. Og dette er et moralsk problem, ikke bare et magtpolitisk. For at tage en parallel: Uligheden mellem arbejdere og fabrikanter i det 19. årh.s Europa var heller ikke bare et magtpolitisk problem, det drejede sig ikke bare om at få ophævet en samfundsmæssig spænding, som svækkede samfundet. Det drejede sig om noget moralsk: at man simpelt hen måtte harmes over en så himmelråbende ulighed mellem mennesker inden for det samme samfund. På samme måde er det rige Vestens forhold til den øvrige fattige verden i dag et moralsk spørgsmål, og dette betyder igen, at denne ulighed må fjernes, ikke bare for derved at ophæve en uheldig spænding i verden, ikke bare for, at vi — de rige — derved kan sikre os et forspring i kapløbet om de fattiges gunst. Den må fjernes, fordi det er moralsk uanstændigt, at den findes, og den må fjernes, uanset om vi derved skaffer os selv fordele eller ej. Men så længe hele dette rige Vesten står sammen i én blok i Nato over for en ligeså mægtig blok østpå, så længe bliver den magtpolitiske hensigt ved med at være skjult til stede bag alle vore anstrengelser for at ophjælpe u-landene. Ja, selv hvor vi virkelig forsøger at handle uselvvisk, kan man være sikker på, at modtagerne vil blive ved med mistænksomt at betragte det hele som behændige økonomiske omklamringer fra gamle kolonimagters side. Den amosfære af tillid og vilje til samarbejde, som måske er den allervigtigste forudsætning for, at der overhovedet kan komme noget godt ud af de mange penge til u-landene, skabes kun meget vanskeligt. Og jeg tror, at Nato-politikken er medvirkende til at gøre det næsten umuligt. Vi anstrenger os måske af al magt for at glemme vor herskerstilling tidligere, men vinder os dog kun nye fjender. Sovjet strør blot om sig med penge og bistand — og vinder automatisk venner, fordi der ikke er noget andet valg end øst eller vest. At gamle kolonilande så vælger øst er næsten ikke til at undre sig over.

Endelig er der da også det at sige til hele det økonomiske verdensproblem, at vi i mangfoldige tilfælde giver hjælp ved at exportere den vestlige kapitalisme med alle dens samfundsmæssige farer til lande, der slet ikke har kunnet opbygge et værn mod dette. Ikke mærkeligt, at man mange steder opdager, at udbytningen fortsætter, blot under andre former.

Hele denne udvikling behøvede vi her i Skandinavien i hvert fald ikke at lægge navn til. Vi har ingen fortid at forsvare, vi har ingen interesser at slås for, vi har ingen industrikapitaler, som skal give udbytte. Derfor nyder vi også allerede nu en tillid i fremtidens lande, som gør det muligt for os virkelig at yde noget af værdi på længere sigt til problemernes løsning. Men vi kan meget vel miste denne tillid i en konfliktsituation, hvor vi er bundet til at tage stilling sammen med det øvrige Vesten — og jeg tror, at vi kunne yde endnu mere fornuftigt arbejde i den øvrige verden, hvis vi ikke var låst inde i Nato.

Og til sidst den store vision om Vestens åndelige lederskab i verden. Den har Nato sandt at sige ikke hjulpet det mindste på vej mod virkeliggørelse. Og det er en skam. For jeg synes nok, at Europa har noget at byde på, jeg skammer mig ikke over at være europæer. Hvad vi har forarbejdet under århundreders kamp med de samme problemer, som nu rammer den øvrige verden, kan ikke lige pludselig være blevet værdiløst. Der er holdbare ting i vort samfundssystem, i vore retstanker, i vore politiske tanker, i hele vor åndelige kultur. Men så længe vi i den øvrige verden blot skal agere trojansk hest for Amerika, er der ikke noget at sige til, at man møder os og vor kultur med mistillid. Vi har i forvejen nok at slæbe på fra fortiden, da Europa beherskede verden, hvorfor skal vi nu også slæbe på Amerikas udbyttesøgende kapital og Amerikas magtsøgende troppestykker. Dette bedes ikke udlagt som amerikanerhad. Amerikanerne har deres rolle at spille i verdenshistorien i disse år, og det er dem sikkert ikke givet at springe ud af rollen, derimod nok at prøve at spille den noget bedre. Men jeg kan ikke indse, hvorfor Europa skal være så ydmyg, at vi nøjes med at være statister. Hvor-

for prøver vi ikke at spille den helt selvstændige rolle, der ligger og venter på os. Og jeg er endda så stolt af at være skandinav, at jeg tror, at der ligger en helt speciel skandinavisk rolle og venter på os — måske ikke nogen hovedrolle. Men biroller kan også være betydningsfulde.

Lad mig forsøge en foreløbig konklusion: Jeg vil ikke fordømme Nato som historisk foreteelse. Den blev til under ganske bestemte forudsætninger, og den skabte en løsning, som ud fra disse forudsætninger var forsvarlig. Men i dag er pagten måske kun en konservativ bevarer af en forgangen tid og dens problemer og ikke et instrument for fremtidens politik. Den kan rent militært i høj grad kritiseres, men hvad værre er: den er perverteret ved kun at være en militærorganisation. På alle andre områder, politiske, sociale, økonomiske, har man en fornemmelse af, at den er blevet en klods om benene på de europæiske stater. At nogle amerikanere kan fornemme det samme, skinnede tydeligt igennem i udtalelsen fornylig fra den indflydelsesrige senator Wayne Morse, hvor han kaldte Nato for »halen, der logrer med hunden«, altså, at Nato også er en klods om benene på Amerika, som tvinger amerikanerne til i det ene tilfælde efter det andet at føre en dårligere udenrigspolitik end sagligt nødvendigt. Jeg vil ikke på nogen måde være utaknemlig over den hjælp, Amerika har ydet Europa i efterkrigsårene, men jeg tror, at vi gør hinanden en bjørnetjeneste ved også i fremtiden slavisk at følge samme vej. Positive kræfter ville måske blive frigjort i meget stort omfang, hvis vi skiltes militært set. Andre samarbejdskanaler kan udvikles eller er allerede under udvikling både inden for Europa og mellem Europa og Det nordamerikanske Kontinent, hvor det drejer sig om alle de ikke-militære problemer, hvis løsning måske er et mere væsentligt bidrag til fredens opretholdelse end selv den mest fuldkomne terrorbalance.

Derfor mener jeg, at der kan være vægtige argumenter for en ophævelse af Nato som helhed. Og navnlig vil jeg mene, at en dansk udmeldelse af Nato — enten i 1969, når underskriftsforpligtelsen udløber, eller på et tidligere tidspunkt, hvis en reorganisation gør det muligt — er et synspunkt,

der i den kommende tid fortjener en alvorlig og fordomsfri overvejelse. Og jeg vil gå endnu videre og hævde, at man i så fald bør tage skridtet fuldt ud til en fuldstændig militær afrustning. Eller med andre ord: man bør ærligt og redeligt opgive tanken om, at Danmark skulle kunne forsvares ved sine landegrænser. Mig bekendt har vi kun gjort forsøget på et sådant stående forsvar ved landegrænsen to gange i vor historie, nemlig i 1848–49 og i 1864, og begge gange med ulykkeligt udfald. Under nutidens militære forhold er det galimatias at tro, at et neutralt dansk forsvar – eller en nordisk forsvarsunion – skulle kunne stille noget op, hvis en fremmed magt virkelig ønskede at sætte sig i besiddelse af landet.

Derimod er der i artiklen i Dialog et forslag, som måske ved første øjekast lyder naivt, men som måske alligevel var en nærmere overvejelse og bearbejdning værd. Dialog-folkene foreslår, at man allerede i fredstid indretter sig på en effektiv illegal kamp i tilfælde af besættelse fra den ene eller den anden side. Vi ved fra besættelsestiden, at vi kan præstere en sådan illegal kamp, vi ved, både fra vor egen erfaring og fra erfaringer i andre lande i efterkrigstiden, at en sådan underjordisk hær kan være meget vanskelig at knuse selv for en stormagt, hvis den er effektivt organiseret og har befolkningen i ryggen. Derimod er den meget let at drukne i blod, hvis disse to forudsætninger ikke er til stede. Vi ved, at over for en sådan hær spredt ud i befolkningen hjælper atombomber ikke ret meget, hvis man da ikke foretrækker at udlette hele befolkningen. Og vi ved, at en sådan hær rent militært kan være til betydelig gene for en stormagt, fordi så mange tropper bindes i landet til bevogtningsopgaver. Endelig – og det er måske ikke mindst vigtigt – ved vi, at en sådan kamp for vor ret til selv at bestemme i vort eget hus i sig selv styrker et folk og gør det værdigt til overhovedet at kalde sig et folk. Vi er i den situation, at vi i denne retning allerede har noget at bygge på, nemlig vort hjemmeforsvar. For mig at se tænkes der i hjemmeforsvaret i dag ofte alt for »militært« i og med, at man opfatter hjemmeforsvaret som en lokal støtte for en regulær hær i kamp. Et sådant hjemmeforsvar er, så vidt jeg

kan se, i krig solgt. Derimod kunne man uddanne et hjemmeværn til illegal kamp. Man kunne underkaste et sådant hjemmeværn værnepligt og give alle en grundlæggende uddannelse i illegal sabotage- og våbentechnik. Dernæst kunne man give en frivillig kærne en videregående uddannelse i illegal organisationsteknik, kodeteknik osv. og opbygge et slags illegalt befalingsmandskorps og udlægge våbendepoter m. v. forskellige steder i landet. Nogen årelang værnepligtstid skulle ikke være nødvendig, det må kunne klares gennem en udbygning af den nuværende tjenestetidsordning for hjemmeværnet. Jeg kan ikke se andet, end at noget sådant rent teknisk må kunne lade sig gøre, hvis viljen er til stede, og officererne ville begynde at »tænke illegalt« i stedet for »fag-militært«. Og jeg kan ikke se andet, end at folk skulle kunne gå ind i en sådan form for undergrundshær med den samme forsvarsvilje, som de har i en regulær hær. Og endelig skulle det hele kunne opbygges for et langt ringere beløb end det, vi i dag ofrer på en hær, hvis militære værdi der er den alvorligste grund til at betvivle.

Den eneste regulære hærafdeling skulle være en lille højt uddannet gruppe frivillige, der kunne stå til rådighed for FN, ved FNs militære operationer, som observatører osv.

Dialog-folkene håber, at også Norge kunne komme med i en sådan udvikling. De ser derfor også frem til et nyt Norden, hvor alle lande er neutrale, og hvor der derfor skulle være helt andre muligheder end nu for at lade et enigt Nordens stemme lyde i storpolitiske spørgsmål. Om vi turde, ville vi kunne betyde noget for verdensopinionen i spørgsmål om atomstop og nedrustning i andre lande. Om vi turde være os selv og vor mening bekendt, ville et samlet Norden kunne få en betydningsfuld opgave som mægler i internationale stridigheder, hvor magtblokkene ikke kan komme videre af angst for at tabe ansigt. Vi er ikke så små og betydningsløse, som vi ynder at gøre os til. Denne vor koketteren med vor egen ynkelighed er ofte blot et skalleskjul for dovenskab og angst for at støde an. Men skandinaver har dog i efterkrigstiden kunnet spille en afgørende rolle som topembedsmænd i FN og andre overnationale organisationer, (man kan minde om navne som Lie, Myrdal,

Hammersköld, Th. Kristensen m. fl.), skandinaviske tropper har dog været grundstammen i FN's Suez-aktion og tildels også i Kongo, og der har også nu og da været talt om den skandinaviske gruppes betydning bag kulisserne ved vanskelige forhandlinger i FN. Der er noget at bygge på, der er et fundament for en dristig og konstruktiv udenrigspolitik, og vi har måske intet at tabe og alt at vinde ved en videre udvikling langs disse baner. Ikke fordi vi derved får magt og indflydelse, men fordi vi er placeret i en situation, hvor netop vi i Skandinavien har mulighed for at arbejde videre med planer, som der er fremtid i, og ikke bare konservere fortiden. Jeg synes, der ligger en opgave og venter på os, som vi ikke har lov til uden videre at afvise i angst for at komme ud af det tilvante.

Måske kan det endelig også tilføjes, at en fællesnordisk neutralitet ville lette Finlands stilling. Det er i hvert fald givet, at jo stærkere navnlig Norge går ind i den militære oprustning, jo mere vil Rusland føle sig truet gennem Finland. En afrustning i det øvrige Norden ville kunne gøre Finlands stilling betydeligt friere. Derimod er der næppe nogen tvivl om, at det er umuligt at tænke på at få amerikanerne bort fra Grønland. Her ligger måske et problem, hvilket Dialog-artiklen ikke gør opmærksom på.

Endelig er det også en styrke i den omtalte artikel, at den ikke forestiller sig, at vi skulle bruge de mange millioner, der ville blive ledige ved afrustning, til yderligere ophøjelse af vor egen bug. Der er ingen grund til at forøge penge- rigdommen i det danske samfund som sådant, navnlig ikke når der er så rigelig brug for pengene andre steder i verden. Freden er mindst lige så dyr som krigen, skal USAs nye præsident vist engang have sagt. Derfor skulle de ledige penge også sættes ind i en virkelig storstilet hjælp til andre, mindre velstående lande. Ikke nødvendigvis således, at vi investerer i fabriksanlæg o. l. i oversøiske lande, men således, at vi virkelig udbygger det arbejde, der i forvejen er i gang fra Skandinavien på de kulturelle, nærmere bestemt det undervisningsmæssige område, og således, at vore bidrag til FN's forskellige organisationer og selve hovedorganisationen bliver af en sådan størrelsesorden, at

de virkelig kan mærkes. FNs tekniske udviklingsprogrammer har i de sidste 7 år kun haft 800 millioner kr. til rådighed ialt. Investeringsbehovet er skønnet til at ligge omkring 150 milliarder kr. i u-landene. Et afrustet Norden kunne mageligt yde 2 milliarder kr. årligt til internationalt arbejde.

Penge løser ikke problemerne — nej, men uden penge er der i hvert fald slet ingen mulighed for at få dem løst. Og endelig er dette punkt også meget væsentligt på grund af selve intentionen. Det drejer sig nemlig ikke om at lade verden sejle sin egen sø, mens vi som neutrale kan hygge os i vort puslingeland. Det drejer sig om at få øjnene løst fra det uhyggeligt magnetiske militære problem, som vi i øjeblikket synes at stirre os blinde på, for derved at blive frigjort til en ny og aktiv udenrigspolitik, en politik, der tør vove pelsen, og en politik, der tør forlange økonomisk, hvad der virkelig er brug for. Det er ikke isolation, der er målet — tværtimod er udgangspunktet, at vi i dag i og med Nato er ved at blive alt for isolerede og lammede i vor udenrigspolitiske handlekraft.

Endnu et par afsluttende bemærkninger er nødvendige for at undgå alt for mange misforståelser.

Først kunne man stille sig selv det spørgsmål: er alt dette ikke fantasi, er det ikke blåøjet naivt? Verden er jo ikke sådan. I den gælder magten, den ligger med et gammeldags klingende udtryk »i det onde«, og vil man drive en politik, som kan gælde i denne verden, må man indrette mål og midler derefter. Og det vil i øjeblikket sige atombombe og terrorbalance. Jeg vil helst ikke komme for let om ved denne advarende røst. Erkendelse af verdens dårlighed er ikke nogen ringe basis for en realistisk politik. Med ovenstående bemærkninger tror jeg da heller ikke, jeg har givet noget endegyldigt svar. Jeg ville blot ønske, at der herigennem er givet en foranledning til at prøve at overveje argumenterne igen, eventuelt under nye synsvinkler. Det er forfærdeligt, hvis man vurderer helt galt, hvis det er noget blødsødent, urealistisk, men besnærende, der her er foreslået. Men jeg kan bare ikke se andet, end at det er endnu mere forfærdeligt, hvad vi i øjeblikket er ved at

drive ud i. Vi er kørt fast i en gold problemstilling, der truer os med udslættelse. Derfor synes jeg ikke, vi har lov til at undlade at overveje ethvert forslag, som måske kunne byde på en spinkel vej ud af dødvandet.

Jamen, det er utopi at foreslå neutralitet og militær af-rustning. Bagved denne tanke ligger en forestilling om et jordisk paradys, hvor krig og strid mennesker og nationer imellem er afskaffet. Man går en socialistisk eller pacifistisk ideologis ærinde ved at foreslå noget sådan. Lad mig da sige det ganske klart: Jeg er ikke pacifist, og jeg tror ikke på, at en socialistisk ideologi er en slags frelsesreligion, der skal befri verden for nød og elendighed. Jeg tror i det hele taget ikke på de totale løsninger, hverken de, der påstår at kunne omfatte hele verden, eller de, der vil omfatte hele mennesket. Men vi er sat til her i denne verden at gøre vort bedste for at holde ondskaben nede på et så rimeligt stade, at vi mennesker kan være til her. Hver eneste lille sandsæk, der smides på den vold, som skiller os fra djævelskab og anarki, er af betydning. Ingen anstrengelse er for stor, når det gælder at dæmme op for vor egen ødelæggelses bølge. Heller ikke den anstrengelse at foretage en omlægning af dansk udenrigspolitik.

Jamen, lyder stadig den advarende røst: er alt dette ikke blot en gentagelse af situationen før den 9. april? Vil en dansk neutralitet i dag ikke føre til samme resultat som 9. april? Jeg har i anden anledning netop i den sidste tid beskæftiget mig meget med forspillet til 9. april, og jeg skal ikke nægte, at også for mig falder skyggen fra denne sørgelige dag i dansk historie ind over det her sagte. Gør vi os nu skyldig i den samme fatale fejltagelse igen, er vi et overfladisk folk, der ikke har trofasthed og bestandighed over for den arv, historien har givet os, i dette tilfælde arven fra modstandsbevægelsen?

Jeg ved det ikke. I hvert fald kunne jeg tænke mig, at en diskussion om dansk neutralitet i dag ville blive mere værdifuld, hvis den på en eller anden måde kobles sammen med et historisk studium af forsvarsdiskussionen i hele første halvdel af 20. århundrede. Der var måske nogle fald-

gruber, man kunne undgå at træde i denne gang. Men hvorom nu alting er, så kan jeg ikke komme væk fra, at nok er det vigtigt ikke at glemme fortiden, ikke at glemme besættelsestiden og forhandlingspolitikken. Men det kan være lige så væsentligt, at man også forstår at gøre sig fri af fortiden. Ellers snører fortiden os ind i sine garn, arven bliver en tyngende byrde og ikke det fundament, hvorpå vi kunne bygge vor egen helt nye verden efter de aldrig før sete vilkår, som møder hvert nyt slægtled. Skyggen fra 9. april kan blive noget sådant lammende over vor udenrigspolitik. Jeg har tidligere søgt at vise, at forholdene i dag virkelig er anderledes end i 1949. De er i endnu større grad anderledes end i 1939.

1) Det ville være skæbnesvangert, om vi opfatter kommunisme og nazisme som to alen af ét stykke. Nazismen var i sit inderste væsen tomhed, fravær af indhold, kommunismen har dog et indhold, og hvad enten man bryder sig om det eller ej, har dette indhold fremtiden for sig i store dele af verden. Det er en udfordring, vi må møde med ganske andre og positive midler, end man mødte nazismen. Den konsekvente anti-kommunisme (som blok-dannelsen ligefrem befordrer), er en meget væsentlig fare i dag. Derimod var en konsekvent anti-nazisme en særdeles positiv og nyttig ting. Her ligger en betydningsfuld forskel fra 30'erne.

2) Hitlers pres mod vort land var det sidste i en lang række af pres mod vor nationale grænse helt fra begyndelsen af 19. århundrede. Over for dette bevares man kun som nation ved et tilsvarende modpres af national-statslig art. Det lærte 9. april os. Men et sådant konkret tryk på vor grænse findes ikke mere. Sovjetunionen har ingen interesse i at snuppe stykke for stykke af vort fædreland. Rusland frembyder ingen national fare for os. Den situation er ny i forhold til 30'erne, og det kunne være, at neutralitetspolitik i dag ville være en realistisk også national vej — hvad den ikke var i 30'erne.

3) Der var ingen rimelig grund til ikke at forbitre livet mest muligt for Hitler. Men det kunne jo være, at det

forholdt sig noget anderledes med Hrustjov og hans fæller — trods Ungarn og alt det andet. Gennem århundreder har det hovmodige Vesten ved sin indstilling og sin politik været med til at opbygge et vældigt mindreværdskompleks hos russerne over for os. Og siden revolutionen i 1917 har vi ydermere bidraget til at forvandle dette kompleks til had og mistænksomhed ved interventionen i 1918, ved at ville sælge Rusland til Hitler i 30'erne og ved hele vor Nato-politik i efterkrigstiden. Det kunne jo virkelig være, at der var noget at gøre for de gode viljer i denne sag.

Og hvorfor skal det være næsten forbryderisk at vise god vilje over for russerne? Den bedring af vort forhold til Sovjetunionen, som en nordisk neutralitet givet ville bewirke, hvorfor skal den opfattes som at række fanden en lillefinger? Det er nok muligt, at Hrustjov er en ond mand af og til. Det er næsten alle denne verdens store før eller siden. Men derfor er han dog ikke blevet Satan i egen høje person, og hans undersætter er ikke underdjevle i Helvedes rige. Sovjet er ganske enkelt en vældig magtpolitisk realitet i vort liv, og jeg kan ikke se, at et lille land nødvendigvis sælger sin sjæl, fordi det prøver at stå på så god fod som muligt med en sådan magt. Det kunne jo endda være, at der kunne opbygges et vist fornuftsbetonet venskab med russerne på samme måde, som Finland har gjort det i efterkrigstiden. Og at noget sådant også ville være et væsentligt bidrag til den verdensfred, vi er pligtige til at anstrenge os til det yderste for at opretholde.

Lad os ikke glemme den 9. april. Men lad os dog alligevel prøve at se med uhildede øjne på fremtiden i den verden, som skal være vore børns verden, og som forandrer sig så voldsomt fra år til år. Lad os ikke mere være alt for bundne af fortidens fordomme og forældede militære alliancer.

Niels Højlund.

Data: Født 1931. Student 1950, Randers Statsskole. Cand. mag. 1958 (Historie, Kristendomskundskab), Århus universitet. Ansat ved Århus Seminarium fra 1957—59. Ansat ved Askov højskole fra august 1959.

Niels Pedersen: Tre efterladte digte

LOVSANG

Hvor mangel herlig Dag lod du mig ikke leve,
Du vældige, som skaber og opholder alt,
som formede al Herlighed, mangfoldigt, magtfuldt,
ved Ild og Is, i Seklers voldsomme og sent forløbende
Processer,
i Eruptioners Brag og Skælven, og i Bræers Øde,
saa Værket staar i Dag, saa mildt og stærkt,
i Linjer, prægede af Styrkens Ro, og yndefuldt,
i blidt intime, mildt bevægende Idyller,
i Forms og Farvers frydefulde Spil,
som i de Somre, denne Slægt har kendt.

Med Takken for det var det daglig smaat,
men, omend skjult, den var der, for og over Alt, —
i hvert et Aandedrag, for hver en Time,
for al min Vandrings rige Lyst.
For nært Behov: at føle Sult og Tørst og faa dem stillet,
for Træthed og for Hvile, under Himmel og i Hus.
For rask at kunne rejse mig hver Morgen
og kunne karsk igennem Dagen gaa
frisk, aaben møde den,
selv sund og fri, Del af dens Rytme
og frisk endnu til Dags og Vejens Ende naa.

Den var der i min dybe stille Glæde
ved Vejrets Skiften
og for Solens og for Nattens Lys,
for Skovens Susen og for Havets Vælde,

for Bladets Skælven, Blomstens Duft og Fuglens Sang
 og Jordens linierige, farvefulde Vekslen. —
 For Mennesker, for deres Liv og Virksomhed i Dag,
 og for de stolte Værker, som en svunden Tid har skabt,
 og som i ædel Kunst forkynder hedengangne Slægters
 store Kunnen —

og for de enkle, sunde, skønne Sjæle
 som mødte mig ved Marker og i By,
 for deres Ro og Kraft i al den nære Gerning
 og deres vise Undren over alt, som ikke kan forstaas.
 Den samme Enfold og den samme Styrke
 i dem i Dag som i de svundne Tidens Værk.

Det blev en Højsang over Livets Kaar og Evne
 og om den Magt, som ogsaa mig har skabt,
 opholder og hvis Lov jeg maa adlyde.
 Hvor vældig end, hvor ubegribelig og fjern Du er,
 hvor ringe jeg, dog takker jeg for alt,
 for hvad vi barnligt, ubetænksomt skelner mellem
 og sløvede af Vanen kalder: Smaat og Stort,
 skønt alt er lige stort, blot tiest upaaagtet —
 for Sans for Skønhed og for fysisk Kunnen,
 for Evnen til at se og færdes, og glædes over Livets
 underfulde Værk,
 for Sol og Jord, og Længslen mod det ubegribelige Store —
 for alle Dage og for alt, jeg saa.

1935.

AUGUST

Sensommers dybe Herlighed,
 med Modenhedens stærke, tunge Farveskær,
 med Lyng i Blomst langs Vej og over Hede,
 Frugt rødmende bag Løvet,
 og Kogler højt i Granens Top,
 og over Agre, i gyldent Væld,
 den modne, rige Høst.

Fjernt ligger Hav og Fjorde blanke,
Insekter summer,
gennem Løvet gaar dejligt
Vindens sommerlige Susen.
Fra Skovens skyggefulde Bryn
et vældigt Syn
af Agertavl og Hegn og støvgraa Veje,
og svimmelt blændende,
i Soldis dirrende,
staar over Eng og Grøfterandes
blomsterrige Leje
en skyfri, dybblaa Himmel
over Jyllands Jord.

1940 eller 41.

KORT VAR JEG HER

Kort var jeg her,
kom nylig,
og skal snart afsted. —
Men Træer grønnedes
og Regnen faldt
og Hav gik imod Strande.
Dagning og Solfald
stod tændt hver Dag
fortroligt,
nye og aldrig ens,
lysmættede, stormslagene, stille.
Der smuttede Fugl i Hegn og Krat
og Sti gik langs Fjord
og i Vange.
Mørkt susede Skov
og karsk gik Blæst
om grødefuld Ager
og frostbunden Mark —
stjernetændt stod Natten.

Der var engang, hvor alt var lyst,
én høj, uvisnelig Glæde.
Men Lyset dæmpedes,
det flammende blev svalt
og Dagen jævn,
travl og god
og lykkeligt brugt hver Evne.
Kunnen og Afmagt har fulgt min Vej
og Vemod og Munterhed,
Harme og Lyst —
det tveklang i al min Verden.
Inderst var stille,
en stakkels Tro,
en ubrudt Længsel,
en sorgfuld Klang, —
Herre, bekræft hvad jeg stammede der,
ængstet, fortrøstningsfuld, aaben.
Salme og Vise har fyldt mit Sind,
dybt tonede Strengen.
Velsignet var Livet,
hav Tak, Du som gav.

1955.

Johannes Novrup

Det er vel de færreste Mennesker, der i levende Live har været Genstand for en saa forskellig Vurdering, som Johannes Novrup var det. Umiddelbart var han absolut ikke udfordrende, og der stod heller ikke drabelige Kampe om hans Person, det var i Sindenes stille Baggrund, at Opfattelser og Meninger delte sig.

Aarsagerne hertil maa vi — i ikke ringe Grad — søge hos Novrup selv; set fra Afstand var hans Konturer ikke tydelige, det laa delvis i hans Ydre, han var for køn, i hvert Fald en smuk Skikkelse, passende høj og drøj, en behagelig Gestalt for Øjet, og dette, parret med et vindende Væsen, kunde forlede til at tro, at Johannes Novrup var den blide Yngling i Ingemanns Danmark.

I den senere Alder, da Haaret var blevet graat, og fine Rynker indrammede hans kønne Øjne, kunde der komme et Anstrøg af Excellence over ham — havde han levet i det forrige Aarhundrede, var han utvivlsomt blevet Gehejmeraad. Det slap han nu for, og var sikkert ikke ked af det, selvom han var normalt forfængelig, og det siger jo ikke saa lidt.

Hvem var altsaa dette sympatiske Menneske? I manges Øjne var han utydelig og glat, man talte om den blege Humanist, der ikke udleverede sig selv, ja hvem var han i Grunden? Hvor stod han — stod han i det hele taget?

De, der stod ham nær, havde ingen Anfægtelser paa dette Punkt. Man vidste vel, at han kunde lægge Afstand om sin Person, ofte led han selv under det, undertiden nød han det vist. Men i Nærforholdet spillede alt dette ingen Rolle, der var han tydelig, væsentlig og virkelig nær.

Jeg husker en Samtale med Johannes Novrup, der fandt

Sted for ca. 25 Aar siden; vi stod i min Have, en Forsommerdag, en af de skære, blide Forsommerdage, som man kun oplever i Danmark — mente jeg i hvert Fald dengang. Og i disse Omgivelser stod nu Ynglingen Johannes Novrup — ogsaa han var skær og blid, forekom det mig, men pludseligt vender han sig imod mig og siger: Min Lidenskab er Livet!

Lidenskab, hm? Jeg saa ind i det yndige Ansigt og var desorienteret; vel vidste jeg, at Novrup var en begejstret Elev af Vilh. Grønbech, men der er dog Grænser for, hvad man kan sige, naar man ser ud som den unge Magister, der stod foran mig — min Tillid til Mandens Sans for Realiteter blev virkelig sat paa Prøve.

Naa, vi gik videre i Samtalen, en Samtale, der blev fortsat gennem de følgende 25 Aar, og det gik langsomt op for mig, at jeg med Personen Johannes Novrup var Ilden nærmere, end jeg først havde anet. Og dog var det noget helt andet, der kom til at gøre et u-udsletteligt Indtryk paa mig. Det hændte ikke saa sjældent — den samme Erfaring vil andre ogsaa have gjort, at Novrup i sin Omtale af et Menneske, han var tiltalt af, kunde sige: Han er integer! sagt paa fornuftigt Dansk: han er hel, udelt! Det samme kunde siges om Johannes Novrup selv; hvergang Lyset faldt paa hans Væsens Grund, saa man, at han var vævet i ét Stykke. Allerede den unge, i Livet saa forelskede Johannes, røbede sin »Integritet«, saasnart man gik ham paa Klingen.

Jeg tror ikke, vi kan forstaa Novrup eller vurdere ham ret uden at være opmærksom paa dette Forhold. Vi siger om vor egen Tid, at den er fuld af Splittelser, og søger vi vor Epoke karakteriseret i én Skikkelse, ligger det nær at tænke paa Kaj Munk, et Geni, der var spaltet fra Isse til Fod, og som gennem Ord og Skrift trak en Zig-Zag-Linie, der maa bringe enhver senere Kulturhistoriker i den største Fortvivlelse.

Et Modstykke til denne Mand var Johannes Novrup; han skal ikke kaldes et Geni, men han var hel. Hvis det er normalt for det moderne Menneske at være splittet, saa

var Novrup unormal. Ganske vist, Tidens Modsætninger og Splittelse var ham ikke fremmed, tværtimod, han akcepterede fuldtud »Tiden« som værende hans, paa ondt og godt; men hans Instinkt drev ham til Kilderne, til Kræfterne bagom Spillet, for saa vidt var han Videnskabsmand, en Tænkter, der lyttede længe, inden han talte.

Den novrupske Tænksomhed kunde ytre sig i højst besynderlige Stil-Blomster. En Mand som han, der ikke bare var fremad- men ogsaa indad-vendt, og tillige var følsom som en Seismograf, maatte paa sin Vandring møde baade det ophøjede og det afskyvækkende; og naar han i sine Breve eller i mundtlig Samtale berettede derom, hed det da: Du, jeg er simpelthen betaget — næsten! eller han betroede mig: Du, det var saa hæsligt, at jeg maatte hade det — fristes jeg til at sige!

Johannes Novrup veg tilbage for det »Absolutte«, det absolutte Standpunkt vakte straks hans Mistanke, og den absolutte Handling berørte ham som en Gysen. Denne Ængstelse for det Absolutte hænger sammen med hans Evne til at komme Fænomenerne nær — han var virkelig betaget, og virkelig rystet, baade Tinder og Afgrunde var ham bekendt; men denne Novrups Ængstelse har mange tydet som Mangel paa Holdning, og det er forstaaeligt, men ikke desto mindre Udtryk for en Fejlvurdering. Johannes Novrup havde Holdning — siger vi som et Træ, der har dybe Rødder, men ofte maa svaje for Vinden, fordi dets Krøne er for stor.

Ved mange Lejligheder har man diskuteret, om Novrup nu ogsaa var religiøs — endsige Kristen. Spørgsmaalet er ikke heldigt stillet, fordi det fører ind i Tidens teologiske eller kirkelige Debat, og den var ham ret uvedkommende. Der blev sagt ved hans Baare, at han var et fromt Menneske, og dette skal ikke bestrides her, men Ordet »from« tillader saa mange Tydninger, at det her ikke slaar til som Karakteristik.

Novrup talte sjældent eller aldrig om Gud, men *Urkilden* var han fortrolig med, for saa vidt et Menneske kan være det. Det generede ham ikke, at andre talte om eller

forkyndte Gud, men ved slige Lejligheder lyttede han altid intenst, om han nu ogsaa kunde sanse Urkilden bag Forkyndelsen? Og mange vil have følt det som jeg, at vi altid var under Dommen, naar vi i Novrups Nærhed tillod os at tale om det Højeste, det være sig i Religionens eller i Kristendommens Navn.

Og det var ikke bare Kritikerens Johannes Novrup, der her kunde tage sine Forbehold, det var ogsaa den forelskede, den sig helt hengivende, den af Ur-Livet overvældede — den, der ikke bare tror paa sin Skaber, men ogsaa er ham i Vold. Maaske vil senere Tider udpege ham som én af sin Samtids faa Danskere, der virkelig formaaede at give gyldige Udtryk for Livets Bærer og Fornyer.

Her maa nu stilles det Spørgsmaal: Hvad *vilde* Johannes Novrup i Grunden? Hvor vovede han sig helt frem, og hvor blev han tydelig? Man kunde svare: Læs hans sidste Bog, »Skole og Menneske«. Vi er mange, der har svært ved at forlige os med, at den Mand skulde dø saa tidligt, men vi maa føje til: Saa ung han var, fik han dog skrevet sit Testamente. Novrups sidste Bog vil næppe blive et Standardværk paa Skoleinspektørernes Hylde, men *Elever*, der er ved at kvæles under Stoffets Tryk og Lærernes Exercits, vil i nævnte lille Bog kunne finde Tilskyndelser, der giver Mod og Lyst til at staa Skoletiden igennem. Og dog har Bogen fremfor alt Ærinde til den danske Lærerstand, ja, er en Guldgrube for enhver Pædagog.

Her kan og skal ikke gøres Rede for Indholdet af Bogen »Skole og Menneske«, men et Par Citater maa være paa deres Plads. Vi stillede før det Spørgsmaal: Hvad *vilde* Johannes Novrup? Han svarer selv:

»Se Mennesket. Hvorfor ikke se det i Lyset af Manden fra Nazareth? Han var et Menneske. Der er ingen Grund til at tilføje: som du og jeg. Dette ene, ham angaaende, kan vi være bombesikre paa, han var et Menneske.«

Det er ikke tilfældigt, at Novrup — i sin Omtale af *Mennesket*, gør Holdt ved Jesus af Nazareth; her fandt han Tonefaldet, der gør en Stemme menneskelig, fandt en Kærlighed, der overlever, ogsaa under brutale Forhold. Og

andet vilde Novrup ikke: Mennesket skulde leve og overleve — under alle Forhold, ligegyldigt hvad den Enkelte ellers skulde lide, ligegyldigt hvad Retning Udviklingen ellers tog.

Se Mennesket: den enkle Sum af Johannes Novrups Forkyndelse.

Den fulde Titel paa hans sidste Bog er betegnende nok: »Skole og Menneske — i en teknisk Tidsalder«. Der har i de senere Aar lydt mange Klager over Teknikkens Forbandelse; Novrup er ikke at finde i dette Kor. Han er ikke uvidende om Misbrugene, men gør opmærksom paa, at det beror paa Mennesket selv, om det vil lade sig mekanisere eller ikke; hvergang et Menneske fødes, tændes et nyt Lys, og det er vor største Opgave i Livet at medvirke til, at dette Lys ikke slukkes.

I Afsnittet »Teknik og Menneske« hedder der herom: »I den tekniske Specialiserings Tidsalder er det dobbelt vigtigt, at Folkeskolen ikke lader Bibringelsen af et vist Maal af Kundskaber dække over det egentlige Maal: Barnet selv; at det maa have faaet et bredt Oplevelsesgrundlag at leve paa, at det gaar ud af Skolen med et Sind, der ikke er svækket af en Dualisme, men er levende og skabende, som Barnet fra Fødslen af er det.«

»Et bredt Oplevelsesgrundlag — et ægte novrupsk Udtryk. Mennesket maa være ét med sit »Landskab« — og ikke bare med en Side eller et Hjørne af det; og indgaar »Teknikken« i Landskabet, skal Mennesket ikke skjule sig i en Krog, med Fingrene i Ørene og Goethes Faust liggende paa Bordet; Mennesket skal finde sig selv midt i alle de u-undgaaelige Tilbud, som Tiden saa ødselt byder paa; en »Knallertkører« og en Professor i Teologi har den samme Chance for at »miste sin Sjæl«, det er ikke Teknikken, der er farlig for Mennesket, men vort sløve Blik for Skabelsens Under.

Umiddelbart efter Novrups Død kunde man læse i et dansk Hovedstadsblad: Johannes Novrup, et af de store Navne inden for den danske Højskole. Her skal ikke indvendes noget imod Udnævnelserne, især ikke, naar vi betæn-

ker, at vi alle ved et Dødsfald besættes af Gavnildhedens Aand; det skulde være en mærkelig Person, vi ikke vilde kalde stor, saasnart han ikke mere er iblandt os.

Men Prædikaten »stor« siger os bare ikke rigtig noget om Johannes Novrup, hans Væren og Væsen ledte os ind paa Omraader, hvor »stor« og »lille« knapt nok er en Realitet. Novrup kunde være baade stor og lille, men det, som gjorde Tabet af den Mand saa smerteligt, var noget helt andet — der slukkedes et Lys, og der blev koldt — for mange af os, ved hans Død.

Ser jeg ret, var Novrup ikke en Mand, der brød nye Baner, men han efterlod sig Spor. I Virkeligheden var hans Tanker ofte banebrydende, men han besad ikke den Brutalitet, der skal til for at svinge Øksen, der faar det gamle til at falde. Derimod var der et stort Stykke af en Pioner i Johannes Novrup, og paa flere Omraader vovede han sig frem, hvor hans Samtidige holdt sig tilbage, simpelthen fordi de ikke øjnede nyt Land forude.

Det nye i det novrupske Skolesyn har jeg strejft — med Bogen »Skole og Menneske i en teknisk Tidsalder« er der traadt nye Spor, forhaabentlig vil mange finde dem og føle sig tilskyndet til at vove sig endnu længere frem. Men endnu en Bemærkning om samme lille Bog kan jeg ikke tilbageholde: i den optræder Novrup som Æventyr-Fortæller. Han fremtryller her en Verden, der — ligesom Æventyrets — bunder i en dybere Virkelighed. Hans Far spiller en stor Rolle i »Æventyret«, men ser vi nærmere til, opdager vi, at det »moderne Menneske« er skitseret med Billedet af den gamle Skolemester, Manden, der i lige Grad er aaben for eksakt Viden og Menneskesindets Varmekilder.

Endnu et Omraade skal nævnes, hvor Johannes Novrup ogsaa efterlod sig Spor: hans Forhold til Udlandet. Mange vil mene, at Forstanderen paa Magleas skadede sin egen Skole derved, at han i saa høj Grad lod sig engagere i Verden uden for Fædrelandets Grænser. Jeg har saaledes det Indtryk, at den danske Bondestand kun i ringe Grad forstod, hvad der var skænket vort Land med Højskolemanden Johannes Novrup. Var det maaske hans Danskhed, man

betvivlede? I saa Fald har man snydt sig selv for en stor og ren Oplevelse.

Johannes Novrup har ikke bare elsket sin Far, men var med de samme Baand knyttet til sine Fædres Land. Ganske vist var han ingen stor Patriot — i politisk Forstand, men havde her — ligesom i Forholdet til Religionen — Øjnene vendt mod Udspring og Kilder. Det Danske som en Vækstens Verden var ham lige saa nær som hans eget Kød og Blod. Og netop fordi Novrup var folkelig — var af Folket — maatte han ogsaa blive mellem-folkelig, her bestod for *ham* en organisk Sammenhæng.

Her er ikke Stedet til at berette nærmere om hans Virke i den Kreds, der i Dag bærer Navnet MELLEMFOLKE-LIGT SAMVIRKE. Kun skal det nævnes, hvad mange allerede vil vide, at Johannes Novrup en Række Aar var Rygraden i dette Arbejde. Og jeg tror ikke, jeg gaar nogen for nær, naar jeg siger, at Novrup var den eneste iblandt os, der har staaet eller staar i dette Arbejde, den eneste, der besad en mellemfolkelig Filosofi, en Tænkning, der omfatter det nære og det fjerne i dets ubrydelige Enhed.

Og her var Novrup virkelig en Pioner, men svær at følge efter, fordi vi almindeligvis ikke besidder hans gode Forudsætninger. Naar Johannes Novrup deltog i et Møde i Udlandet, vakte han straks Opmærksomhed. Naturligvis, hans Udseende var ikke til at staa for — især hans Øjne, men ogsaa Drengesmilet; kloge Professorer kunde ikke hamle op med ham — set med Møde-Deltagernes Øjne; de mærkede snart, at hans Viden var funderet, men samtidig oplevede de, at denne stilfærdige Dansker var uimponeret af sin egen Viden, som det jo altid er Tilfældet hos Mennesker af Aand.

Med andre Ord: Danskeren og Mennesket Johannes Novrup tændte en Gnist i Forsamlingen, der lod Udlændingene opleve, at Udland eksisterer i Grunden ikke, naar vi virkelig er os selv, er vi alle ét — for den i Sandhed folkelige gaar der ingen lang Vej til Mellemfolkelighed. Tit kunde yngre tyske Akademikere ærgre sig over Novrup: de havde hørt Musikken i hans Tale, men nu vilde de have den ud-

møntet i faste Begreber, men her kunde han ikke imødekomme deres Ønsker, han vilde ikke bygge et nyt Babelstaarn, det var den stille Vækst i Sindene, der var hans Hjerteanliggende.

Til sidst et Suk: Vi er mange, der har revet og plukket i Johannes Novrup, til Skade for Intensiteten i hans Arbejde. Han var saa anvendelig — som Raadgiver, som Formand, hvilken Bestyrelse sad han ikke i? Her er et Punkt, hvor jeg virkelig har misundet ham, i hele mit lange Liv har jeg kun opnaaet at blive Formand én Gang — for en Tobaksforening, paa fire Medlemmer. Men Novrup! Saa snart to Mand fik Øje paa ham, var de parate til at stifte en ny Forening, bare for at faa *ham* til Formand. Og visse- lig, han var egnet, Danskerne, Tyskerne, Englænderne — alle var vi ude efter ham.

For et Par Aar siden skrev Novrup til mig: Nu vil de gøre mig til Formand for Danmarks Højskoler — hvad mener du om det? Jeg maatte jo svare: Maaske er du ikke for god til det — forøvrigt ved du, hvad jeg mener. — Han var for god. Vi har alle, ikke bare brugt ham, men ogsaa misbrugt ham. Desværre kunde han selv lide det, en lille Smule i hvert Fald, og saadan lod han sig stykke ud, han, der var saa hel.

Og noget gik tabt derved; Novrups Evne til Koncentration og Fordybelse var overordentlig stor. Det, som venter paa at blive set og sagt, laa lige uden for hans Dør, men tit var han ikke hjemme, naar der blev banket paa — Værkstedet stod tomt.

For et Par Aar siden fortalte han mig, at nu vilde han foretage en Rejse til Afrika — for egne Penge! føjede han til. Denne Gang skulde det ikke være »Formanden« eller »Repræsentanten«, der rejste ud for at præsidere ved en Konference eller for at planlægge et nyt Projekt, denne ene Gang vilde Mennesket Johannes Novrup give sig Tid og tage Ophold blandt Afrikas Befolkning — ikke for at organisere et nyt Hjelpe-Arbejde, men for at lytte sig frem og ind til et ukendt Folkeslags tavse Rytmer; han vidste nok om Negrenes Verden til at ane, at her rørte sig Ur-

kræfter, og nu vilde han gerne »se Mennesket« — paa en ny Maade.

Denne Rejse fandt ikke Sted, og meget andet blev afbrudt ved hans tidlige Død. Et sundt Træ blev fældet, før det havde baaret sin allerbedste Frugt, saadan tænker vi — maaske i vor Uforstand. Og de, der stod ham nærmest, maa i første Omgang nøjes med at sige til hinanden: Det var et Privilegium at være Johannes Novrups Ven.

Karl Nielsen.

Har kristendommen noget at betyde?

En juletale

Den tyske digter Heinrich Böll blev for nogen tid siden stillet over for spørgsmålet om sit forhold til kristendommen. Der var ikke tale om et interview, men om at besvare spørgsmålet skriftligt i en avis. Spørgsmålet lød sådan: har kristendommen stadigvæk noget at betyde; og Heinrich Böll — der er katolsk opdraget og stadig har katolske sympatier — besvarede spørgsmålet med at sige nej, jeg tror ikke på kristendommen, men jeg tror på Kristus. Og han begrundede sit svar i en kort opsats på en halv avis-spalte.

Det giver ingen mening at tale om kristendom, skrev han, det er alt for mangetydigt et begreb. Og det er der jo også noget om. Der er mange vidt forskellige opfattelser og helt modsatte meninger, der alle betegnes som kristendom. Når jeg hører ordet kristendom, så kan jeg ikke forestille mig noget ved det, siger Heinrich Böll derfor også. Jeg kan forestille mig noget ved baptisme, metodisme, lutherdom, katolicisme, kalvinisme osv. Men hvad er kristendom? Det skulde altså være det sammenfattende begreb for alle disse sekter, retninger, meninger og opfattelser. Men findes der et sådant sammenfattende begreb? Er der noget som helst der forener f. eks. en baptistisk neger der synger spirituals til Guds ære i en bølgeblikbarak i Louisiana eller Alabama med f. eks. en CDU rigsdagsmand fra Ruhrdistriktet, hvis opgave det er at repræsentere jernindustrien i den tyske forbundsdag. For den første er kristendommen en slags henrykkelse, en oase af salighed midt i en slidsom og fattig tilværelse, for den anden er kristendommen først og fremmest politisk bestemt, en hjælp til

at værne kapitalens interesser imod alle tilbøjeligheder til at begrænse kravet om udbytte.

Rent umiddelbart synes man jo ikke at der er megen lighed mellem de to former for kristendom. Ligesom der jo heller ikke er megen lighed mellem den kristendom en kongoneger, der lige er blevet døbt, bekender sig til, og så den kristendom der i Kongo forsvares af vestlige tropper til støtte for en diktator, der mangler folkets tillid og kun er i stand til at hævde sin stilling ved hjælp af de fremmede soldater.

Man kan falde i tanker over mange ting i anledning af den slags spørgsmål, siger Heinrich Böll; men især har jeg grublet over ét spørgsmål: ifølge statistikken skulde der være 800 millioner kristne i verden — men hvis der virkelig var 800 millioner kristne i verden, hvordan er det da muligt at de i så ringe grad har været i stand til at øve indflydelse på den tilværelse hvori vi befinder os, hvorfor er denne tilværelse da i så uhyggeligt et omfang stadig opfyldt af terror, undertrykkelse og angst. I verden har I angst, har Kristus engang sagt, men vær frimodig, jeg har overvundet verden. Men når man ser hvordan det står til i verden i dag, mærker man intet til at angsten er overvundet. Tværtimod. Der findes i vore dage mange mennesker der ganske direkte er bange; mange fordrevne flygtninge er det, mange negre i Amerika og Afrika, mange syge og ensomme, mange hjemløse børn, mange politiske fanger både i Øst og Vest. Men en kristen verden, spørger Heinrich Böll, skulde det ikke være en verden uden angst? Kan man kalde den verden vi lever i for en kristelig verden, så længe forholdet er det at angsten vokser i stedet for at tage af? Og dermed tænker han ikke på angsten for døden, men på angsten for livet og angsten for andre mennesker, angsten for sult og angsten for tortur, angsten for en kommende krig.

Ved tanken om alt dette er det ikke muligt at opfatte de kristne som mennesker der har overvundet verden, tværtimod de er selv gået ind i spillet, spillet om magt og ære, spillet om hvem der skal have held til at sætte sig i besiddelse af de største fordele og de største magtpositioner i en

verden hvor mange kæmper hårdt for bare at holde hovedet oven vande. Og i dette spil er de kristne gået til grunde — som kristne betragtet. Blandt de troende er der ikke en der tror, skrev Kaj Munk engang i et skuespil, og sætningen var i virkeligheden uden mening i den sammenhæng, hvori den blev brugt; men uden mening er den ikke, når den ses som et udsagn om den måde hvorpå vi som kalder os kristne og jo da også mener at vi er det, forholder os til det spil om magten, det ønske om at drive rovdrift på tilværelsen til vor egen fordel, som vi alle er indfanget af.

Heinrich Böll har uden tvivl ret i at kristendommen — eller de kristne — set i denne belysning, ikke har overvundet verden, men snarere er blevet overvundet af den. Og alligevel kan man jo ikke lade være at tænke på hvordan tilværelsen vilde have set ud i dag, hvis manden fra Nazareth aldrig havde været her. Han kom til sine egne, står der i begyndelsen af Johannesevangeliet, og hans egne tog ikke imod ham. Og med »hans egne« tænkes der ikke bare på jøderne, men på menneskene i det hele taget. Det er en alvorlig sag, at hans egne ikke tog imod ham. Men endnu alvorligere er det, endnu mere overvældende er det — efter Johannesevangeliets opfattelse — at han dog altså har været her. Derved er der blevet tændt lys i mørket, ikke et eller andet tilfældigt lys, men et lys hvorom det hedder at det oplyser ethvert menneske og afslører ethvert menneske, et lys der ikke slukkes mere. Og mon ikke det trods alt er noget der vejer mere til, end alt det der kan siges om mennesker der nok i en vis forstand bekender sig til kristendommen, og dog bestandig svigter den.

Men hvad vil det så nærmere sige. Hvad vil det sige at han er menneskenes lys som der står. Vanskeligheden ved at besvare dette spørgsmål ligger ikke i at spørgsmålet i sig selv er vanskeligt, men i at det ikke kan besvares med en formel eller en læresætning, og at svaret derfor måske kan være vanskeligt at forstå for alle os der har vænnet os til først og fremmest at tænke i formler. Vel er der mange situationer hvor vi har stor nytte af formler, navnlig på det videnskabelige område, kemiske formler og matematiske

formler og meget andet. Men så snart det drejer sig om noget levende, om noget personligt, et personligt forhold til et andet menneske, til en ven eller et barn eller en nabo, så ved vi at formlerne ikke slår til. Og det gør de naturligvis endnu mindre, når det drejer sig om at få fat på hvem den mand var der blev årsag til at der stadig holdes jul i så at sige alle lande hele verden over. Vel har man forsøgt at indfange også ham i en formel og tøjre ham til visse af det ene eller det andet kirkesamfund autoriserede læresætninger. Men han var bestandig for levende til at lade sig fange. Det var han dengang han levede, og det er han endnu. Hvad der griber os ved mødet med ham, er ikke en række formler der kan stilles op i sætninger, men en anelse om at hvad der her kommer os i møde, er en åbenbaring af selve tilværelsens egentlige mening.

Det er derfor ikke uden grund at der er et bestemt ord der kommer igen gang på gang i de johannæiske tekster i evangeliets forsøg på at give en bestemmelse af hvad der er det særlige ved ham, og det er ordet liv. Han kaldes livets brød, og det hedder om ham, at i ham var livet, og at hans ord var ånd og liv. Men det er ikke de eneste af den slags udtryk. Vi hører det samme varieret på mange andre måder. Og meningen med alt dette må jo være at det særlige ved ham ikke er noget særlig himmelsk eller overnaturligt, men at det er noget der har med livet at gøre, noget der har med den tilværelse at gøre som også er vor tilværelse, noget der afslører vor måde at leve på. Ansigt til ansigt med ham der er »liv«, som Johannes udtrykker det, afsløres vor egen måde at tage tilværelsen på som noget der ikke er liv, det afsløres at den er et stadigt selvforsvar, en stadig søgen efter at bringe os selv i sikkerhed og holde os alt det fra livet der kan true vor sikkerhed.

Vi kan også bruge et udtryk fra Martin Luther og sige at evangeliet afslører vor tilværelse som vantro, fordi det afslører at det eneste vi for alvor tror på, det er i virkeligheden os selv og alt vi selv kan udrette for at skabe sikkerhed omkring os og holde os tilværelsen fra livet. Vi aner ganske vist at hele denne stræben i sidste instans er øde-

læggende, også for os selv, ja at den i virkeligheden er en stræben imod døden, vi aner at den der vil bjerge sit liv og have det for sig selv alene, at han skal miste det, og vi aner at den der sætter livet til, fordi han ikke kan lade være med at leve det og dele det med andre, at han skal vinde det. Vi aner det. Men vi tror det ikke. Der er måske nogle af os der mener om os selv at vi er kristne, mens andre måske mener om sig selv at de ikke er det. Men i virkeligheden er der ingen forskel imellem os. Vi er alle vantro i forhold til ham der er midtpunktet i det evangelium vi her har med at gøre.

Vi er vantro, fordi vi ikke tør leve i den tro vi bekender os til. Vi tror ikke det går an. Vi tror ikke det går an at elske sin næste som sig selv. Vi tror ikke det går an at leve i glæde, og lade glæden bestemme over vore tanker og handlinger. Vi finder det måske rigtigt og rammende, hvad van Gogh engang har sagt om Jesus af Nazareth at det mest mærkelige ved ham, det mest overvældende ved ham, ikke er alt det mirakuløse der fortælles om ham, men at han elskede tingene og elskede menneskene mere end det var fornuftigt. Vi synes det er et evangelium at han gjorde det. Men vi tør ikke selv gøre det. Vi tror ikke det går an. Vi er bange for den usikkerhed der vilde åbne sig omkring os til alle sider, hvis vi gav os til at leve i kærlighed og uforbeholdenhed i stedet for i sikkerhed. Vi forstår ikke at der i denne verden ikke gives nogen anden sikkerhed, ikke gives nogen anden tryghed end den tryghed der ligger i selve det at elske.

Netop denne tryghed er det der forkyndes i evangeliet om den herre Kristus i Davids by, som det udtrykkes i juleevangeliet. Det er forunderligt at sige og sært at tænke på, at kongen til Guds rige i stalden fødes må, at himlens lys og ære, det levende Guds ord, skal husvild blandt os være som armods søn på jord Og dog er dette husvilde menneske måske det eneste virkelige lyspunkt i hele verdenshistorien. Ja, det er sært at tænke på at han levede iblandt os som en ener og som en ensom, som en uforstået, som en prisgivet, og at han midt i denne prisgivethed dog altid var

tryk, så tryk at han var i stand til at skænke fred til dem der havde mistet troen på sig selv, og var i stand til at gøre dem urolige der var i den grad opfyldt af sig selv at de ikke kunde se noget andet i verden end deres egen uforgribelighed.

Vé jer, I skriftkloge og farisæere, I hyklere, kunde han da sige, I har gjort livet tomt for mennesker, det havde været bedre for jer, om en møllesten var blevet hængt om jeres hals og I var blevet sænket på havets bund. Altid var han ubarmhjertig, når han så mennesker gøre livet til et fængsel for andre, og altid var han det modsatte, når et menneske trængte til hjælp. Alt hvad der mødte ham, om det var nød eller sorg, fest eller glæde, om det var en farisæer der stillede sin fromhed til skue, eller en tolder der sagde: vær mig synder nådig, om det var en død på en bære eller gæster ved et bryllup for hvem vinen var sluppet op — aldrig kunde han indtage den holdning til det at han bare passede sig selv og gik forbi. Det var altsammen for virkeligt, ja så virkeligt var det at det krævede hans liv.

Men netop derved hjalp han også andre til at opdage virkeligheden, ikke bare som en kold og fjendtlig omverden, men som en verden hvori Guds sindelag har åbenbaret sig. Og også i dag kan det samme ske. Også i dag kan julen komme til at betyde et budskab om at tilværelsens skjulte hemmelighed kommer os i møde som en forkyndelse af en glæde, der skal vederfares den der åbner sig for den.

At vi lever her i verden som mennesker der er udleveret det ukendte, det ved vi alle og det fornemmer vi alle. Men hvad dette ukendte er, om det er en kold og ubarmhjertig skæbne som man kommer til at fryse af at tænke på, eller det er noget levende, noget der møder os som et sindelag, som noget der gør det trygt at leve — om det er det ene eller det andet, ja det er der sådan set ingen der kan vide. Og heller ikke kan vi skaffe os det at vide ved at grunde over hvad der kunde synes at være det mest sandsynlige. Spørgsmålet om hvorvidt man bestemmer sig for den ene eller den anden forståelse af tingene, løses ikke ved en sandsynlighedsberegning; det løses kun ved et personligt

valg, eller som Søren Kierkegaard undertiden udtrykker det, det løses kun ved et spring.

Den løsning de fleste i vore dage har valgt, synes at være skæbnetroen. En af vore digtere har engang sammenlignet livet med et spejlkabinet der er sådan indrettet at den besøgende bliver afspejlet af mange hundrede spejle — fra oven og fra neden og fra alle sider, spejle hvoraf hvert eneste forvrænger og fordrejer beskuerens ansigt og skikkelse, men sådan at der dog altid bevares noget af den pågældendes virkelige udseende. — Som denne uhyggelige sal er også livet, fortsætter digteren. Sådan bliver vort væsen genspejlet i ethvert menneskes bevidsthed vi møder, og bestandig bliver det fordrejet til en karikatur, der dog aldrig er helt uden lighed med vort egentlige jeg, men som ikke desto mindre er falsk. Og bedre vilde det ikke være, om man istedet for karikaturer bestandig mødte flatterende billeder af sig selv fra sine omgivelser. Også de vilde være falske, lige så falske som karikaturerne. Man føler sig i begge tilfælde som kastebold for en lunefuld og uberegnelig skæbne.

Da er det man kan blive grebet af et vildt og uregerligt ønske, ønsket om at møde en forståelse eller en kærlighed der genspejler en som man virkelig er, en kærlighed der kender en helt igennem og dog bliver ved med at være kærlighed. Kunde man møde en sådan kærlighed, da vilde spejlkabinettet forsvinde og kulden forsvinde, og skæbnen forsvinde, da vilde tilværelsen omkring en blive levende og fyldt med mening, da vilde det blive trygt at leve, da vilde det blive saligt at være til.

Men kan man da, bare fordi man er grebet af et sådant ønske om at tilværelsen skal have en mening, give sig til at tro at der er en mening, og for eksempel tro på evangeliet? Det kan man sandsynligvis ikke. Men man kunde måske gøre noget andet. Man kunde prøve at lytte til evangeliet som et postulat, altså som en påstand, en påstand der ikke på nogen måde kan sandsynliggøres, men som ikke desto mindre har den ejendommelighed ved sig at man kan blive grebet af den, så man ikke kan blive fri for den, når man først engang har hørt den. Hvad for en påstand?

Den påstand at det er tilværelsens egentlige mening der har åbenbaret sig i manden fra Nazareth. Et sindelag har åbenbaret sig igennem det han sagde og gjorde, og i dette sindelag er det den usynlige selv der er blevet synlig. Men påstanden går videre endnu, den hævder nemlig også at hvis vi ser os selv i lyset af dette sindelag, så undgås det ikke at vi må føle os afslørede som mennesker der først og fremmest vil os selv og vil vort eget. Og det er det der er det forargelige ved evangeliet. Det forargelige er at det angriber vor selvoptagethed, vor trang til at sikre os imod alt og alle. Det forlanger at vi skal slippe denne trang, at vi skal slippe os selv, altså slippe det vi mindst af alt har lyst til at slippe; det forlanger at vi skal elske livet i stedet for bare at elske os selv.

Med andre ord: når vi skal sige hvad evangeliet er, da er det som om det stiller mennesket over for noget der på én gang tager sig ud som en umulighed og dog samtidig har klang af en forjættelse. For den der gribes af det kan det være som at komme til at stå på et højt bjerg og se ind i et forjættet land. For vel er kravet om at slippe sig selv og blive et andet menneske end den snæversindede person man nu engang er, vel er det umuligt at opfylde, og dog er det samtidig som at få døren lukket op ind til Guds rige.

Det er da også derfor det lader sig gøre at sige, at vel er det en alvorlig sag at kristendommen — som den kommer til udtryk gennem de kristne — ikke har overvundet verden, men snarere er blevet overvundet af den, vel er det en alvorlig sag at »hans egne ikke tog imod ham«; men endnu alvorligere er det, endnu mere overvældende er det, at han dog altså har været her, og været her som en der var anderledes end vi. Ved denne »anderledeshed« blev der tændt lys i mørket. Ved den blev han en afsløring og et håb. Og måske hænger det sådan sammen, at det er afsløringen der hjælper os til at få øje på håbet.

Knud Hansen.

Året 1959-60

Vinterskolen begynder den 3. november. Det ved enhver, som har været vinterelev på Askov, men vi, der hører lidt mere permanent til her, ved, at den begynder lidt før. Der er altid meget at ordne, inden eleverne kommer. Først og fremmest skal utallige praktiske ting være gjort, lige fra anbringelse af elektriske pærer til hovedren- gøring og ombringning af elevernes fragtgods. Der skal indkvarteres, og der skal laves timeplan, disse ting og mange andre skal drøftes på et par lærermøder. Der kan være travlhed dagen igennem, alligevel får vi tid til at glæde os til »den tredje«, og selv de, der har været med mange gange, kan blive ved at se hen til den dag som noget nyt og spændende. Dette gælder ikke blot skolens stab, men over hele Askov by mærker man en vis forventning her sidst i oktober.

Sådan var det naturligvis ikke mindre omkring 1. november 1959, da vi for første gang skulle tage hele det nye centrum i brug. Om end ikke alt var ganske færdigt, havde vi dog fornemmelsen af, at vi var flyttet ind igen, at vi var mere os selv, end vi længe havde været. Det gik forbavsende let med at føle sig hjemme i det nye, der igennem de billeder, vi de sidste gange har bragt i årsskriftet, vil være kendt. Mange kender det jo også fra besøg her, enten ved møderne eller ved mig indenfor, når ruten tilfældig er gået forbi. — Ved inde- værende vinterskoles begyndelse, tog vi de to sidste nybygninger i brug: Gymnastiksalen og Sydgården. — Det var vort indtryk, at ele- verne befandt sig godt under forholdene. Avisstuen med siddeplads til ca. 100, blev meget benyttet. I den nye foredragssal i tårnbygning- en, var der vinteren igennem en ugentlig aften med diskussioner, oplæsninger o. s. v., arrangeret af eleverne. Diskussionerne blev til en gennemgang af de politiske partier med en aften til hvert. Det begyndte med, at der en aften i januar var indbudt til en debat med venstre-folketingsmanden Melchior Hansen om splittelsen inden for partiet venstre. De øvrige politiske aftener foregik uden deltagelse udefra.

Af andre ting, arrangeret af elevråd og fornøjelsesudvalg, skal næv- nes nogle af de traditionelle: Husaftenen med lagkage til det bedste hus og fastelavnsoptøget, der ligeledes former sig som en konkurrence husene imellem. Denne gang førte fastelavnsoptøget til en mindre avisdebat i en af de lokale aviser. Debatten drejede sig om udlægning af optøget »Af venstrevikingernes saga«. 12. og 13. marts havde vi dialektaften, hvortil var indbudt som sædvanlig naboskolerne Rød-

ding og Ladelund den første aften, Askov Sløjdscole, Skibelund efter-skole og Askov by den anden aften. Begge aftener foranstaltede eleverne indsamling til flygtningehjælpen. Den indsamling fortsattes 2 uger efter ved Askovs genbesøg i Ladelund med håndbold- og fodboldkampe, man nåede efterhånden op på kr. 2500,—.

Til elevpræstationerne må vi også regne de forskellige dramatiske opførelser af Tage Hind's dramatikhold. Den bedste aften af dem var sikkert den med Max Frisch: »Herr Biedermann og brandstifterne«, der blev gentaget for omegnens beboere i forbindelse med månedsmødet i februar.

Trods elevernes energiske udfoldelser, søndagstener og andre aftener, blev der alligevel også plads til arrangementer fra skolens side. Lørdags»klem«erne ordnes jo som regel af lærerne, men her var faktisk ikke noget ekstraordinært sidste vinter. Kunstugen først i februar begyndte med, at kunstmaleren H. C. Høyer afleverede sin udsmykning af gangen langs festsalen og trappeopgangen til tårnsalen ved en lille reception i Schrøders stue. Derefter åbnedes en kunstudstilling i festsalen med malerier af moderne malere med taler af Wulff og Høyer. Malerierne var lånt os af fabrikant Aage Damgaard, Herning. I kunstugen medvirkede iøvrigt digteren Thorkild Bjørnvig, maleren Havsteen Mikkelsen og professor Hermann D. Koppel. John Danstrup indledte hver dag med et verdenspolitisk foredrag. Som afslutning på kunstugen havde vi en aften besøg af jazzkunstneren Erik Moseholm, der fortalte om og gav prøver på jazz.

Den 9. april havde vi besøg af unge mænd fra en engelsk kostskole. De opførte Shakespeares: Richard II.

Vinterskolens fremmede foredragsholdere talte over emner, der spændte meget vidt, som det vil ses af følgende opremsning.

- 25. novbr. Professor K. E. Løgstrup: Formløshedens tyranni.
Forstander Uffe Grosen: Danmarks stilling i Norden og Europa.
- 27. novbr. Forfatteren H. C. Branner: Digtning og virkelighed.
- 28. - -- Oplæsning fra hans bog Vandringer langs floden.
- 10. jan. Forfatteren Jørgen Bukdahl's nytårstale (i de følgende 3 uger havde Bukdahl som sædvanlig en foredragsrække på 10 foredrag.
- 25. jan. Musikaften ved Beatrice Berg og Gunnar Berg.
- 27. - Filmsinstruktør Theodor Christensens foredrag: Filmen som kunstart.
- 14. febr. Filmsaften. Carl Th. Dreyers film: Jeanne d'Arc.
- 24. - Forfatteren Villy Sørensens foredrag: H. C. Andersen og det sociale.
Departementchef Erik Ib Schmidt: Er politik en beskidt affære?

19.—22. april havde Ole Wivel: Aftenforedragene og talte om modernisme.

13.—14. april umiddelbart før påske foretog ca. en trediedel af eleverne en tur til Sydslesvig. Da det efterhånden kniber med tilslutning til disse ture, må vi vist opgive dem om vinteren.

For at give indtryk af, at der også er noget, der hedder hverdag, skal vi for en gangs skyld gøre rede for, hvad vi har af undervisningstimer. Tallene er taget fra den årlige indberetning til ministeriet.

På vinterskolen 1959—60 undervistes der ialt i 8558 timer (iberegnet de fremmede foredragsholdere), af disse timer var 330 foredrag for den samlede skole.

Der var ialt 20 danskhold med 1716 timer. Der var 40 særhold, ialt 1715 timer.

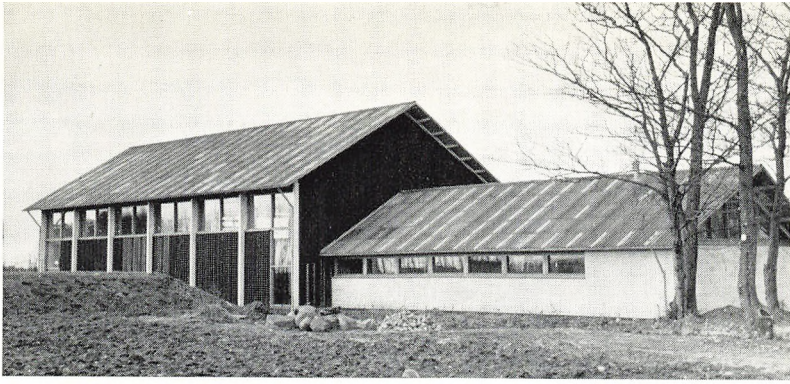
Der var ialt 19 sproghold (3 franskhold, 11 engelskhold, 4 tyskhold, 1 italienskhold) med ialt 1120. Matematik, regning, fysik ialt 780 timer, samtaletimer i historie, samfundsspørgsmål og etik ialt 264 timer. Resten af timerne fordeler sig på gymnastik, håndarbejde af mange slags, studievejledningstimer m. m.

Sommerskolens gang er jo ikke meget forskellig fra vinterskolen, der er ca. halv så mange elever om sommeren, og kursuset varer jo kun den halve tid, men selve ugeplanen er omtrent den samme som om vinteren, også hvad underholdning angår. Sommertiden indbyder til mere udendørs liv, derfor har vi nok flere ture og udflugter f. eks. til Ribe og Vesterhavet. Sydslesvigturen går samme rute som om vinteren. Egentlige månedsmøder har vi ikke om sommeren, men i juni har vi elevmødet, der strækker sig over lørdag eftermiddag til søndag aften. Ved sidste elevmøde talte Niels Højlund: Om Tysklands historie, Tage Hind: Om kulturdrama og kunstdrama. Om søndagen talte Juul Andersen om sin rejse til Indien, og om aftenen læste lærerne: »Tolv vrede mænd«.

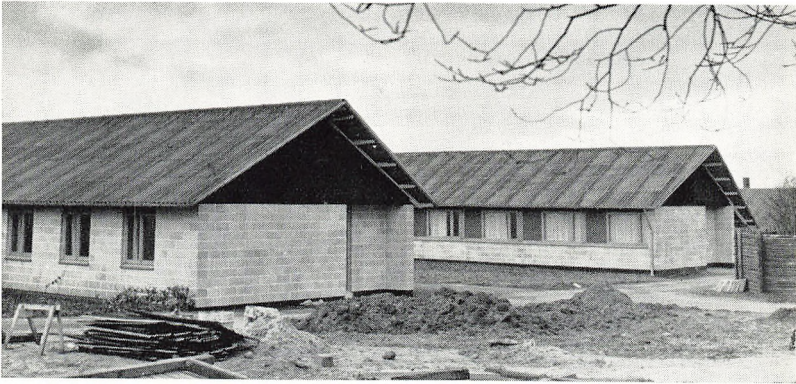
23. juni var der tur til Rødding højskole. Sct. Hans aften fejredes her sammen med lærere og elever fra Ladelund. Forstanderen fortalte Røddings historie, Rødding eleverne opførte forskellige sketches på forskellige dialekter. Derefter spadseredes ture i haven, der var illumineret med levende lys, vejret var så godt og stille, at der kunne serveres kaffe på terrassen. Efter bålet blev der danset til noget efter midnat.

Vi havde to aftenkoncerter. En aften med pianistinden Beatrice Berg og en aften med Poul Birkelund kvartetten.

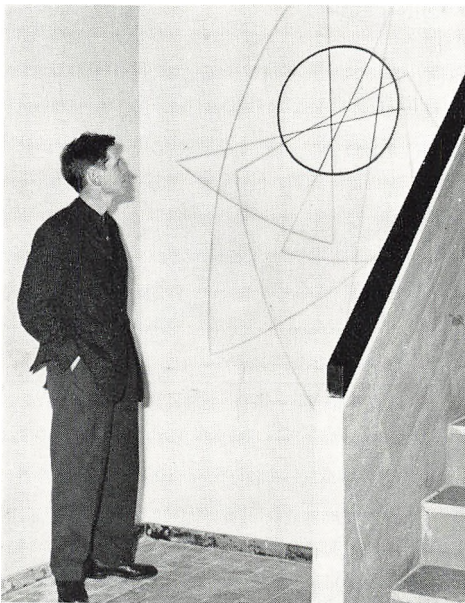
Som tidligere år havde vi også denne gang et ekstra kursus i juli med ca. 60 lærere som deltagere, så i denne måned var der 230 elever her ialt.

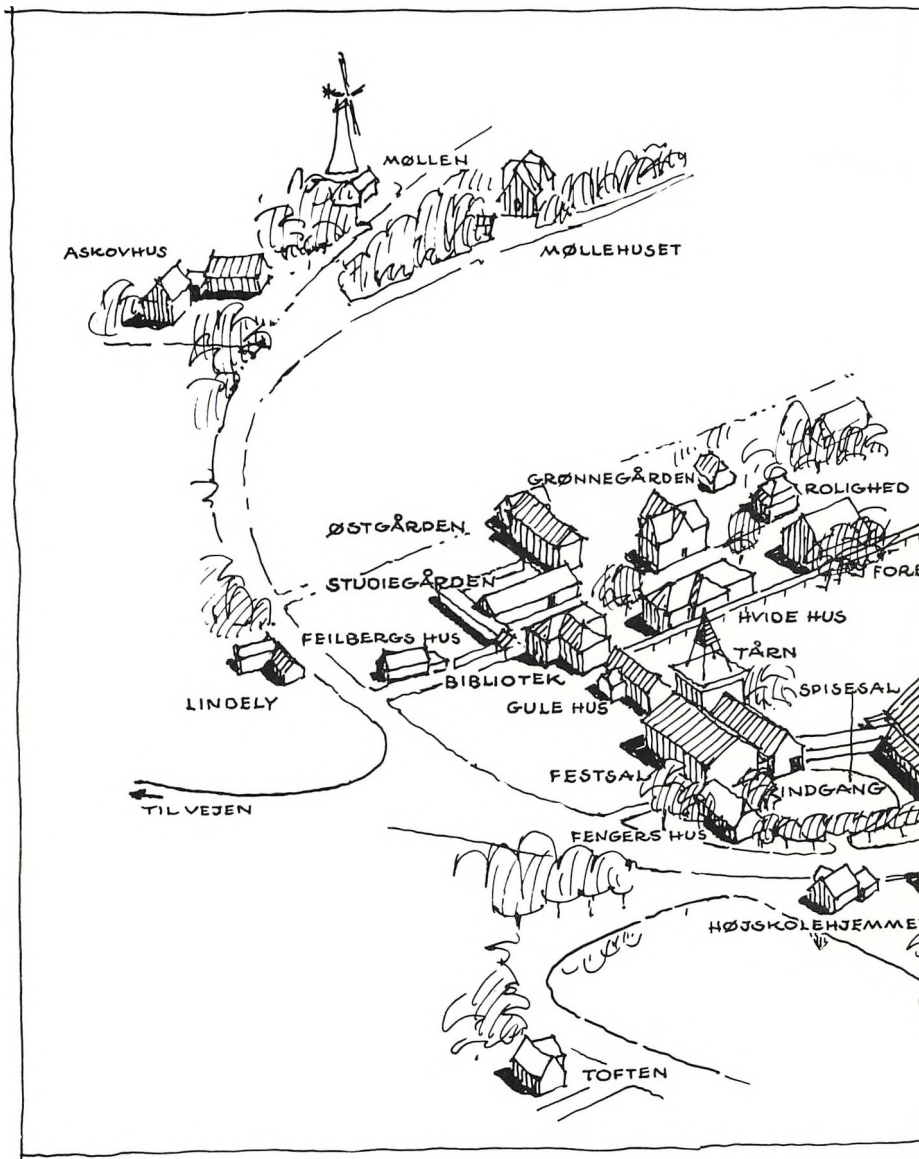
Gymnastiksalen.

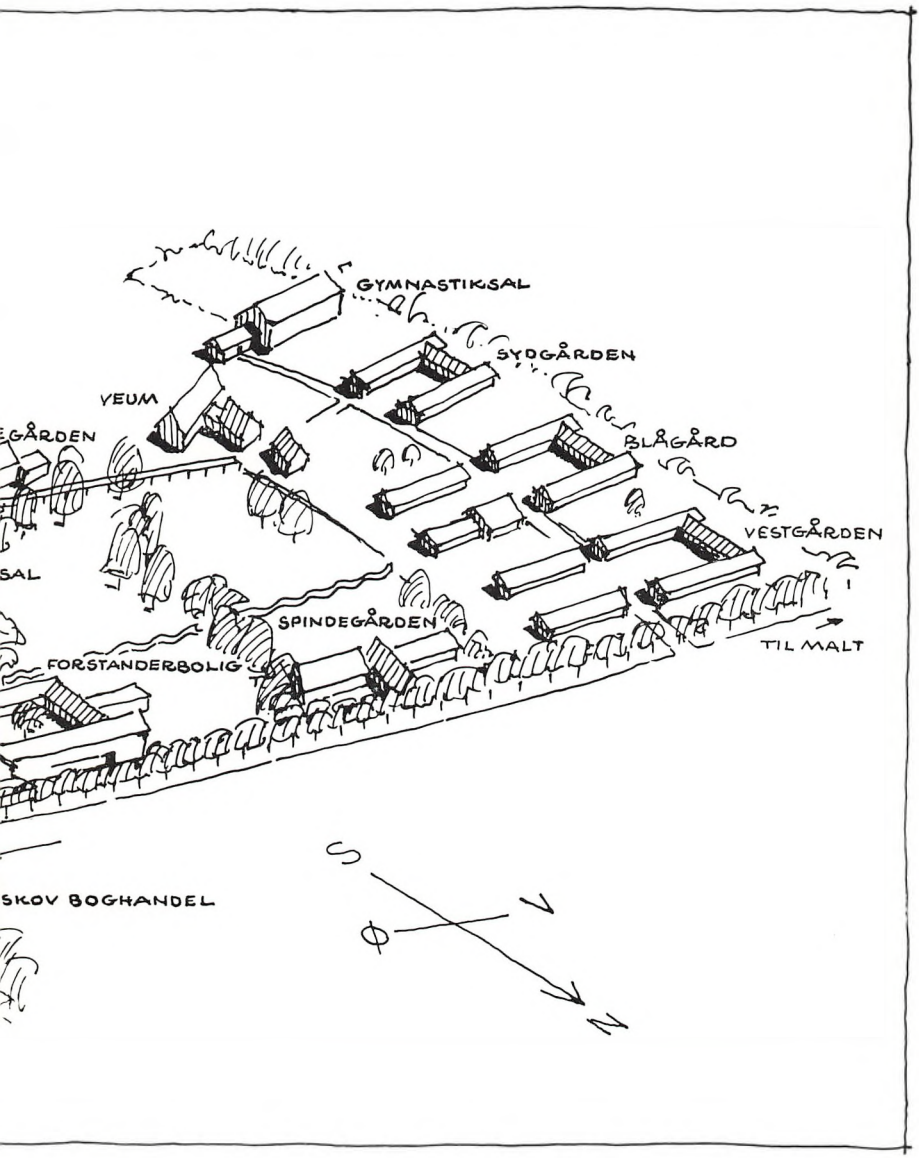
Sydgården.

Høyer ved arbejdet.

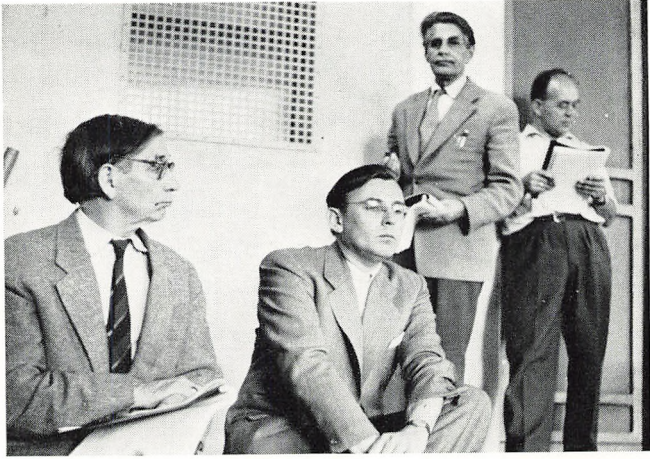
Oversigtspla

skov højskole.

Fra fastelavnsoptøget.

Fra Tolv vrede mænd.

Brandstifterne.

Aftenforedragene i juli blev holdt af den norske pædagog Dan Lindholm, Jørgen Bukdahl, J. Th. Arnfred og professor Prytz Johansen med en uge til hver.

Umiddelbart efter sommerskolens slutning rykkede Dansk Amatør-orkesterforening ind på skolen for en ugestid. Den følgende uge havde Dansk Børnehaveråd et nordisk kursus for børnehaverærere med ca. 350 deltagere.

Fra midten af august til 10. september var skolen helt lukket.

Så kom efterårsmødets 4 dage med elevforeningens generalforsamling, og endelig havde vi endnu 4—5 kortere kursus i september og oktober.

I skoleåret 1959—60 var der ikke større ændringer i lærerstabets sammensætning. Inge Bjørn var hele året i Paris, hvor hun arbejdede med vævning og kunsthåndværk, i hendes fravær vikarierede 2 tidligere Askov elever i håndarbejdsfagene, nemlig Thyra Pedersen, Askov, og Mette Holst. Fra februar til hen i maj var Juul Andersen på studierejse til Indien, og hans timer varetoges af Arnfred og Agnethe Hagen. Som gæstelærer havde vi professor A. C. Nielsen fra U. S. A.

Ved vinterskolens begyndelse havde Askov højskole den store sorg at miste en trofast medarbejder gennem mange år, boghandler Niels Pedersen. Ved Niels Pedersens begravelse indsamledes et stort beløb blandt venner til et mindeværelse på skolen. Et værelse i Blågården bærer nu Niels Pedersens navn.

Da det har vist sig, at mange tidligere elever ikke er klare over, hvornår deres jubilæumsår falder, skal vi gøre opmærksom på, at til middagen på efterårsmødesøndagen (den 10. sept.) indbydes særlig alle gamle elever fra årgangene sommeren 1936, vinteren 1936—37 (25 års), fra sommeren 1921 og vinteren 1921—22 samt fra sommeren 1911 og vinteren 1911—12, ligesom naturligvis alle tidligere elever er velkommen til såvel efterårsmødet som sommermødet.

I 1961 er sommerlevmødet den 24.—25. juni,
efterårsmødet den 9.—12. september,
elevforeningens generalforsamling den 9. sept. kl. 20.

Andreas Nielsen.

Elevstatistik november 1959 til august 1960

Vinterskolen.

Der var ialt 183 *kvindelige* elever, heraf havde 2 været her før, 3 kom fra andre skandinaviske lande og 6 fra lande udenfor Skandinavien. Af de 172 fra Danmark kom 47 fra Storkøbenhavn, 58 fra andre købstæder og 67 fra landdistrikter og stationsbyer. Fordelt på landsdele er tallene: Sjælland ialt 67, Fyn 17, Lolland Falster 4, Jylland 83 og Bornholm 1.

Beskæftigelse: Husassistenter 39, arbejdere i industri 11, handelsmedhjælpere 11, kontormedhjælpere 34, gartnere 1, sygeplejersker 25, lærerinder 8, studenter 27, børnehavelærerindeelever 19, med anden beskæftigelse 8. Der var 31 over 25 år.

17 elever havde været på højskole før, 39 i gymnasier, 6 på seminarium, 41 på forskellige fagskoler, 69 på realskoler, 8 på ungdomsskoler og 15 på aftenskoler.

Der var ialt 141 *mandlige* elever, heraf havde 7 været her før, 5 kom fra andre skandinaviske lande og 2 fra andre lande. Af de 134 elever fra Danmark kom 29 fra Storkøbenhavn, 24 fra andre købstæder og 88 fra landdistrikter og stationsbyer. Fordelt på landsdelene er tallene: Sjælland ialt 46, Bornholm 1, Fyn 9, Lolland 1 og Jylland 84.

Beskæftigelse: landmænd 62, industriarbejdere 17, handelsmedhjælpere 8, kontormedhjælpere 10, mejerister 5, lærere 3, studenter 15, forskellige erhverv 21. Der var 44 elever over 25 år.

37 elever havde været på højskole før, 22 på landbrugsskole, 17 på gymnasium, 3 på seminarium, 27 på forskellige fagskoler, 30 på realskole, 11 på efterskole og 25 på aftenskole.

Sommerskolen.

Der var ialt 112 *kvindelige* elever. 1 fra Norge, 1 fra Sverige og 3 fra andre lande. Af de 107 danske elever var 28 fra Storkøbenhavn, 35 fra købstæder og 44 fra landdistrikter og stationsbyer. Fordelt på landsdelene er tallene: Sjælland ialt 49, Bornholm 1, Lolland 2, Fyn 5 og Jylland 50.

Beskæftigelse: Husassistenter 16, i håndværk og industri 8, handelsmedhjælpere 7, kontorassistenter 21, sygeplejersker 15, studenter 9, barneplejersker og børnehavelærerindeaspiranter 25, med anden beskæftigelse 11. Der var 14 elever over 25 år.

16 elever havde været på højskole før, 15 gennemgået gymnasium,

62 mellem- og realskolen, 18 havde besøgt forskellige fagskoler og 12 efter- og ungdomsskoler.

Der var 29 *mandlige* elever, heraf 3 fra Sydslesvig og 4 fra andre lande. Af de 22 danske elever var 6 fra Storkøbenhavn, 11 fra købstæder og 5 fra stationsbyer og landdistrikter. Fordelt på landsdelene: Sjælland 10, Falster 1, Fyn 2 og Jylland 9.

Beskæftigelse: landmænd 5, fra håndværk og industri 5, handels- og kontorfaget 7, studenter 11 og 1 sømand.

5 elever havde været på højskole før, 11 på gymnasium, 11 på realskole, 6 på fagskole.

På *nordisk lærerkursus* var der ialt 27 deltagere i 3 måneder, heraf 3 fra Norge og 1 fra Island, 14 af deltagerne var mandlige og 13 kvindelige.

På *julikursus* var der ialt 67 deltagere, 19 mandlige og 48 kvindelige.

I hele skoleåret 1959—60 har der været ialt 559 kursusdeltagere.

Askov Højskoles regnskab

DRIFTSREGNSKAB FRA 1. MAJ 1959 TIL 30. APRIL 1960

Indtægter:

Indgået skolepenge for diverse kursus:			
Sommerskolen	35.330,15		
Vinterskolen	167.519,67		
Familiekursus	2.105,00		
Julikursus	1.320,00		
Andre kursus	5.631,00		
Efterbetaling	1.053,50	212.959,32	
Husholdningsregnskab:			
Indgået for kost fra elever	275.441,50		
Indgået for kost fra julikursus	8.129,00		
Indgået for kost fra andre	33.096,92		
	316.667,42		
÷ Udgifter til fødemidler m. v.	260.544,67		
Fremmed husholdning	40.015,00		
Lys og brændsel	8.000,00	308.559,67	8.107,75
Lejeindtægt:			
Elever	38.035,00		
Kursus	5.376,00		
Lærerboliger	19.140,00		
Festsal	287,20	62.838,20	
Østergaards legat			50,00
Diverse indtægter			1.927,64
Statstilskud:			
Finansloven (1 kvartaler)	67.000,00		
Højskoleloven for finansåret 1958—59	402.398,63	469.398,63	
÷ Tilskud til ubemidlede elever overført til:			
Vinterskolen	4.500,00		
Lærerkursus	2.500,00	7.000,00	462.398,63
			<u>748.281,54</u>

Udgifter:

Lærerløbninger	411.063,26
Reparationer og vedligeholdelse	25.263,24
Sundhedskonto	3.616,25
Undervisningsmidler	15.185,81
Biblioteket	8.902,21
Skatter, afgifter og forsikringer	11.785,18
Renter	116.677,92
Omkostninger	87.700,07
Overskud	68.087,60
	<u>748.281,54</u>

Der er for regnskabsåret 1959—60 ikke foretaget afskrivninger på inventar og bygninger.

STATUS PR. 1. MAJ 1960

Aktiver:

Kassebeholdning	6.989,64
Postgiro	2.200,64
Andelsbanken, folio nr. 9018	70.730,55
Andelsbanken, indlån nr. 63646	13.543,44
Tilgodehavende stipendier	22.376,23
Inventar:	
Saldo pr. 1. maj 1959	371.216,71
+ Nyanskaffelser 1959—60	86.903,38
	<u>458.120,09</u>
Skolens bygninger:	
Gamle bygninger:	
Saldo pr. 1. maj 1959	806.021,26
+ à conto købesum	
»Askovhus«	111.080,68
Forbedringer 1959—60	37.198,25
	<u>148.278,93</u>
	954.300,19
Ny- og ombygning m. v.:	
Saldo pr. 1. maj 1959	2.744.052,32
+ Tilgang 1959—60	650.185,15
	<u>3.394.237,47</u>
Forsøgsmøllen, ejendomsværdi pr. 1. sept. 1956	30.700,00
»Lausbøllgaard«, matr. nr. 16a 2af 17b:	
Ejendomsværdi pr. 1. sept. 1956	59.400,00
Pantebrev »Sandagerhus«	5.000,00
	<u>5.017.598,25</u>

Passiver:

Forskud på statstilskud 1959—60		380.000,00	
Mellemregning »Dansk Udsyn«		15.514,24	
Prioritetsgæld:			
Statslån	2.360.500,00		
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 604 ..	548.342,94		
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 3389 ..	16.206,37		
Jydsk Grundejer-Kreditforening nr. 1348 ..	337.252,80	3.262.302,11	
Installationslån »Møllehuset«		1.300,00	
Installationslån »Askovhus«		4.538,00	
»Lausbøllgaard«:			
Prioritetsgæld:			
Den Vest- og Sønderjydske			
Kreditforening nr. 317	27.380,29		
Pantebrev, Kr. Jensen	50.000,00	77.380,29	
Installationslån	2.697,74	80.078,03	
Byggefond:			
Saldo pr. 1. maj 1959	392.082,23		
+ Indsamling til Niels Pedersens			
mindeværelse	3.263,00		
Tilgang fra Ingeborg Kirkegaards legat			
(kontant udbetaling ved salg af hus i			
Taastrup)	15.000,00	410.345,23	
<i>Kapital-konto:</i>			
Saldo pr. 1. maj 1959	764.167,20		
+ Overskud »Lausbøllgaard«	1.965,84		
Overskud ifølge skolens driftsregnskab	68.087,60		
Forsøgsmøllen (ikke tidligere optaget i			
status)	30.700,00		
Regulering af installationslån, »Mølle-			
huset«	300,00		
	865.220,64		
÷ Indskud, Kreditforeningen	1.700,00	863.520,64	
		<u>5.017.598,25</u>	

Foranstående driftsregnskab og status er i overensstemmelse med højskolens kassebog og generalhovedbog, som vi har revideret i henhold til beretning af dags dato til bestyrelsen.

Kolding, den 8. august 1960.

Revisionsfirmaet E. Frandsen:

Poul Parkegaard,
statsautoriseret revisor.

/ *E. Meng,*
civiløkonom.

Legater knyttede til Askov højskole

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole. Legatets størrelse er 9989,61 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten. Af renten er anvendt til understøttelse af elever kr. 1000,—.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet direkte til støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditforeningsobligationer og en sparekassebog på 5792,01 kr. Af renten er anvendt til støtte for elever kr. 168,—.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pigehøjskole om sommeren. Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 2865,69 kr., for 2000 kr. andelsbevis og 865,69 kr. i bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 176,26 kr. Renten er efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavl i Jylland efter forslag fra biavlforeningens styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 1000 kr. og en sparekassebog i Vejen Sparekasse på kr. 1450,89.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Renten anvendes til støtte for elever på højskolen og uddeles af skolens bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske elever kommet i betragtning. Med påløbne renter udgør legatsummen kr. 5688,83.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 kr. Renten skal tildeles elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. april 1959 kr. 6437,20 (heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer). Der blev uddelt 2 legater à 200 kr.

Navne- og adressefortegnelse

over elever på Askov højskole 1960—61

Kvindelige elever sommeren 1960

Andersen, Ebba, Ny Vogdrup, Tårs
Andersen, Karen Elisabeth, Lützensvej 141, Korsør
Balle, Maren, Torsted pr. Thisted
Baunbæk, Rita, Ewaldsvej 12, Holstebro
Bjelsted, Jonna, Kronprinsessegade 224, København K
Bjerg, Anna Margrethe, Rø præstegård, Bornholm
Bjørn, Kirsten, Bjørnstrand, Tromsø, Norge
Borch, Ulla, Carit Etlarsvej 8, København V
Borchorst, Grete, Kongedybet 26⁵, København S
Christensen, Helle L. Nørspang, Nøddegangen 12, Holte
Christensen, Kirsten Thorsøe, Odensegade 4, Århus
Christiansen, Jytte Köser, Kirkegade 23, Vejle
Dahlstrøm, Margit, Vestergade 105, Silkeborg
Depping, Ingrid, Tennisvej 15, Nørre Åby, Fyn
Dons-Jensen, Karen, Satrup, Sydslesvig
Dybdahl, Asta, Skyum pr. Hørdum
Eberhard, Karen, Trige, Århus
Eeg-Knudsen, Jette, Langs Hegnet 72, Kgs. Lyngby
Elkjær, Inger, Børup pr. Taulov
Enevoldsen, Karla, »Skrivergården«, Gylling
Esbach, Jette Rye, Skovbogårds Alle 7, Valby
Faber-Larsen, Alice, Gern
Ferlov, Jeanne, Rolfsvej 11, Frederiksberg
Findsen, Kamma, Stavning pr. Skjern
Frederiksen, Hanne Birthe, Chr. Lundsvej 101, Nyborg
Frederiksen, Inge, Skælskørvej 60, Slagelse
Fredsted, Sanne, Grønnevej 216, Virum
Fruensgård, Elin, Sorrentovej 2, København S
Færgeman, Hanne, Bævervej, Skåde Bakker pr. Højbjerg
Gerstrøm-Hansen, Elisabeth, Kielgastvej 24, Skive
Gohr, Oda, Bejsnappgård, Ølgod
Hansen, Elisabeth Rohde, præstegården, Ulfborg
Hansen, Ena Mary, Borbergade 106, Silkeborg
Hansen, Inge, Fredensvej 8, Korsør
Hansen, Tove Kamma, Nautrup pr. Durup
Handberg, Benthe, Overlund, Viborg
Hasfeldt, Hanne, Engelsborgvej 9, Kgs. Lyngby

Hellner-Nielsen, Hanne, Lundevej 25, Sundby L. pr. Nykøb. F
Held-Hansen, Doris, Vennemindevej 25², København Ø
Henriksen, Margith, Asdal pr. Hirtshals
Hertz, Hanne, Svingelvej 115, Nakskov
Heyn-Johnsen, Alic, Kalundborg mejeri, Kalundborg
Hjorth, Inge Gudrun, Banegården, Køge
Hoffmann, Pernille, Tværvej 1, Klampenborg
Holm, Helen, Høeghsmindepark 8, Hellerup
Hykkelbjerg, Bodil, Højmark, Lem st.
Ingerslev, Anne Mette, Kongensgade 9, Hjørring
Jensen, Anne Lise, Krøjerup pr. Sorø
Jensen, Inger Ottar, Fuglebakkevej 81, København F
Jensen, Kirsten, Kirkevej, Borris
Jensen, Kirsten Dyhrberg, Møllevej 47, Thisted
Jensen, Lilly Katrine, »Holmshave«, Grejsdal
Jensen, Lis Kjær, Fuglsangsvej 9, Holstebro
Jensen, Margit Egebak, Nørgård, Idskov, Dybvad
Jensen, Ulla Alberg, Lygten 59⁴, København NV
Jonassen, Kirsten Nordkild, Kratholmsvej 6, Virum
Jørgensen, Annette, Søllstedgård
Kabell, Anne Mette, Skt. Gertrudsstræde 30, Køge
Kemp, Annette, Frederiksborgvej 133, Roskilde
Kjær, Kirsten, Cortesvej 5, Hasseri
Kristensen, Jytte Solholm, Gl. Tingvej 8, Ars
Krogh, Bodil, Kronprinsensvej 17, København F
Kure, Nina Hintze, Elmealle 3, Vordingborg
Kupnijanova, Irina, Leningrad
Larsen, Else, Vogdruphus, Tårs
Larsen, Estrid, Sandager Mark pr. Kværndrup
Mathiasen, Solvejg, Sønderbæk st.
Heltz, Agnethe, Bernstorffsvej 63a, Hellerup
Michelsen, Ida, Tølløsevej 42, Brønshøj
Mikkelsen, Martha, Olde Mølle, Tranderup, Ærø
Monrad, Bodil, Høng Studenterkursus, Høng
Møller, Rigmor, Kraglundhus pr. Hammel
Nielsen, Anne Louise Boholt, Boholtegård, Køge
Nielsen, Anne Marie, Møllebakken 32, Hobro
Nielsen, Bente, Knudslundvej 12, Glostrup
Nielsen, Dorete Damgård, Ryslinge
Nielsen, Ellen A., Toftevej 7, Allerød
Nielsen, Jette Rønnest, Sdr. Fasanvej 37, København F
Nielsen, Kirsten, Frederiksbergvej 10, Randers
Nielsen, Hanne Opstrup, Sportsvej 5, Holstebro
Nielsen, Rigmor, Griffenfeldsgade 28 st., København N.
Nielsen, Sonja B., Virring Brugsf. pr. Skanderborg

Nissen, Birgit Møller, Skærbæk pr. Fredericia
 Pedersen, Carla Skovlund, Skovvangsvej 232, Århus
 Petersen, Elsebet, Ringstedvej 53, Roskilde
 Petersen, Else-Marie, Grønnevej 59¹, Virum
 Pedersen, Karen Lykke, Lindved pr. Vejle
 Pedersen, Laura Fink, Frøsiggård, Bramminge
 Poulsen, Birgit Lohmann, Egemark pr. Føllenslev st.
 Primdahl, Bodil, Østvænget 16, Vildbjerg
 Rasmussen, Lis, Algade 1—7, Skælskør
 Rasmussen, Norma, Fredensvej 20, Ry
 Rasmussen, Tove-Elisabeth Kierkegård, Vidcvang, Troldhede
 Riskær, Hanne, Blushøjgård, Ebeltoft
 Røjkjær, Thyra, Åby ndr. skole, Åbybro
 Schmidt, Bente Eilschou, Kildegårdsvej 16, Hellerup
 Steffensen, Inge, Bomporten 16, Gentofte
 Strøm, Inga Merete, Petersborgvej 25, Hillerød
 Svensson, Anne-Margareth, Veberød nr. 15, Sverige
 Swier, Nelly, Buurt go Venhuizen, Holland
 Søhlke, Ina, Bülowvej 38 st., København F
 Sørensen, Else, Sjællandsgade 18, Viborg
 Sørensen, Gerda, Tårup pr. Taulov
 Sørensen, Gudrun, Ronnum, Karstoft, Kibæk st.
 Sørensen, Karen, Nislev, Otterup
 Sørensen, Marie Lynggaard, Peterslund, Ø. Assels, Mors
 Theisen, Tove Friis, Søndergård, Måløv
 Thomsen, Edel Møller, Vingårdstræde 11², København K
 Thygesen, Ingelise, Frederiksberggade 13, Give
 Tind, Anna M. Hermansen, Harbogade 34, Ulfborg
 Vesterager, Anne Grethe, Birkeallé 10, Herning
 Wolfsberg, Ann Ingeborg, Strindbergsvej 89², Valby
 Zotz, Lieselotte Renate, Museumsgade 24, Århus

Mandlige elever sommeren 1960.

Bosc, Hiralal, Indien
 Christensen, Simon Hans, Vesterris, Alestrup
 Frischmuth, Franz, Husumer Baum 62, Slesvig
 Hansen, Freddy, Nyborggade 42³ th., København Ø
 Hansen, Preben Ove, Teglgårdsstræde 10², København K
 Haslund, Mogens Kim, V. Ringgade 214, Århus
 Holmboe, Finn Klüver, Nørregade 3, Horsens
 Jelsberg, Finn, Damgade 34, Assens
 Jepsen, Knud Erik, Dalgasgade 17, Herning
 Johannesen, Kay Otto, Toosbügade 37³, Flensborg
 Jørgensen, Jens Pind, Solbyen 32, Hasserris
 Jørgensen, Troels, Granholmen 19, Holte

Kragh, Hans Flemming, Nybrogade 15, Nykøbing F
 Kristiansen, Magnus Ilsøe, Sdr. Onsild
 Larsen, Hans Ole, Uglebjergvej 89, Odense
 Madsen, Søren Kollerup, Oudrup, Vindblæs
 Mikkelsen, Kai-Erik, Stubmøllevej 12, København SV
 Monrad, Søren Ditlev, Baungårdsvej 1, Vejen
 Nielsen, Sven T. Boholt, Boholtegård, Køge
 Nilsson, Torben, Frederiksborgvej 12 B, København NV
 Peters, Kurt Fr., Uffe-skolen, Tønning, Sydslesvig
 Petrov, Vladimir, Leningrad
 Roos, Peter, Raklevvej 1, Kalundborg
 Rousing, Keld, Bækken pr. Rinkenæs
 Sørensen, Ole Dissing, Centralsygehuset, Holbæk
 Vilhelmsen, Klaus. Ø. Farimagsgade 93⁴, København Ø.

3 mdr.s lærerkursus, sommeren 1960.

Bjarke, Elsc Marie, Fredericiagade 28³, København K
 Bjørnsdottir, Sigurlaug, St. Josefsskole, Hafnafjörður, Island
 Boeck-Hansen, Regitze, 50 Pont Street, London S. W. 1
 Gerold, Rita, Grüner Weg 12, Mehlfly bei Kappeln, Sydslesvig
 Greve, Tora, Lindegården 68, Nørresundby
 Hamberg, Karen, Rangeltorpsgatan 11, Göteborg, Sverige
 Jensen, Inger, Gymnastikhøjskolen, Viborg
 Jessen, Ellen, Skarrud Behandlingshjem, Darbu st., Norge
 Kristensen, Karen Bay, Mathiasgade 62³, Viborg
 Lilleslet, Anna Sangolt, Folkehøjskolen, Elverum, Norge
 Møller, Thyra, Kommunekontoret, Skårup, Fyn
 Nielsen, Birgit Egelund, Kolt Fri- og efterskole, Hasselager J.
 Pedersen, Inge, Dahlgård, Sdr. Højrup, Pederstrup
 Thoresen, Marie Elise, Skiringssal Folkehøjskole, Sandefjord,
 Norge
 Andersen, Knud, Sorø Ungdomsskole, Sorø
 Gudmand-Høyer, Torben, Indelukket 19, Hellerup
 Jensen, Jens Chr., Astrupvej 19, Hjørring
 Jeppesen, Anton Søgaard, Skamlingsbanke ungdomsskole,
 Sjølund
 Jørgensen, Erik Juul, Hostrupsvej 20, København V
 Larsen, Arne, Hostrupsvej 20, København V
 Lilleslett, Sander, Folkehøjskolen, Elverum, Norge
 Lundsgaard, Johannes, Statens Forsøgsgård, Borris
 Milde, Frederik W., Bjørnøygt. 26, Stavanger, Norge
 Nielsen, Ove, Gylling Fri- og Ungdomsskole, Gylling
 Pilholm, Knud, Dr. Abildgårdsallé 5³ tv., København V
 Poulsen, Gunnar Johs., Engelsholm Højskole, Bredsten
 Thorsrud, Ole, Elverum Folkehøjskole, Elverum, Norge

Kvindelige elever vinteren 1960—61.

Aarkrog, Karen, Valbyvej 8, Århus
 Albrechtsen, Cæcilie, Sct. Laurentievej 2, Viborg
 Albæk, Tove, Lærkevej 3, Herning
 Addemos, Elisa, Falkonervænget 13, København V
 Andersen, Anne Marie, Fredensvej 6, Glamsbjerg
 Andersen, Elise, Enghavegård, Smidstrup, Guldbjerg
 Andersen, Kitty, Lyngbyvej 72, København Ø
 Andersen, Grethe, Ullits st.
 Andersen, Rita, »Rønnevang«, Sengeløse pr. Tåstrup
 Andersen, Tove, Ullits st.
 Andersen, Tove Merete, Birkevej 12, Hjørring
 Andersen, Vibeke Stig, Dyrslægeboligen, Hårlev
 Bade, Gertrud, Breklum, Sydslesvig
 Baunbæk, Rita, Ewaldsvej 12, Holstebro
 Bendixen, Kirsten, Bülowvej 15, Frederiksberg
 Bigum, Inger, Gislum pr. Østrup
 Blom, Kirsten, Østergade 16, Kolding
 Bohr, Bergljot, Helgesbråten, Hønefoss, Norge
 Bomholt, Anna Marie, Hougård, Lystrup st.
 Borch, Ulla, Carit Etlarsvej 8, København
 Borup, Kirsten, Finsensvej 46³ tv., København F
 Bruce, Elisabeth A.
 Buchreitz, Lisbeth Mette, Dr. Dagmarsvej 11, Ribe
 Buzen, Tomoko, Yamanaschi, Japan
 Bækkelund, Lone, Vallekildevej 27, Brønshøj
 Børsting, Inger Skov, Borre, Møn
 Caspersen, Karen, Allégade 34¹, Odense
 Christensen, Bente, Olgasvej 6, Vedbæk
 Christensen, Birgit, Postgården pr. Gistrup
 Christensen, Hilda, Rødkilde højskole pr. Stege
 Christensen, Mette Villads, Baneleddet 19, Virum
 Christiansen, Grete, Lund pr. Rødvig, Stevns
 Christiansen, Inge, Ajne pr. Græsted
 Clausen, Helen, Stændertorvet 4, Roskilde
 Dahl, Bodil, Klinteby pr. Hyllinge
 Dam, Karen Obbekjær, Ullits st.
 Damsbøll, Birgitte, Georgsgade 12, Odense
 Danielsen, Annemarie, Onsgårdsvej 35, Hellerup
 Danielsen, Annette Holm, Sølvgade 16, København K
 Enerstvedt, Birgit, Ulvdal i Numedal, Norge
 Eriksen, Tove, Islandsgade 32, Esbjerg
 Fogh, Birgitte, Egbyvej 183, Vanløse
 Frandsen, Ingrid, Bredkilde, Slagelse
 Frank, Anne-Margrethe Kofoed, Erritsø Str., Fredericia

Fredsted, Sanne, Grønnevej 216, Virum
Frej, Hanne, Østergade 4, Toftlund
Friis, Kirsten, Lillerup, Gedved pr. Horsens
Frøkjær, Ulla Margrethe, Dons skole, Alminde
Frøslund-Jensen, Jytte Staal, Falstersgade 43 th., Århus
Gjerløv-Hansen, Birgit, Ø. Jølby pr. Erslev, Mors
Gram, Karen Elisabeth, Torvegade 631, Esbjerg
Graversen, Gerda, Fuglebakken 10, Kolding
Greve, Inger, Høgsholt pr. Vejle
Greve, Karen, Sauersvej 40, Ålborg
Hansen, Aase Marie, Spettrup, Stenderup
Hansen, Erna, Fredensvej 7, Espergærde
Hansen, Eta, Studsgård
Hansen, Lis Birgit, Kallerupvej 67, Odense
Hansen, Lone Lis, Hybenallé 88 st., Kastrup
Hansen, Margit Elisabeth, Tommerup pr. Knarreborg
Hansen, Ruth Østerlund, Rolfsted Lindegård, Ferritslev
Hansen, Tove, Ellebækgård, Ølby pr. Køge
Hartvig-Christensen, Vibeke, Jagtvej 200, København Ø
Hastrup, Ingefred, Hjortshøj Østergård, Hjortshøj
Heyn-Johnsen, Alic, Slagelsevej 121, Kalundborg
Holm, Helen, Høeghsmindepark 8, Hellerup
Holm, Karen, Toustrup mølle pr. Sorring
Holst, Karen, Stensballe, Horsens
Hunsdahl, Johanne, Åst skole
Husum, Birgit, Sjørupvej 2, Ranum
Jensen, Anna, »Lystighed«, Nyborg
Jensen, Britha, Nørager pr. Vivild
Jensen, Else Kirstine, Stenstrup Missionshus, Sorø
Jensen, Grethe Liengård, Vesterbro 49³, Ålborg
Jensen, Ingrid, Gislumgård, Østrup
Jensen, Karen Ehlig, Majallé 75, Herlev
Jensen, Marie Nørgård, Ødsted pr. Vejle
Jeppesen, Birthe, Rudevang 83, Holte
Jepsen, Birgit, Østergade 11, Herning
Jessen, Else, Ebberup, Fyn
Jochumsen, Elisabeth, Solvej 17, Horsens
Jochumsen, Tove J. V., Nårup
Johansen, Inger, Egcbjerg pr. Horsens
Johansen, Inger Ott, Sæbyholmsvej 20, København
Jonassen, Kirsten Norkild, Kratholmsvej 6, Virum
Junghans, Lena-Vibeke, Geneesgade 10 A, Horsens
Jørgensen, Asta Lambert, Jørgensminde, Gamborg
Jørgensen, Birgit Gerner, M. Bechsallé 154, København

Jørgensen, Irene Juul, Nørregade 4, St. Heddinge
 Keuren, Jean R. Van,
 Kjepp, Grethe, Blangslevgården pr. Lov
 Korup, Kirsten, Holbæk
 Kristensen, Grethe Tandrup, Kattesund 17, Horsens
 Kristiansen, Aase, Lundvej 41, Varde
 Kusk, Andrea, Tjæreborg
 Kyed, Annemarie, Bredballe, Vejle
 Larsen, Grete Syrach, Frilandsvej 18, Tønder
 Larsen, Janne English, Loffmannsvej 48, Køge
 Larsen, Rita, Stenvad Hedegård, Vrå
 Lerche, Hanne, Vestervang 6a, Valby
 Liisberg, Bente, Rødegård, Resenbro
 Lindgren, Gurli, Rudebækvej 8, København
 Long, Anne F.,
 Lund, Agnete, Borupsallé 194¹, København NV
 Lund, Kirsten Bender, Thurø
 Maarbjerg, Ann Louise Nancy, Duevej 105, København F
 Maarbjerg, Nina, Gentoftegade 66, Gentofte
 Madsen, Ellen, Mejlbj pr. Arden
 Madsen, Hanne Harild, Dyrlægsgården, Hammel
 Malmros, Lotte, Finsensgade 10, Århus
 Mathiasen, Bodil, Sønderbæk
 Michelsen, Birgit Møller, Illeris pr. Hvalpsund
 Michelsen, Kirsten Marie, Strucksallé 5, Tønder
 Mikkelsen, Inge, Hyrdestræde 3, Kolding
 Mikkelsen, Kirsten, Fredegård, Vejstrup st.
 Moltke, Marianne, Rolighedsvej 11, Helsingør
 Moring, Anne Mette, Istedvej 11, Silkeborg
 Mortensen, Herdis, Gøttrup pr. Fjerritslev
 Mygind, Herdis, Amtssygehuset, Farsø
 Münster, Helle, Hover pr. Vejle
 Nielsen, Aase Holme, Minervavej 52, Vanløse
 Nielsen, Birgit Gert, Høgstrupgård, Bjerregrav
 Nielsen, Birgit Kildemark, Kongsted skole, Rønnede
 Nielsen, Gerda, Stensballe pr. Horsens
 Nielsen, Karen Thormod, Avænget 17, Køge
 Nielsen, Kirsten Friis, Sdr. Ringgade 19, Århus
 Nielsen, Kirsten Holme, Minervavej 52, Vanløse
 Nielsen, Lisbeth Rodenberg, Godfred Hansensvej 11, Århus
 Nielsen, Sigrid, Nørregård pr. Hyllerslev
 Norup, Ruth, Haugesundsvej 26, Århus
 Nørgaard, Tove, Peter Bangsvej 250¹ tv., København
 Nørholm, Hanne, Rosenørnsallé 48¹, København V
 Paludan, Minna, Larsen-Ledetsgade 1, Århus

Pedersen, Annelise Smed, Reberbanegade 29^a th., Kbh. S
Pedersen, Elisabeth Due, Skovbrynet 20, Århus
Pedersen, Else, Klovborg
Pedersen, Gudrun Billeskov, Boulevarden 31³ tv., Kbh. V
Pedersen, Karen Seier, Nordborggade 26, Århus
Pedersen, Lotte Stouby, Jyllandsallé 40, Århus
Pedersen, Mette Marie, »Grønland« pr. Skibbild
Petersen, Anna Christine, Blans pr. Avnbøl
Petersen, Ester Agnete, Vestergade 54, Vamdrup
Petersen, Henriette Finn, Skjoldagervej 15, Gentofte
Petersen, Vandala, Nordbahnhofstrasse 5, Husum, Sydslesvig
Poulsen, Ane Hedevig, Sorgenfrigårdsvej 109, Lyngby
Poulsen, Inger Bjerg, Vestervang, Thisted
Primdahl, Bodil, Østvænget 16, Vibbjerg
Rasmussen, Adda Munk, Julagergård, Hjallesø st.
Rasmussen, Birgitte Kann, Adolphsvej 3, Gentofte
Rasmussen, Bodil, Skovmosevej 18, Gentofte
Rasmussen, Else, Danmarksgade 35, Esbjerg
Rasmussen, Gerda Marie, Lystrup pr. Vivild
Rasmussen, Gurli Bilenberg, Rudsgade 36, Ruds-Vedby
Rasmussen, Kirsten, Frøjev Smedie, Lolland
Rasmussen, Lene Fogh, Fulden pr. Beder
Rasmussen, Ruth, Tågerupgård pr. Rødby
Ravn, Kirsten Marie, Vejerslev pr. Thorsø
Rud, Marie-Louise, Hellerupgårdsvej 10, Hellerup
Rørbech, Mette, Hovmarksvej 6, Ringsted
Sadolin, Susanne, Limgården 2, København S
Sand, Kirsten Merete, Grønnevej 41^a, Virum
Schwenn, Lisbeth, Ibstrupvej 49, Gentofte
Skjoldgård, Inger Ragna, Frederiksborgvej 88 A st., Roskilde
Skov, Kirsten, Møllevangen 14, Birkerød
Spanggård, Rigmor Dalum, Tapdrup pr. Viborg
Staubøll, Ulla, Dalgasvej 14, Viborg
Steendahl, Hilda, Toftevej 19, Allerød
Storm, Inge, Virring pr. Skanderborg
Strandgård, Else, Brinken 7, Hjørring
Sumborg, Hanne, Grønnevej 276, Virum
Svensgård, Elsebeth, Lystrup pr. Vivild
Sørensen, Anne-Grethe, Bruusgaard, Årslev pr. Randers
Sørensen, Ingrid Annalise, Lerchenborgvej 27, Kalundborg
Thomsen, Birthe, Dalumvej 104, Fruens Bøge
Thomsen, Edel Møller, Vingårdsstræde 11², København
Thomsen, Lizzi, Hunderupvej 153, Odense
Thygesen, Hanne Willer, Haraldstedvej 23, Brønshøj
Thygesen, Helle, Grønnegården, Brønderslev

Tobiassen, Sigrid, Dejbjerggård, Mølby
 Toft-Nielsen, Annet, Alredgården, Hårlev
 Tækker, Ruth A. Kr., Mjang pr. Kirkehørup
 Vestergård, Sidsel, Hølleddig, Alsted pr. Tødsø
 Wanning, Birgit, Lyngvej 42, Kgs. Lyngby
 Warming, Esther, Bjerringbrovej 99, Brønshøj
 Werner-Hansen, Irene Margrethe, Sdr. Ringgade 15, Århus
 West, Lis, Vestergade 31, Middelfart
 Wied, Lena, Dyrehavevej 64, Hillerød
 Winther, Grethe, Carlslyst pr. Christiansfeld
 Yde, Gudrun, Dover-Vestergård pr. Hurup

Mandlige elever vinteren 1960—61.

Alkjær, Johan Ludvig, Frølichsvej 45, Charlottenlund
 Anderfuhren, Carlos, San Martin 814, Quilmes, Argentina
 Andersen, Evald Hauch, Langagergård, Spjald
 Andersen, Jørgen Bak, Flade pr. Nykøbing M.
 Andersen, Poul Bent, Viborggade 82 B⁴, København Ø
 Berg-Sørensen, Erik, Duevej 65³, København F
 Bigler, Leif, Strandvejen 143, København N
 Bjerregaard, Per, Fyrrebakken 7, Birkerød
 Bjørn, Frede Overgaard, Assentoft
 Bramsen, Peter, Feldumgård pr. Vonsbæk
 Brill, Ole, General Bahnsonsvej 6, Frederiksberg
 Brix, Leo, Borgbjergsvej 15³, København SV
 Christensen, Asger Hjorth, Skjernvej 8, Tarm
 Christensen, Gunnar Thorø, Sønderby, Grindsted
 Christensen, Martin Thestrup, Bjerring, Bjerringbro
 Christensen, Niels, Overbygård, Hovedgård, Horsens
 Christensen, Ole A., Rådved Kjærsgård pr. Lundum
 Christensen, Preben, Eskebjerggård pr. V. Åby
 Christensen, Simon Hans, Vesterris pr. Ålborg
 Christiansen, Per, Tinderhøjvænge 10, Vanløse
 Christiansen, Villy, Rahbæk, Præstbo, Tarm
 Christoffersen, Valdemar, Vilh. Birkedalsvej 2, København NV
 Czaplewski, Ludvig, Polen
 Damtoft, Oluf, Hvitfeldsgade 14, Skive
 Danielsen, Kaare, Højdedraget 36, København, Valby
 Ditlevsen, Ove, Nygårdsvej 62, Næstved
 Dreijer, Morten, Øster Tørslev
 Ebbensgaard, Jens, Staby, Ulfborg
 Eltzholt, Carl-Henrik, Eriksminde, Gislev
 Engelbrektsen, Preben Bredkjær, Nørgård, Hammerum st.
 Fabricius, Gert Nøhr, Nytofte, Udby, Stege
 Frederiksen, Erik Ole, Amtmandsgade 12, Næstved

Fritze, Christian, Søndervig, Ringkøbing
From, Johan Johansen, Fjelstrup
Frydendahl, Hans Jørgen, Amaliegade 47¹, København
Glud, Hans Chr. Juul, Dianagård, Mørkøv
Gotved, Arne, Vodroffsvej 51, København V
Gotved, Uffe, Vodroffsvej 51, København V
Grotum-Sørensen, Egon, Brønderslevvej 26, Dybvad
Hansen, Aksel, Hundslev Toftegård, Kølstrup
Hansen, Erling Munck, Saxild præstegård pr. Odder
Hansen, Freddy, Nyborggade 42³, København Ø
Hansen, Helge Thinggård, Prinsensgade 42, Ålborg
Hansen, Jens Arne, Vesterbrogade 9, Fredericia
Hansen, Peter Vallentin, Viale Arrigo Boito 15⁵, Rom
Holst, Poul, Agersted, Vendsyssel
Houmøller, Per, Ørting
Hovgaard, Erling, Højgade 7, Skive
Jacobsen, Jacob Clausen, Sdr. Aldum, Stenderup
Jensen, Carl Emil la Cour, Dyrehavegård, Knarreborg
Jensen, Egon Erling, Damgård, Ilskov
Jensen, Pahu Flemming, Kystvej 44², Åbenrå
Jensen, Folmer Birkedal, Stakroge
Jensen, Frovin Busk, Højager, Rødding
Jensen, Gunnar, Svanholm, Tvis
Jensen, Karlo Lindberg, Øster Tørslev
Jensen, Kristen, Vendelbogade 10², Ålborg
Jensen, Peder Stausbøll, Ny Møltrup, Timring, Vildbjerg
Jessen, Jes, Ebberup, Fyn
Just, Ejvind, Dalby pr. Kolding
Jørgensen, Egon, Langerød 1, Holbæk
Jørgensen, Ove Juul, »Rolundgård«, Nr. Åby
Keltorp, Asger Leo, Blågårdsplads 4 mezz. th., København
Kjær, Axel Erik, Bogense apotek, Bogense
Kloppenborg-Skrumsager, Anker, Kanekær, Kelstrup,
Sdr. Vilstrup
Knudsen, Povl Bendix, Spangsminde, Måre mark, Herrested
Krabbe, Niels, Amicisvej 25, København V
Kristensen, Bent, Rådmands Boulevard 12, Randers
Kristensen, Gunnar, Dalbygård pr. Kolding
Kristiansen, Henning Schroll, »Skovly«, Skårup, Fyn
Krüger, Erik Emil, Ellestykket 2, København SV
Küssner, Dieter, Åbenrågade 166, Flensborg 4
Larsen, Hans Bo, Hegnsgård, Kalundborg
Larsen, Poul, Skovhastrup, Hvalsø
Ley, Jørgen, Ørstedsgade 16, Sønderborg
Lindholm, Alfred Laur. Larsen, Klåborg, Christiansfeld

Lorentzen, Lars Overgaard, Ulkebøl skole pr. Sønderborg
 Lundsager, Niels Christian, Holsted by
 Madsen, Bent, Ribevej 7, Løsning
 Madsen, Johannes Steensen, Frankrig
 Madsen, Thorkild, Frederiksberggade 44, Give
 Markussen, Karl Hoberg, Skovly, Hinge
 Møller, Erik Martin, Brøndbyøster torv 80³, Hvidovre
 Mørck, Hans, Bakkevej 2, Viborg
 Nielsen, Anton, Gedsted
 Nielsen, Anton Lysbeck, Stensgård, Sdr. Stenderup pr. Varmark
 Nielsen, Bruno Gødvad, Højtoftevej 7, Silkeborg
 Nielsen, Ejner Toft, Vejby pr. Vrå
 Nielsen, Jørgen, Uggerslev mark, Uggerslev
 Nielsen, Knud, Skamstrup pr. Mørkøv
 Nielsen, Leif Krogsgård, Ø. Utrup, Ålborg
 Nielsen, Niels Peter, Landfogedvej 5³, København NV
 Nielsen, Troels R., Centralskolen, Ejstrupholm
 Nielsen, Viggo Kirkegaard, Sandbæk, Brejning, Spjald
 Nørgaard, Johan Kristian, Nørgaards Højskole, Hadsten
 Nørholm, Olav, Gedved, Horsens
 Odbjerg, Esben, Kavslunde skole, Kavslunde
 Olesen, Johan Hilbert, Nygade 36, Ringkøbing
 Opem, Karl Thomas, Minnesota
 Pedersen, Børge Kolding, Hundslund st.
 Pedersen, Erik Kjær, Gedved, Horsens
 Pedersen, Flemming Buchhave, Jernbanegade 42, Hobro
 Pedersen, Hans Chr. Grauslund, Vejlevej 44, Brande
 Pedersen, Harry, Landlyst, Hallund pr. Brønderslev
 Petersen, Carl Heinz, Am Burgfried 3, Flensborg
 Petersen, Hans A. M., Gl. Ringvej, Auning
 Petersen, Niels Jul, Daltofte pr. Aunede
 Poulsen, Aage, Vust
 Poulsen, Erling Hans Knibbe, Valmuevej 6, Glostrup
 Rasmussen, Arne Boyen, Frederiksborgvej 179², København V
 Rasmussen, Billy K., Digtergangen 1, Søborg
 Refsgaard, Jørgen, Selde pr. Roslev, Salling
 Reindel, Rolf, Sydslesvig
 Rickers, Johann, Kollund
 Riis, Aage Klausen, Vejerslev pr. Vils, Mors
 Riisgaard, Per, Hinnerup pr. Roslev
 Rinnan, Ole, Skøyenv. 25, Heggeli, Oslo
 Roos, Peter, Raklev pr. Kalundborg
 Schultz, Friederich, Sydslesvig
 Skjernov, Torben Uffe Birger, Hestehavevej 11, Højbjerg
 Skovgård, Poul-Erik, Sønderup, Boeslunde

Skovsgaard, Herluf Vejby, Gl. Hobrovej 16, Randers
 Stage, Vagner, Kongsted pr. Rønnede
 Stefansson, Finn, Gjerrild
 Stendevad, Ejner Jørgen, »Elmelund«, Andst
 Stiesdal, Bent, Søsum, Veksø
 Stigkær, Steen-Ove, Lumbsås
 Sørensen, Bo Vejby, Stenhøjgård, Søften pr. Hinnerup
 Thomsen, Johannes, Skærup, Hanning, Sædding
 Thuesen, Flemming Rosenlund, Skibhusvej 76¹, Odense
 Thygesen, Palle, Grundtvigsallé 43, Esbjerg
 Tulinus, Sten, Jernbaneallé 15², Vanløse
 Vestergaard, Niels, Højvang, Jels
 Willerslev, Birger, Kongensvej 17, Frederiksberg
 Østengaard, Carl Eduard Rosenberg, Skolegade 16¹, Holstebro
 Østergaard, Vagn, Haldager pr. Åbybro
 Østrup, Kjeld, Skjernvej 72, Holstebro
 Aas, Anders Hasselbalch, Åstrup pr. Hjørring

Knud Rasmussens højskole i Grønland

Det tager sin tid med rejsningen af folkehøjskolen i Grønland, men det skrider da fremad. Sidste efteraar blev de klippesprængninger, der skal jævne grunden, udført, og selve byggearbejdet skulle paabegyndes nu til foraaet, saa snart vejret tillader det. Skolen faar en meget smuk beliggenhed lige uden for Holsteinsborg.

Det er meget dyrt at bygge i Grønland, og de i sin tid indsamlede private midler slog ikke til overfor højskolelovens krav, og der var længe fare for, at de efter danske forhold beskedne rammer yderligere maatte indskrænkes. Det er derfor værdifuldt, at danske højskoleelever nu yder støtte til skolen, saa nedskæring kan undgaas, og den udbredte interesse for skolen her i landet kan stimulere myndighedernes bevaagenhed, men mest betydningsfuldt er det maaske alligevel, at den danske ungdoms gave vil blive modtaget og paaskønnet som et haandslag til Grønlands ungdom.

J. Th. Arnfred.

Askov Lærlinges regnskab

1. september 1959 til 31. august 1960

Indtægter:

Beholdning 1. september 1959		4.330,49
1726 medlemmer indbetalt	8.255,71	
1650 holdere af D. U.	1.650,00	
Indvundne renter	150,67	
Gave	10,00	10.066,88
		<u>14.396,87</u>

Udgifter:

Porto og fragt	929,75	
Tryksager og korsbånd m. v.	166,00	
Kontorhjælp	300,00	
Arsskrift	4.135,00	
Bidrag til landselevforeningen	825,00	
Bidrag til »Askovgården«	200,00	
Betalt restbeløb på klokkespil.....	2.956,67	
Rejser	125,36	
Elevunderstøttelser	1.380,00	11.017,78
Beholdning: Bank folio	2.744,74	
Indlån	36,37	
Giro	597,98	3.379,09
		<u>14.396,87</u>

Askov, den 1. september 1960.

Andreas Nielsen.

Ovenstående regnskab er gennemgået og fundet i overensstemmelse med bilagene. Kassebeholdningen: Bank folio 2.744,74, indlån 36,37 + giro 597,98 var til stede.

Askov, den 10. september 1960.

Frode Hasseriis. E. Grue Sørensen.